

PSYCHOLOGIA I SOCJOLOGIA

PSYCHOLOGIA ROZWOJU

Денисов І.Г., Нестерова Ю.О.

Мелітопольський державний педагогічний університет

Імені Богдана Хмельницького

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ З ОЗНАКАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Серйозний дефіцит позитивного впливу на молоде покоління призводить до того, що у молоді і підлітків домінуючими почуттями стали тривога, агресія, соціальна пасивність, страх. Тривожним є той факт, що у науковий обіг введено навіть поняття «діти ризику», що, звичайно, не прикрашає ситуації.

Також погіршення соціальної ситуації призвело до збільшення кількості дітей, що живуть у важких соціальних умовах. Серйозної уваги потребують діти-сироти, діти, які залишилися без піклування батьків, діти-інваліди, діти з психофізичними вадами, хворі і діти з девіантною поведінкою [5].

Тому, насамперед, потрібне глибоке вивчення деструкції соціального середовища і феномену дезорганізації, дезадаптації особистості молодої людини.

Важливого значення набувають питання соціальної, економічної, світоглядної адаптації особистості у сучасному мінливому суспільному середовищі, ті психологічні та педагогічні чинники, що стимулюють чи гальмують цей процес [4].

Треба змалку дитині прививати, що вона особистість, суб'єкт життя, що здійснює свою власну життєдіяльність, має можливість творити своє життя. Що людина не просто проживає своє життя, вона його продукує, створює, свідомо будує.

Задача батьків, психологів та соціальних педагогів відкрити перед дитиною обрії активного життя, запобігти зосередженню на своїх проблемах, вивести на шляхи творчої активності у самоздійсненні.

Таким чином, доцільно розглянути вплив психологічних особливостей креативності на прояви девіантної поведінки підлітків.

Взаємозв'язок креативності й агресивності вивчався шляхом установлення кореляційного зв'язку між цими явищами, використовуючи кореляційний аналіз Пірсона для підтвердження або спростування гіпотези: психологічні особливості креативності впливають на зниження агресивності.

Для дослідження креативності нами були використані наступні методики: тест креативності Торранса. Скорочений варіант образотворчої (фігурної) батареї тесту креативності Торранса являє собою завдання «Закінчи малюнок» [1; 3].

Завдання «Закінчи малюнок» являє собою другий субтест фігурної батареї тестів творчого мислення Торранса.

Під час тестування досліджуваним був розданий стимульний матеріал у вигляді незакінчених малюнків і олівці. На виконання тесту приділялося 10 хвилин. Для досягнення надійних і об'єктивних результатів тестування проводилося у вигляді захоплюючої гри і створена мотивація до виконання завдання. Для цього використовувався наступний текст, що допускає різні модифікації в залежності від конкретних умов.

«Діти! Мені здається, що ви отримаєте велике задоволення від пропонованої вам роботи. Ця робота допоможе нам довідатися, наскільки добре ви вмієте вдумувати нове і вирішувати різні проблеми. Вам знадобиться вся ваша увага й уміння думати. Я сподіваюся, що ви дасте простір своїй уяві і вам це сподобається».

Потім досліджуваним була дана наступна інструкція до виконання завдання:

«Вам треба буде виконати захоплюючі завдання. Усі вони зажадають від вас уваги, щоб вигадати нові ідеї і скомбінувати їх різним образом. При виконанні кожного завдання намагайтеся придумати щось нове і незвичайне, чого ніхто більше з вашої групи не зможе придумати. Постарайтеся потім доповнити і добудувати вашу ідею так, щоб вийшла найцікавіша розповідь- картинка.

Час виконання обмежено, тому намагайтеся його добре використовувати. Працюйте швидко, але не кваптіся».

Завдання тесту формувалося таким способом:

«На цих двох сторінках намальовані незакінчені фігури. Якщо ви додасте до них додаткові лінії, у вас вийдуть цікаві предмети або сюжетні картинки. На виконання цього завдання приділяється десять хвилин.

Постарайтеся вигадати таку картинку або історію, що ніхто інший не зможе придумати. Зробіть її повною і цікавою, додавайте до неї нові ідеї. Придумайте цікаву назву для кожної картинки і напишіть її внизу під картинкою».

Для дослідження прояву агресії в поведінці був використаний «Хенд-тест» (тест руки Вангера) [1; 3].

Стимульний матеріал являє собою дев'ять карток із стандартним зображенням кистей рук і однієї порожньої картки. В основу тесту покладене уявлення про те, що між тенденціями в поведінці індивіда і його психомоторикою існує тісний зв'язок.

Дослідження проводилося індивідуально. Десять карток пред'являлися досліджуваному в певній послідовності, у конкретній фіксованій позиції, з наступною інструкцією:

«Що, на Вашу думку, робить ця рука?»

Якщо випробуваному важко відповісти йому пропонується наступне питання:

«Що, як Ви думаєте, робить людина, якій належить ця рука? Назвіть усі варіанти, що Ви можете уявити».

POLITOŁOGIJA

NOWOCZESNE IZBIRATELNYJE TIECHNOLOGII

Shaltykov A.I. SCO – factor of stability and security in Central Asia 55

TEORIA POLITYCZNYCH SYSTEMOW

Кравець К.О., Коротков Д.С. Проблеми легітимності влади в Україні 58

Вонсович С.Г. Концепція розпаду демократичних режимів 60

Вонсович Г.Б. Політична культура у транзитивних системах 62

GŁOBALISTIKA

Залесский Б.Л. Внешняя политика республики Беларусь в условиях глобализации 65

HISTORIA I TEORIA POLITYCZNYCH PARTII. PARTYJNE BUDOWNICTWO

Великая О.В. Конституция рк и становление процесса многопартийности в современном Казахстане 75

Павловец Ю.С. Партийная система как элемент формирующегося гражданского общества Республики Беларусь 78

Горбачевич Д.В., Доброславская М.А., Дорощенко Е.Г. История возникновения и сущность политических партий 80

REGIONALNE POLITYCZNE PROCESY

Капінус О.А. Нормативний вплив Європейського Союзу у відносинах зі Швейцарською Конфедерацією 83

Сахно С.М. Интересы США в Черноморсько – Каспійському регіоні 87

SPIS

PSYCHOLOGIA I SOCJOLOGIA

PSYCHOLOGIA ROZWOJU

Денисов І.Г., Нестерова Ю.О. Розвиток креативності як фактор соціалізації підлітків з ознаками девіантної поведінки.....	3
Денисов І.Г., Дядькова Л.Г. Профілактика неврозів, що пов'язані з акцентуаціями характеру, як чинника дезадаптивної поведінки підлітків	6
Мартиненко О.О., Пріснякова Л.М. Особливості самооцінки у військових строкової служби	11
Абдрахманова А.Т. Балалардың ойыны әрекетінде қиялдың дамуы.....	14
Доронин А.В. Влияние воображаемого друга на психическое развитие ребенка	19

PSYCHOLOGIA PRACY

Гомонюк В.О. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сучасні наукові уявлення.....	21
--	----

PSYCHOFIZJOLOGIA

Дзвоник Г.П., Савченко Т.Л. Розвиток особистості менеджера як психологічна проблема	27
---	----

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE SOCJOLOGICZNYCH BADAŃ

Александров Д.В. Соціологічний концепт «інтерес»: багатовимірність змісту	38
Dontsova M.A. The semantics of black, white and red colors in the examples of english folk art.....	43
Алимбаева С.К. Социологическое исследование проблем межпоколенных отношений.....	46

ZAWODOWY MIENIEDŹMIENT

Әлмұратов Б.Т. Қазіргі заманғы басқаруда жергілікті өзін-өзі басқару институтының қажеттілігі	49
---	----

Більша кількість відповідей дозволяє одержати більш надійні результати тестування, тому що в даному випадку особистість людини виявляється більш повно.

Десята карта (порожня) пред'являлася з інструкцією: «Спочатку уявіть собі яку-небудь руку, а потім опишіть ті дії, що вона може виконувати».

Отримані результати дослідження психологічної особливості креативності – оригінальності і результати за категорією агресії представлені далі.

В емпіричному дослідженні брали участь 30 чоловік: 18 дівчат і 12 хлопців віком від 13 до 15 років, учні 9-х класів загальноосвітньої школи.

Розташування досліджуваних за критерієм оригінальності (Тест креативності Торранса). Вищий (60-70) – 4; середній (55-45) – 14; низький (40-20) – 12.

Розподіл досліджуваних згідно з індексом агресії (Хенд-тест). Схильність до агресії відносно близько знайомих людей та контроль агресії у спілкуванні з чужинцями – 5. Реальна ймовірність прояву агресії – 7. Дуже агресивна поведінка. Чим вище бал, тим більш неімовірність відкритої агресивної поведінки – 5. Проява агресії в особливо значних ситуаціях – 13.

Проаналізувавши взаємозв'язок між особливостями креативності та агресивності кожного досліджуваного ми отримали наступні результати.

Кореляційний зв'язок встановлений за допомогою коефіцієнту кореляції Персона (r_{xy}) для двох змінних. В даному випадку він має такий показник $r_{xy} = -0,45$. Це може означати, що психологічні особливості креативності впливають на зниження агресивності, що підтверджує гіпотезу нашого дослідження.

За результатами дослідження можна зробити наступні висновки.

Відповідно до психологічних і соціологічних теорій, на формування агресивності і прояв креативності впливають соціальні фактори. Так благополуччя або «креативогенні» фактори, що оточують підлітка, впливають на формування в нього творчої активності, оригінальності мислення. До їхнього числа відноситься, насамперед доросле оточення, що виступає як зразок і еталон для наслідування.

Несприятливі фактори, такі як життєвий контроль у сім'ї або повна безконтрольність, неблагополуччя або неповні сім'ї, заглушають, «забивають» творчу активність підлітка, і як наслідок відхилення в поведінці.

Важливим фактором у формуванні особистісної креативності, творчої продуктивності особистості, є раннє залучення дитини до радості самостійної праці, залучення до творчості через відвідування гуртків, до радості пізнання світу через власний досвід.

Не існує якої-небудь спеціальної «креативогенної» ситуації, що була б загальною для всіх, не існує специфічних рис індивідуальності, що сформувалися в ході розвитку особистості загальних для всіх «креативогенних» [2].

Очевидна загальна необхідність шукати в сполученні тих внутрішніх і зовнішніх умов, що допомагають зберігати людині індивідуальність не тільки в особистих проявах, але й в особливостях розумової діяльності.

Дуже важливо, перебороти стереотип, відповідно до якого творчість – це доля вченого, композитора, художника, професіонала вищої категорії.

Ми вважаємо, що креативність не має обмежень для своїх проявів, вона присуща будь-якій людині, незалежно від її характеру, поведінки, умов проживання та ін. Людина може виявляти свою творчу сутність і через проблематизацію різних ситуацій у її житті.

Креативність виступає могутнім фактором розвитку особистості, що визначає її готовність змінюватися, відмовлятися від стереотипів.

Але, мабуть, саме головне, що спонукує нас бути креативним – це мінливість сучасного світу.

У наслідку всього цього стає очевидної необхідність пошуку засобів, що дозволяють розвивати креативність – здібність, якою, нехай і в різному ступені володіє кожна людина.

Результати нашого дослідження можуть бути використані в роботі практичних психологів, соціальних працівників та педагогів в роботі з підлітками з профілактики та корекції девіантної поведінки.

Література:

1. Аладьин А. А., Психодиагностика и психокоррекция в воспитательном процессе / [А.А. Аладьин, Л.А. Пергаменщик, И.А. Фурманов и др.]. – Мн. : НИИ Образования РБ, 1992. – 140 с.
2. Анн Л. Психологический тренинг с подростками / Анн Л. – СПб. : Питер, 2005. – 217 с.
3. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб., 1999. – 180 с.
4. Денисов І. Г. Дослідження психологічних особливостей підлітка з асоціальною поведінкою / І. Г. Денисов // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Проблеми психології творчості. – Т. 12, Вип. 12. – Житомир, 2010. – С. 113-120.
5. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения: Учебное пособие для вузов / Ю. А. Клейберг. – М. : ТЦ Сфера, при участии Юрайт-М, 2001. – 160 с.

Денисов І.Г., Дядькова Л.Г.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
Імені Богдана Хмельницького*

ПРОФІЛАКТИКА НЕВРОЗІВ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З АКЦЕНТУАЦІЯМИ ХАРАКТЕРУ, ЯК ЧИННИКА ДЕЗАДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

В даний час визнається доведеним той факт, що риси характеру багато в чому зумовлюють психічне здоров'я людини і, будучи динамічною сферою особистості, можуть видозмінюватися і адаптуватися на соціально-психологічному фоні навколишнього середовища.

ступу до документу : <http://www.kgi.edu.ua/ciiss-ua/files/art/Report.%20Dem.%20Contr-%20Rom.,%20Bucharest-2004.doc/>

2. Chitadze N. Perspectives of cooperation in Caspian-Black Sea region / N. Chitadze/ KGI University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kgi.edu.ua/ciiss-ua/files/art/Report.%20Dem.%20Contr-%20Rom.,%20Bucharest-2004.doc>.

3. National Energy Policy. Report of the National Energy Policy Development Group. – Washington, D.C.: US Government Printing Office, 2001. – 168 p. – P. 82.

4. Єременко С. Захід відкриває для себе Чорноморський регіон. З міжнародного семінару в Бухаресті / С. Єременко // Політика і час. – 2004. – № 12. – С. 35.

5. National Energy Policy Report of the National Energy Policy Development Group. – US Government, Washington D.C., May 2001, 168 p.

6. Bengtsson R. Towards a Stable Peace in the Baltic Sea Region? / R. Bengtsson // Cooperation and Conflict. – 2000. – Vol. 35. – № 4. – P. 355-388.

підтримці демократичних процесів у регіоні. Але разом з тим, є вагомі підстави вважати, що власні національні інтереси США досить великою мірою переважають проголошений адміністрацією Дж. Буша-молодшого політичний курс на підтримку демократії.

Відтоді Чорноморсько-Каспійський регіон розглядається США як виключно важливий не тільки з огляду на стратегічні запаси нафти, газу та інших ресурсів, але і як плацдарм для подальшого просування до перспективних ринків Азії. Прагнучи посилити свій вплив на Кавказі, США вбачають його подальший розвиток як єдиного цілого, тому американські представники, виступаючи посередниками на переговорах між Азербайджаном і Вірменією, Грузією та Абхазією, домагаються повного вирішення регіональних конфліктів як дестабілюючих факторів.

США мають певні регіональні переваги, порівняно з РФ, що зумовлені більшим ступенем їхнього економічного впливу на політичну ситуацію в країнах Південного Кавказу, який визначається здебільшого економічними чинниками. Особливо важливим є зміцнення військової присутності США в регіоні від Афганістану і Перської затоки до Узбекистану й Грузії [6, С. 358]. Військова присутність США може стати істотним чинником підтримки стабільності регіону, збереження режиму нерозповсюдження ЗМЗ і відповідає інтересам тих країн ЧКР, які не мають власних великодержавних чи гегемоністських амбіцій. Не викликає сумнівів і те, що однією з довгострокових цільових настанов США є масштабне і планомірне витіснення Росії з регіону, зменшення її політичного, економічного і військового впливу.

Таким чином, геополітична стратегія США щодо країн ЧКР є продовженням політики залучення посткомуністичних держав до євроатлантичних структур. Після прийняття трьох держав Центральної Європи – Польщі, Угорщини та Чехії до НАТО, а пізніше – ще шести країн Балтії й Південно-Східної Європи та Словаччини, посилилася увага й до країн Чорноморсько-Каспійського регіону. Але характер попереднього вступу деяких регіональних країн до НАТО свідчить про перевагу в цьому процесі геополітичних міркувань над питаннями внутрішнього економічного і політичного розвитку.

Отже, про рівень міжнародно-політичного впливу Сполучених Штатів у Чорноморсько – Каспійському регіоні найбільш наочно свідчать два чинники. З одного боку, це – притаманна американському менталітету діяльність із підтримки безпекової стабільності в регіоні (наявність військових баз, фінансове та військове сприяння регіональним урядам у здійсненні демократичних реформ), з іншого – активна інвестиційна діяльність американських нафтогазових компаній, що зосереджують свою увагу на багатих на ресурси родовища.

Література

1. Goncharenko. A. Caspin-Black Sea Challenges and the regional security structures / A. Goncharenko [Електронний ресурс] / KGI University. – Режим до-

Визначні підліткові та індивідуальні особливості дисгармонійного розвитку школяра нерідко стають причиною його важковихованості. Необхідно в процесі становлення своєчасно долати виникаючі психологічні труднощі, шукати вірний підхід до кожної дитини, усувати фактори, які негативно впливають на її розвиток, ураховувати статево-вікові, особистісно-типологічні особливості, розуміти протиріччя, які підліток сам не в змозі вирішити [3].

Підлітковий вік є найбільш придатним для накопичення досвіду саморегуляції поведінки, прийняття на себе відповідальності за власні вчинки. Потреба у спілкуванні з однолітками, а також розвиток почуття дорослості вимагає від учня-підлітка не тільки самостійності й незалежності, а водночас поваги і врахування у своїх рішеннях і діях інтересів інших людей, особистої відповідальності і вимогливості. Суть цього періоду виявляється у конфлікті між прагненням до автономії і недостатнім розвитком психологічних механізмів автономної регуляції поведінки і само детермінації [4].

Отже, деякі особливості розвитку підлітка можуть спричинити появу у нього дезадаптивної поведінки. Аналіз психолого-педагогічної літератури не дозволяє встановити якогось єдиного, загально визнаного підходу до визначення підліткової девіантності. Зрозуміло, що нема єдиного розуміння відносно діагностичних критеріїв, корекції поведінки і особистісного розвитку підлітків. Кожен із існуючих підходів має підстави і свою логіку.

Найбільш узагальнюючим є поділ підлітків з відхиляючою поведінкою на дві категорії [5]. По-перше, це діти з так званими «соціалізованими формами» антисуспільної поведінки. По-друге, це діти з не соціалізованою, агресивною, антисуспільною поведінкою. Вони, як правило, знаходяться в поганих відносинах з однолітками і зі своєю родиною і мають значні емоційні розлади, які проявляються в негативізмі, агресивності, зухвалості і помсті.

А.С. Лічко вважає, що в роботі з девіантними підлітками добре зарекомендував себе підхід, який базується на визначенні акцентуації характеру. В той же час відмічається, що було б помилкою ототожнення тих чи інших акцентуацій з девіантністю [6; 7].

Наша робота присвячена вивченню акцентуованих рис характеру, їх взаємозв'язків з невротами та вплив цих взаємозв'язків на дезадаптацію підлітків у суспільстві. Практичне дослідження спрямоване на виявлення акцентуованих рис характеру у підлітків, що знаходяться в порівняно сприятливих соціально-психологічних умовах, і на виявлення взаємозв'язків цих рис з нервово-психічною нестійкістю підлітків, їх схильністю до невроту та дезадаптивної поведінки.

Методи дослідження: «методика визначення акцентуації характеру К. Леонгарда», «Методика визначення нервово-психічної стійкості і ризику дезадаптації в стресі «Прогноз», «Методика експрес-діагностики невроту К. Хекка і Х. Хесса» і методика діагностики соціально-психологічної дезадаптації [1; 2].

Емпірична частина даної роботи спрямована на виявлення у підлітків, що не знаходяться під несприятливою дією сильної психологічної травми, акцен-

туйованих рис характеру, ступеня нервово-психічної нестійкості і схильності до виникнення неврозу, а також взаємозв'язків останніх параметрів та їх впливу на виникнення дезадаптивної поведінки.

Практична робота проводилася протягом трьох місяців з підлітками, що не знаходяться під впливом гострої психотравми, що виявлялося за допомогою попередньої бесіди з досліджуваними. В результаті бесіди було відібрано 24 підлітки. При цьому відбір проводився також по статевій ознаці (12 дівчат і 12 хлопчиків). Віковий діапазон – 14-15 років.

Результат дослідження показав, що, серед протестованих (24 чол.) з найбільшою частотою зустрічаються екзальтований (62.5%) і емотивний (54%) типи акцентуації. Демонстративний (20.8%), тривожний (16.6%) і педантичний (8.3%) типи мають найнижчі показники прояву, а збудливий тип акцентуації не виявився ні у кого. Решта 4 типів має приблизно однаковий середній ступінь прояву.

Розподіл типів акцентуації по статевій ознаці у даного контингенту майже рівний, що свідчить про рівну вірогідність їх прояву у обох статей. Можна виділити лише демонстративний і тривожний типи: показники першого типу переважають у хлопчиків, а другого типу – у дівчат.

Результати показали також, що з 24 протестованих тільки 2 (8.3%) досліджуваних виявили один тип акцентуації, а у інших виявилися різні поєднання типів акцентуації:

Рівно половина (12 чол.) контингенту знайшла поєднання 3 типів акцентуації, а 2 чол. мають максимальну кількість поєднань для даного контингенту – 5 типів.

Цікавий той факт, що 2 підлітки мають поєднання гіпертимічного і дистимічного типів, які за своєю суттю протилежні, а максимальна кількість поєднань (у 10 чол. – 41.6%) спостерігається між екзальтованим і емотивним типами акцентуації.

Більше половини контингенту (16 чол. з 24) показала високий ступінь нервово-психічної нестійкості. Представляє інтерес також той факт, що ні в кого з досліджуваних не була виявлена яскраво виражена нервово-психічна стійкість, в той час, як 3 чол. (12.5%) показали украй високий ступінь нервово-психічної нестійкості.

По статевій приналежності розподіл майже рівний, що говорить про незалежність ступеня нервово-психічної нестійкості від цієї ознаки у даного контингенту.

За результатами методики експрес-діагностики неврозу К. Хекка і Х. Хесса, 8 підлітків (33.3%) з 24 сильно схильні до неврозу, причому 2 з них виявили дуже високу вірогідність виникнення неврозу, а 11 чоловік (45.8%) – мають досить низьку схильність. Співвідношення між статевою приналежністю у зв'язку зі схильністю до неврозу майже рівне.

На основі отриманих результатів ступеня нервово-психічної нестійкості і схильності до виникнення неврозу були одержані варіанти поєднань цих якостей для одного підлітка і частота проявів цих варіантів. Виходячи з цілей нашого дослідження надалі розглядатимуться тільки підсумовувані дані високих показників (вище середнього) за обома шкалами, а середні і низькі показники будуть віднесені до норми.

рації В.Клінтона на Каспії. Республіканці докоряли В.Клінтону тим, що проект будівництва нафтопроводу Баку – Тбілісі – Джейхан є суто політичним, має слабку економічну привабливість, високі некомерційні ризики, а деякі члени передвиборчої команди демократів нібито мають тісні зв'язки з нафтовими ТНК і любляють їх інтереси.

Така позиція Дж. Буша-молодшого давала Україні надію на більш дієву підтримку її проекту. Однак, ці надії не справдилися – в якості Президента США Дж. Буш-молодший не відмовився від переважної підтримки проекту Баку – Тбілісі – Джейхан. Фактично, США стали на шлях проведення щодо Чорноморсько-Каспійського регіону політики, аналогічної їхньому ж проекту «Ширшого Близького Сходу» й націленої на створення безперешкодного доступу до регіональних енергоносіїв та гарантування безпеки їхнього транзиту через Причорномор'я до світових ринків. Але тривалий час політику США в ЧКР ще не можна було назвати такою ж збалансованою й чітко сформульованою, як на Близькому Сході. Для її оптимізації Інститут державного управління імені Дж. Кеннеді Гарвардського університету з 2000 р. здійснював «Гарвардську програму чорноморської безпеки» [4, с.35].

Тому, на думку колишнього Посла США в Україні К.Паскуаля, «для України найбільш важливим є одержання від міжнародних компаній-експортерів нафти довгострокових зобов'язань щодо її транспортування цим маршрутом. Головним чином, це компанії, які видобувають нафту в Казахстані та Каспійському регіоні». На переконання дипломата, Україна має створити таку структуру ефективного управління нафтопроводом і нафтовим терміналом, яка б зробила цей маршрут привабливим для експортерів; необхідно також швидше прийняти рішення про схеми менеджменту нафтопроводу.

Про це йдеться і в засадах нової Національної енергетичної політики США, оприлюднених 16 травня 2001 р. В документі прямо стверджується важливе значення каспійської нафти та значний рівень доведених її запасів, які перевищують ресурси Північного моря [5].

Але США зберігають політико-економічні санкції проти Ірану, що унеможливає реалізацію найближчими роками проекту транспортування каспійської нафти через іранську територію. Водночас, деякі нафтові компанії США, зокрема «Техасо», «Chevron» і «Exxon-Mobil», висловлюються за доцільність залучення Ірану до трубопровідних проектів на Каспії. Очевидно, що США й надалі активно підтримуватимуть експлуатацію нафтопроводу Баку – Тбілісі – Джейхан, що обмежить вплив Росії в регіоні, усуне Іран від участі в енергетичних проектах на Каспії, а отже може зумовити зацікавленість нафтових ТНК в українській ділянці ЄАНТК як у проміжному проекті.

Варто зазначити, що для США, поряд з енергетичними питаннями, актуальними залишалися й проблеми стабільності в регіоні, що наочно продемонструвала реакція офіційного Вашингтона на «революцію троянд» 2003 р. у Грузії, коли було продемонстровано досить серйозну роль Сполучених Штатів у

можна намітити. Отже, розширення ЄС та НАТО на Схід ставить Сполучені Штати перед необхідністю більш чітко визначити свою зовнішню та безпекову політику в регіонах, які стають безпосередніми сусідами Північноатлантичного альянсу й Об'єднаної Європи, і насамперед – Чорноморсько-Каспійському.

З іншого боку, цей політично контрастний регіон, з його багатими енерго-ресурсами та великим транзитним потенціалом є центром зіткнення світових геополітичних потуг, кожна з яких намагається реалізувати тут власні економічні і політичні інтереси. ЄС із пересторогою дивиться на виникнення ряду нових викликів міжнародній безпеці й стабільності, що мають походження з ЧКР – міжнародний тероризм, який вже проявив себе у Туреччині та може перекинутися далі на Захід, неконтрольована міграція заробітчан зі Сходу, що ставить питання зміцнення кордонів ЄС, локальні конфлікти, що мають тенденцію до загострення (Абхазія, Грузія, Нагірний Карабах, Південна Осетія, Придністров'я, Курдистан), тощо. До цього додається вузол проблем навколо стабілізації Іраку, а також і зовсім мало очікувані конфліктні ситуації в українсько-російських відносинах на взірць «газових війн». Об'єднану Європу непокоїть соціально-економічна слабкість та недостатній рівень демократичного розвитку сусідніх країн, що створює потенціал конфліктності й політичної дестабілізації в більш широких масштабах [2].

За сучасними оцінками американських експертів, ємність підтверджених запасів лише нафти в басейні Каспію на початок 2011 р. становить майже 38 млрд. барелів. Свідченням того, що ця проблема їхнього транспортування виходить за межі рядового бізнесу, стало обговорення в Сенаті США глобального проекту освоєння прикаспійської зони [3]. Очевидно, що жодна із зацікавлених країн не погодиться на роль стороннього спостерігача в регіоні зосередження стратегічних для ХХІ ст. запасів енергоносіїв.

Тому головними напрямками енергетичної політики США в Чорноморсько-Каспійському регіоні є:

- забезпечення власних стратегічних нафто-газових інтересів;
- протидія наростаючому російському геополітичному впливу;
- блокування регіональної потуги Ірану.

На середньострокову перспективу США безперечно зацікавлені в наявності додаткових джерел постачання нафти, альтернативним близькосхідним. Зараз збудовані три трубопроводи для доставки каспійської нафти до Чорного моря: 830-км нафтопровід Баку – Супса, 1330-км Баку – Новоросійськ і 1510-км Тенгіз – Новоросійськ, причому всі вони вже працюють. Але з огляду на обмежені запаси азербайджанської нафти й поки що порівняно незначний її видобуток, доцільною є реалізація лише одного нового маршруту.

Найбільш реальними проектами транспортування каспійської нафти, які дозволять розвантажити турецькі Протоки, є три маршрути – через Туреччину, Україну, або Іран. Під час виборчої кампанії у США кандидат у президенти Дж. Буш-молодший і деякі члени його команди піддали критиці політику адмініст-

Можливі варіанти поєднань можуть бути наступними: у індивіда може виявитися поєднання по обох параметрах (високий ступень нервово-психічної нестійкості і висока схильність до неврозу), а також може спостерігатися наявність одного показника при відсутності іншого (високий ступень нервово-психічної нестійкості і низька або середня схильність до неврозу; висока схильність до неврозу і середній або високий ступень нервово-психічної стійкості). Були одержані наступні результати:

У 1/3 досліджуваних (8 чол.) виявилось поєднання двох параметрів, на підставі чого ці досліджувані були умовно згруповані в групу високого ризику виникнення неврозу, оскільки в даному дослідженні ми виходимо з припущення, що високий ступень нервово-психічної нестійкості і висока схильність до неврозу окремо є сприятливим фоном для вірогідного виникнення неврозу, а їх поєднання у однієї людини набагато посилює таку вірогідність.

У 8 чол. спостерігалася наявність тільки одного параметра, причому тільки високий ступень нервово-психічної нестійкості. На підставі даних другого варіанту 8 чоловік склали групу середнього ризику, оскільки наявність у них навіть одного параметра може бути достатньою для вірогідного виникнення неврозу

В цілому, 16 чоловік, тобто 2/3 всього контингенту, увійшли до загальної групи ризику.

Ті підлітки, які показали середній або низький показник за обома шкалами (8 чол.), умовно склали контрольну групу для групи ризику в даному дослідженні, хоча треба помітити, що наявність високого ступеня нервово-психічної стійкості і низького ступеня схильності до неврозу ще не виключає вірогідність виникнення неврозу і дезадаптивної поведінки, хоча набагато знижує її.

Таким чином, на основі даних перших двох методик ми умовно розділили контингент на 3 групи – високого ризику, середнього ризику і контрольну – залежно від ступеня ризику виникнення неврозу.

Особливий інтерес для нас представляє картина статевого розподілу по групах: більше половини чоловічого і жіночого контингенту потрапили в групу загального ризику (75% дівчинок і 58% хлопчиків), тоді як різниця репрезентативності дівчат між групою ризику і контрольною групою виражена набагато яскравіше, ніж у хлопчиків. Можна припустити, що це свідчить про наявність більшої схильності до неврозу у дівчат, ніж у хлопчиків.

Ми помітили різницю зустрічаємості окремих типів акцентуації між двома групами. 100% загального числа виявленого педантичного, 93.3% – екзальтованого, 90% – дістимічного, 85.7% – циклотимічного, 75% – застрячого і 64.3% – емотивного типів входять до групи ризику, з чого можна зробити попередній висновок про взаємозв'язок цих рис характеру з вірогідністю виникнення неврозу. Проте, потрібно також враховувати загальне число зустрічаємих по окремоті виявлених типів акцентуації у всього контингенту, оскільки аналіз не може вважатися достовірним через недостатність практичного матеріалу (наприклад, показники педантичного типу).

Цікаве те, що єдиний тип акцентуації, переважаючий в контрольній групі по відношенню до групи ризику – це гіпертимічний тип (5 чол. з 8), що також може говорити про його важливе значення в прогнозуванні виникнення неврозу.

Типи, взаємозв'язані з схильністю до неврозу (у міру убування їх значущості): екзальтований; дистимічний; циклотимічний; емотивний; застряючий; гіпертимічний.

Типи, не взаємозв'язані зі схильністю до неврозу: педантичний; демонстративний; тривожний.

Різні поєднання типів акцентуації і їх взаємозв'язок зі схильністю до неврозу вимагає більш обширного дослідження, що не входило в наші плани. Можна лише зробити припущення, що наявність поєднань між типами, пов'язаними зі схильністю до неврозу, може служити сприятливим ґрунтом для його виникнення.

За результатами діагностики соціально-психологічної дезадаптації, показники групи ризику відрізняються від показників контрольної групи.

У групі ризику – брехливість – 53,1; дезадаптивність – 112,5; неприйняття інших – 28,7; неприйняття себе – 23; емоційний дискомфорт – 29,7; залежність – 26,5. Отже, і середні показники належать до зони високих показників.

Звернемо тепер свою увагу на контрольну групу. Як показала діагностика, тут дані відрізняються від даних у експериментальній групі. Так середні показники за шкалами становлять:

Брехливість – 23; дезадаптивність – 60,4; неприйняття інших – 8,5; неприйняття себе – 6,9; емоційний дискомфорт – 7,7; залежність – 8,6. Ці середні показники лежать в зоні мінімальних показників, а ті, що лежать в зоні незначеності тяжіють до малих.

Таким чином, із другого етапу експерименту можна зробити висновок, що у досліджуваній групі простежується залежність між ризиком виникнення неврозу, що обумовлений акцентуаціями характеру і схильністю до дезадаптивної поведінки.

Аналіз результатів контрольної групи показав, що схильність до дезадаптивної поведінки продемонстрували досліджувані з демонстративним типом акцентуації характеру, хоча схильність до виникнення неврозу ці досліджувані не показали.

Наші дослідження є спробою дати загальну характеристику рис характеру і їх глибокого взаємозв'язку з нервово-психічною нестійкістю індивіда, що може служити серйозною передумовою для виникнення різних психічних розладів, що граничать з патологією, зокрема неврозів і впливають на дезадаптивну поведінку підлітка.

Отримані результати можуть свідчити про те, що підлітки групи ризику потребують корекційної роботи. Ця потреба пояснює зміст корекційної роботи та її орієнтацію. Отримані результати доказують необхідність використання запропонованої корекційної програми, однак на наш погляд для корекції підліткової дезадаптивності слід застосовувати інтегративний підхід.

Ґрунтуючись на результатах проведених практичних досліджень, ми прийшли до загального висновку, що певні типи акцентуації характеру грають істотну роль і, на фоні загальної нервово-психічної нестійкості, є доволі стабільною передумовою до подальшого вірогідного невротичного розвитку особистості.

Ми прийшли також до висновку, що статеві відмінності не грають таку важливу роль в плані схильності до неврозу, хоча повна відсутність кореляції

Сахно С.М.

Аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Україна

ІНТЕРЕСИ США В ЧОРНОМОРСЬКО – КАСПІЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

Стратегічне значення Чорноморсько-Каспійського регіону для США по завершенні холодної війни полягає, передусім, у його комунікаційно-ресурсній функції. Регіон розташований на перетині шляхів, що з'єднують розвинені регіони ЄС із багатими сировинними та людськими ресурсами країнами Близького Сходу й далі ведуть до просторих ринків Індійського океану і Східної Азії. З іншого боку, ЧКР зв'язує Північну і Центральну Європу з Середземномор'ям, утворюючи таким чином загальне поле економічних і політичних інтересів усього Євразійського материка. Можливості розробки нових родовищ нафти і газу Чорноморсько-Каспійського регіону, їхнього транспортування на світові ринки спричиняють пильну увагу Західних країн, зацікавлених в диверсифікації власної енергетичної політики. З кінця 1990-х рр. тут розгорнулася активна діяльність потужних міжнародних нафто-газових і фінансово-промислових компаній, які прагнуть встановити свій контроль над найбільш перспективними родовищами вуглеводнів.

Натомість у загальному європейському баченні Чорноморсько – Каспійський регіон сприймається як периферійна зона з переважно функціональним визначенням як транзитної. Поруч із цим Російська Федерація виглядає як постачальник ресурсів, а регіон Північної Африки та Близький Схід становлять сферу економічних та політичних зацікавлень, каналізованих у вигляді Барселонського процесу (Середземноморська інтеграція) [1]. Комплекс економічних проблем розвитку регіону можна розглядати як чинник, що безпосередньо впливає на нерівномірний розподіл потенціалу впливу між США і Росією. Це створює сприятливий ґрунт для підключення переважної більшості країн регіону до більш широкого діалогу із США та країнами Заходу.

З такою перспективою пов'язані й відповідні геополітичні зрушення. Переміщення південного флангу НАТО з Середземномор'я в Чорноморсько-Каспійський регіон стає дедалі відчутнішим, а Російській Федерації стає чимраз складніше утримувати свої політичні позиції серед країн регіону. Розширення НАТО за рахунок Болгарії й Румунії, можлива реалізація прагнень Грузії до вступу в НАТО разом із присутністю тут старих членів Альянсу – Туреччини та Греції, роблять Чорне море майже цілком зоною євроатлантичної відповідальності.

Зміна геополітичного балансу сил в ЧКР у найближчому майбутньому здатна породити нові конфігурації міждержавних відносин, контури яких наразі лише

Підсумовуючи, треба вказати, що ЄЕП це найвищий за рівнем інституціоналізації формат зовнішніх відносин ЄС. Він фактично передбачає розширення нормативних меж ЄС на країни-учасниці, щонайменше, у сфері Спільного ринку та інших суміжних галузях. Незважаючи на формальну відсутність характеристик, властивих для наднаціонального законодавства ЄС, цей тип асоціації майже тотожний членству з огляду на кількість сфер, які він охоплює, рівень юридичних зобов'язань та наявність системи моніторингу. Водночас, відбувається формування паралельної структури спільних інституцій ЄЕП і зберігається обмежена можливість трьох країн ЄАВТ брати участь у роботі інституцій ЄС. Особливо це спостерігається на трансурядовому рівні у комітетах та агенціях, що разом з Європейською комісією також залучені у підготовку та імплементацію законодавства ЄС.

Література:

1. Egeberg M., Trondal J. Differentiated integration in Europe: The case of EEA country, Norway / M. Egeberg, J. Trondal // *Journal of Common Market Studies*. – 1999. – Nr.37(1). – p. 133–142.
2. Lavenex S. A governance perspective on the European neighbourhood policy: integration beyond conditionality? / S. Lavenex // *Journal of European Public Policy*. – 2008. – Vol. 15. – № 6. – P. 938–955.
3. Lavenex S. Concentric circles of flexible 'EUropean' integration: A typology of EU external governance relations / S. Lavenex // *Comparative European Politics*. – Vol. 9 (4/5). – p. 372–393. – P.374.
4. Lavenex S., Lehmkuhl D., Wichmann N. Modes of Governance in the EU neighbourhood associations: a cross-national and cross-sectoral comparison / S. Lavenex, D. Lehmkuhl, N. Wichmann // *Journal of European Public Policy*. – 2009. – Vol. 16. – № 6. – P. 813–833.
5. Magen A. Transformative engagement through law: The Acquis Communautaire as an instrument of EU external influence / A. Magen // *European Journal of Law Reform*. – 2007. – 9(3). – P. 362.
6. Whitman R., Wolff S. The European neighbourhood policy in perspective: context, implementation and impact / R. Whitman, S. Wolff. – Basingstoke : Palgrave, 2010. – 274 p.

між цими двома параметрами не може вважатися достовірно встановленою без наявності більш глибоких досліджень.

Підсумовуючи все вищесказане, вважаємо важливим підкреслити, що не дивлячись на наявність таких надійних і глибоких досліджень в галузі акцентуації, психопатій і неврозів і дезадаптивної поведінки відчувається значний брак теоретичного і практичного матеріалів для побудови загального підходу виявлення взаємозв'язків між згаданими психічними явищами, що у свою чергу свідчить про важливість і необхідність подальших наукових досліджень в цій сфері.

Література:

1. Аладьин А. А., Психодиагностика и психокоррекция в воспитательном процессе / [А.А. Аладьин, Л.А. Пергаменщик, И.А. Фурманов и др.]. – Мн. : НИИ Образования РБ, 1992. – 140 с.
2. Анн Л. Психологический тренинг с подростками / Анн Л. – СПб. : Питер, 2005. – 217 с.
3. Бушай І. М. Психологічні особливості розвитку «Я-образу» акцентуованих підлітків : автореф. дис... канд. псих. наук : 19.00.07 – вікова та педагогічна психологія / І. М. Бушай. – К., 2000. – 19 с.
4. Денисов І. Г. Схильність до асоціальної поведінки в структурі самосвідомості підлітка / І. Г. Денисов // *Наука і освіта. Спецвипуск 8, Проект «Психологія особистості : теорія, досвід, практика»*. – Одеса, 2009. – С. 189-193.
5. Клейберг Ю. А. Психология девиантного поведения: Учебное пособие для вузов / Ю. А. Клейберг. – М. : ТЦ Сфера, при участии Юрайт-М, 2001. – 160 с.
6. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / А. Е. Личко. – Л. : Медицина, 1983. – 256 с.
7. Личко А. Е., Попов Ю. В. Саморазрушающее поведение у подростков : *Материалы симпозиума «Социальная психиатрия»* // Личко А. Е., Попов Ю.В. – Л.: Ленинградский научно-исследовательский психоневрологический институт им. В. М. Бехтерева. – 2010. – 385 с.

Магістр Мартиненко О.О., К.п.н.,проф..Пріснякова Л.М.

Дніпропетровський гуманітарний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ У ВІЙСЬКОВИХ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ

Ключові слова: самооцінка, перфекціонізм, рівень домагань, військовозобов'язані.

Актуальність роботи : Пов'язана із знаходженням особи в незвичних для неї умови життя, а саме: – в ізольовані умови; – в умови з чітким регламентом відпочинку і напруження; – в умови с постійним контингентом на протязі

певного часу; – в умови де нема особистого простору; – в умови з незвичним харчуванням і т.ін. Дослідження психологічної адаптації у військових строкової служби є актуальними для прогнозу їх поведінки в даному середовищі, а також для розроблення адекватних виховних впливів, до прогнозу ствердження в чоловічому колективі. Але питання впливу розвитку самооцінки в ізольованих умовах розглядається значно рідше, а саме розвиток самооцінки грає велику роль в становленні особистості як військовослужбовця, так і формування його когнітивної, емоційної та поведінкової сфер. Самооцінка пов'язана з однією з центральних потреб людини – з потребою в самоствердженні, затвердити себе як члена військового колективу у своїх очах і в очах оточення.

Об'єкт дослідження – самооцінка як складова «Я- концепції» особистості.

Предмет дослідження – психологічні чинники, які впливають на самооцінку у солдатів строкової служби.

Мета дослідження – виявити прояви самооцінки, виявити вплив навколишнього середовища на самооцінку солдат строкової служби (ВВ).

Завдання дослідження :

- а) простежити динаміку змін самооцінки у солдатів строкової служби;
- б) виявити вплив навколишнього середовища на самооцінку;
- в) проаналізувати вплив формування вікових особливостей самооцінки;
- г) визначити особливості особистісних змін молоді в умовах строкової служби.

Методи дослідження : Для реалізації поставлених завдань і здійснення дослідження був використаний комплекс методів дослідження, зокрема емпіричні та математико-статистичні. Для психодіагностики нами були використана наступна методика – Методика Дембо-Рубінштейна;

Наукова значущість полягає у визначенні кількісних показників особливостей самооцінки у військових строкової служби(ВВ) та використання їх для підвищення ефективності військової підготовки.

Самооцінка грає велику роль в становленні особи людини, що має на увазі оцінку себе, своєї діяльності, свого положення в групі і відношення до інших членів групи. Самооцінка пов'язана з однією з центральних потреб людини – з потребою в самоствердженні, з прагненням людини знайти своє місце в житті, затвердити себе як члена суспільства у своїх очах і в очах оточення. У. Джемс виділив дві форми самооцінки : самовдоволення і невдоволення собою. Він розумів під самооцінкою складну освіту, що є похідним елементом розвитку самосвідомості яке формується в онтогенезі(виникає на певному етапі. А з іншого боку самооцінка – це гордість, самовпевненість, позитивна або негативна установка на себе. Г.К. Валицкас запропонував робоче визначення цього конструкта : самооцінка – це продукт відображення інформації суб'єктом про себе в співвідношенні з певними цінностями і еталонами, існуючий в єдності усвідомлюваного і неусвідомлюваного, афективного і когнітивного, загального і приватного, реального і демонстрованого компонентів. Дослідження проводилось на базі військової частини ВВ міста Дніпропетровська. В дослідженні взяло участь

Поширення норм Європейського Союзу може характеризуватися різними рівнями інтенсивності інституційного залучення у процес ухвалення ним рішень. Під повним інституційним залученням розуміється участь третіх країн в основних законодавчих органах ЄС, що фактично означає членство. Про майже повне інституційне залучення йдеться у випадку Швейцарії та Норвегії у рамках Шенгенських асоційованих угод, які надають цим країнам доступ до Ради ЄС на усіх рівнях, хоча і без права голосу. Другим шляхом інституційного залучення є взаємодія з широким числом комітетів та агенцій ЄС, що включені у процес підготовки рішень. Інституційне залучення у цьому випадку може бути повним – фактично тотожним членству як випадку участі Норвегії та Швейцарії у Європейській агенції авіаційної безпеки, або більш гнучким – зі статусом спостерігача у відповідності до договорів про співпрацю. Альтернативним – менш інклюзивним шляхом інституційного залучення можна вважати поширення норм ЄС за допомогою організацій, які не є частиною інституційної структури ЄС. Це можуть бути або багатосторонні, переважно регіональні форуми співпраці, створені ЄС з метою тіснішої взаємодії, зокрема для поширення власних норм (Південно-Східне Європейське Енергетичне Співтовариство), або інші багатосторонні організації (Організація чорноморського економічного співробітництва чи Міжнародна комісія із захисту Дунаю), які існували раніше і запозичили та імплементували норми ЄС непрямым шляхом, вбачаючи у них взірці для наслідування. Третім важливим шляхом інституційного залучення може розглядатися вплив за допомогою технократичних, експертних та трансурядових (транснаціональних) мереж. Варто наголосити, що чим більшого значення набувають трансурядові зв'язки у порівнянні з традиційними політичними і дипломатичними контактами, тим тіснішою є адміністративна пов'язаність третьої країни з Європейським Союзом. І навпаки, якщо відносини здійснюються у традиційному міжурядовому форматі, то контакти є більш формальними і носять, переважно, дипломатичний характер.

Договір про Європейський Економічний Простір (СЄП) є прикладом найбільш тісних відносин ЄС з третіми країнами. Укладений 1992 р. він став основою для договірних відносин між ЄС та державами ЄАВТ: Ісландією, Норвегією та Ліхтенштейном. Обсяг та правовий характер зобов'язань у рамках СЄП щодо дотримання «комунітарного доробку» ЄС дозволяє визначати ці країни як квазі-члени ЄС [1].

СЄП є найбільш всеохоплюючим форматом зовнішніх відносин ЄС з огляду на нормативну масштабність та рівень правових зобов'язань у договірних взаєминах. Він охоплює комунітарний доробок Спільного ринку та інших європейських політик. Виходячи з принципу законодавчої гомогенності, угода про СЄП передбачає повне прийняття країнами ЄАВТ, які беруть участь в СЄП, визначених частин комунітарного доробку (включаючи і нові законодавчі акти, що будуть схвалені ЄС). Ці країни також зобов'язані виконувати рішення суду, які є вторинним джерелом комунітарного доробку.

налізації форматів поширення власних норм ЄС керується функціональною логікою, у якій визначальним елементом часто залишається взаємозалежність.

Незважаючи на відмінності обсягів нормативного впливу ЄС, його інституційного забезпечення та рівень імплементації, загальною тенденцією залишається поступове зміцнення нормативної ролі Європейського Союзу за його кордонами. Це супроводжується фактичним «виходом» функціонального впливу ЄС за його територіальні межі. Таким чином, можна стверджувати про формування своєрідних «поясів» функціональної європейської інтеграції. Нерівномірний характер поширення впливу Європейського Союзу зумовлюється, насамперед, неоднорідністю його динаміки у двох вимірах політичного характеру: нормативному та організаційному. Перший з них стосується ступеню поширення норм ЄС на треті країни, а другий – організаційного залучення цих країн, зокрема у процес опрацювання частини комунітарного доробку.

Порівняльний аналіз відносин Європейського Союзу із сусідніми країнами засвідчує зменшення інтенсивності «поясів» у залежності від збільшення відстані від ЄС. Також слід констатувати значні відмінності між західними та іншими сусідами ЄС як щодо правової та інституційної якості їхнього залучення, так і щодо сфер, у яких здійснюється співпраця. Секторальна логіка зовнішніх відносин Європейського Союзу особливо чітко спостерігається поза межами континенту, де функціональні форми взаємозалежності переважають над географічними критеріями [2].

Особливістю зовнішніх відносин ЄС є зростання їхньої інституціоналізації, особливо щодо сусідніх країн. Так, зокрема, незважаючи на значні відмінності у інституційному забезпеченні, пріоритетних цілях та обсягу зобов'язань, спільним для Європейського Економічного Простору, двостороннього формату відносин зі Швейцарською Конфедерацією та Політикою добросусідства є те, що вони не лише включають значні частини комунітарного доробку, але й характеризуються високим рівнем інституціоналізації. Натомість поширення норм ЄС на країни, розташовані за межами континенту, здійснюється у вузьких та спеціалізованих сферах, вирізняється суттєво нижчим ступенем інституціоналізації і обмежується, фактично, укладенням значної кількості угод про співпрацю.

Іншим важливим аспектом є те, що у відносинах ЄС з третіми країнами все більше спостерігається превалювання його нормативного доробку. При цьому, може йтися як про повну транспозицію (перенесення) останнього, так і про вибіркового підхід щодо використання окремих норм чи положень. З правового погляду здійснюється або квазі-наднаціональна законодавча гармонізація, або реалізуються більш розмиті формати зближення аж до звичайного діалогу та обміну інформацією. У цьому контексті слід наголосити, що дотримання взятих зобов'язань може здійснюватись як за допомогою відповідних юридичних контролюючих (наглядових) органів чи регулярних політичних моніторингів, так і шляхом простого дотримання правового принципу сумлінності [3].

120 осіб строкової служби. Для отримання кількісних показників і подальшого аналізу розглянемо результати діагностики по методиці Дембо-Рубінштейна за наступною схемою: – визначення середніх значень; – аналіз середніх значень; – виявлення тенденцій у зміні самооцінки в юнацькому віці.

Результати аналізу по кожному з позначених напрямів дозволили виявити такі особливості: Переважна більшість учасників дослідження належить мають стійку самооцінку – 50 осіб, нестійку самооцінку 70 осіб. Подальший аналіз дозволив поділити учасників дослідження на чотири групи: I – Стійка (СО + РД); II – Стійка СО + Нестійкий РД; III – Нестійка СО + Стійкий; IV – Нестійка (СО + РД). Результати аналізу приведені на рис.1.

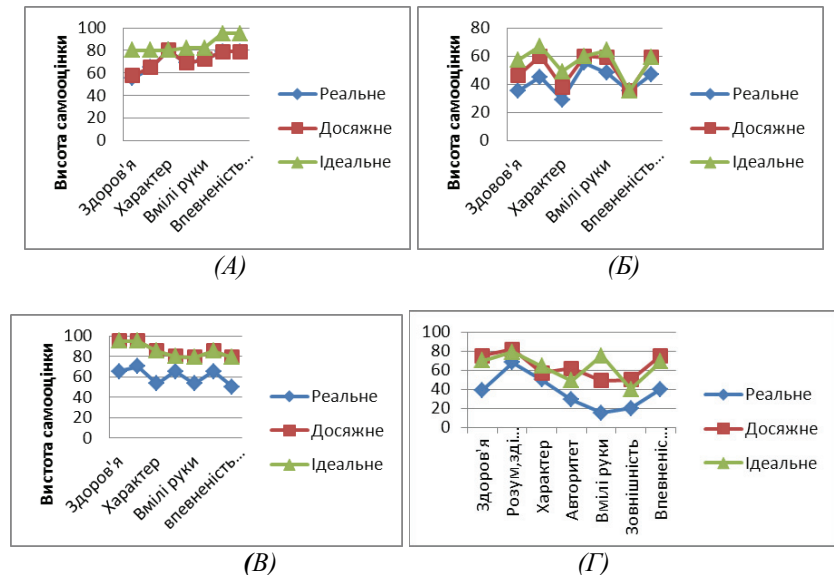

Рис.1 Приклад усереднених значень в групі I(рис.А) (СО + РД); та усереднених значень в групі II (рис.Б) (Стійка СО + Нестійкий РД); усередненні значення в групі III (рис. В) (Нестійка СО + Стійкий РД); та в IV групі (рис. Г) (Нестійка СО + РД).

Висновок:

В якості техніки діагностики самооцінки використовувалася модифікована методика Дембо-Рубінштейн (Бородіна 1986р). Проаналізувавши групи з синхронно стійкими і нестійкими конструктами по методиці Дембо – Рубінштейн ми можемо стверджувати, що домінують особи з нестійкою самооцінкою 70

чоловік, зі стійкою самооцінкою – 50 осіб. З нестійким рівнем домагань 69 чоловік, а зі стійким – 51 особа.

Література:

1. Бороздина Л.В. Исследование уровня притязаний. М., 1985 – 2000.
2. Бороздина Л.В., Молчанова О.Н. Самооценка в разных возрастных группах: от подростков до престарелых. М., 2001.
3. Вилацкас Г.В. Самооценка у несовершеннолетних правонарушителей: ее формирование и роль в поведении. Канд. дисс. М., 1987.
4. Гулянова Н.А. О связи самопринятия и осознания Я – образа в ситуации неуспеха // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. 2001. №3.
5. Сидоров К.Р. Самооценка, уровень притязаний и эффективность учебной деятельности старшекласников / К.Р. Сидоров // Вопросы психологии . – 2007 . – №3 . – с. 149 -157.
6. Сидоров К.Р. Самооценка в психологии / К.Р. Сидоров // Мир психологии . – 2006 . – № 2 . – с. 224-232.
7. Загвязинский В.И. Методология и методы психолога – педагогического исследования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ В.И. Загвязинский, Р. Атанков – 3 – е изд., испр. – М.: Издательский цент «Академия», 2006- 2008 с.

Абдрахманова А.Т.

М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті, Қазақстан

БАЛАЛАРДЫҢ ОЙЫНЫ ӘРЕКЕТІНДЕ ҚИЯЛДЫҢ ДАМУЫ

Жаңа туған нәрестеде қиял болмайды. Бала өмірінде қиялдың алғаш көрінуі бір жастан асқан кезде байқалады. Екі жасар бала ертегі не әңгіме тындап отырып жылап жібереді. Бұл факті жас баланың басында ес елесінің және қиял елесінің туа бастағанын көрсетеді. Бала қиялының мазмұны бастапқы кезде жұтаң, әрі ырықсыз түрде болады. Өсе келе тәрбие мен өз іс-әрекетінің тәжірибесі негізінде бала қиялы дамып, сапасы артады. Дамудың бұл кезеңіндегі өзгешілік – балалардың ойын әрекетінде шығармашылық қиялдың элементтері туа бастайды. Мұндай қиял олардың сюжеттік ойындарынан айқын аңғарылады. Балабақшадағы бүлдіршіндер «Теміржол» ойынын ойнағанда, әрқайсысы белгілі рөлді орындайды. Осындай ойын әрекеттерінен олардың қиялы толығырақ түседі, жаңа рөлдер тауып алады. Бұл шығармашылық қиялдың белсенді қатынасынан туындайды.

Ойын әрекеті бала қиялын тәрбиелеп, дамытуда күшті рөл атқарады. Сондай-ақ, ол балалардың табиғи белсенділігін, қозғалғыштығын, дара психикалық процестерін де дамыта түседі. Мысалы, құрылыс ойындары,

REGIONALNE POLITYCZNE PROCESY

Капінус О.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

НОРМАТИВНИЙ ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ВІДНОСИНАХ ЗІ ШВЕЙЦАРСЬКОЮ КОНФЕДЕРАЦІЄЮ

Проблематика зовнішнього виміру європейських інтеграційних процесів, питання популяризації та поширення норм Європейського Союзу за його межами часто розглядається у науковій літературі як «останній етап розвитку досліджень європейської інтеграції» [5]. Європейська інтеграція завжди мала зовнішній вимір, включаючи декілька розширень ЄС, проте вже з дев'яностих років ХХ ст. ЄС розпочав активне поширення комунітарного доробку за власні межі – на треті країни та міжнародні організації [4]. Тому досягнення рівноваги в системі ЄС–країни-сусіди, з огляду на сучасний нормативний та інституційний потенціал ЄС, неможливе без адаптації комунітарного доробку у рамках дво- та багатосторонньої взаємодії. Особливо це стосується сусідніх з ЄС регіонів, де Брюссель намагався запропонувати визначені формати взаємодії, які були б альтернативними до повноцінного членства.

Зокрема, початок функціонування у 1992 р. Європейського Економічного Простору (СЕР) за участю країн-членів Європейської Асоціації Вільної Торгівлі (ЄАВТ), які відмовилися від вступу у ЄС, сприяв їхньому залученню у спільний ринок Євросоюзу. Після розширення ЄС у 1995, 2004 та 2007 р., підхід щодо решти кандидатів диференціювався: від віддаленої перспективи членства та підтримки паралельних форм регіональної інтеграції на основі комунітарного доробку, що фактично означало інституціоналізацію відносин на шляху підготовки до вступу у Євросоюз, – до набуття повноцінного членства у цьому об'єднанні.

Європейська політика добросусідства (ЄПД), започаткована у 2004 р., була першою відкритою спробою запропонувати нову форму асоціації з метою забезпечити для сусідніх держав альтернативу розширенню. Незважаючи на те, що політика добросусідства запозичила багато напрацьованих з останніх розширень ЄС, вона спрямовувалася, насамперед, на нормативне зближення із сусідніми країнами, що не передбачало можливості набуття ними членства [6].

Слід зауважити, що ЄС популяризує свої норми і за межами континенту, проте ця діяльність є «точковою» й має вузько спрямований характер. Якщо у сусідніх з Європейським Союзом регіонах формат взаємодії обумовлюється, радше, територіальною логікою, а її інтенсивність безпосередньо залежить від рівня політичних відносин, то за межами континенту, у процесі інституціо-

1. *Долговременность действия* – партия является долговременным объединением граждан. В отличие от клиентеллы, парламентской фракции, партии существуют длительное время независимо от смены ее персонального состава.

2. *Полномасштабность действия* – партия должна иметь устойчивые организации на центральном и местном уровнях.

3. *Стремление к завоеванию и осуществлению власти*. Эта характеристика отличает партии от групп давления. Партии стремятся получить власть посредством участия в выборах.

4. Партии стремятся к получению общественной поддержки граждан, осуществляя политическую мобилизацию населения для участия в выборах и для пополнения рядов партии. [1, с.84]

В настоящее время одно из важнейших мест в жизни общества большинства стран занимают политические партии. Каждому современному человеку важно знать и понимать, что собой представляет по сути дела один из главных институтов в государстве. Политические партии являются неотъемлемой частью современного общества, так как без них демократический режим не соответствует основным признакам.

Литература:

1. Мельник, В.А. Политология: учебник / В.А. Мельник. – 6-е изд., перераб. и доп. – Минск, 2008.
2. Котляров, И.В. Политические партии Беларуси: теория, история, современность / И.В. Котляров. – Минск: МИУ. – 2006.
3. Соловей, Т.Г. Политические партии и партийные системы: учеб.- метод. пособие / Т.Г. Соловей. – Минск, 2003
4. Модель партии XXI века // Свободная мысль. 2000. № 1.
5. Котляров, И.В. Политические партии Беларуси между прошлым и будущим // И.В. Котляров. – Минск, 2003

теміржол салу, үй тұрғызу, зауыт-фабрикалар орнату т.б. Жеткіншектер қиялын дамытудағы әрекет – сурет салу. Сурет салуда олар түрлі елестерін, есте қалғандарын сыртқа өздерінше шығарады. Мектеп жасындағы балалар қиялының жүйелі дамуы ғылым негіздерін меңгерумен байланысты. Олар өз қиялының өнімін енді сын елегінен өткізіп, шындыққа жақын бейнелер жасауға ұмтылады. Ересек адамдар қиялы олардың өмір сүрген ортасы мен тіршілік тәжірибелерінің нәтижелеріне орай дамып отырады. Әр алуан ғылыми жетістіктер, техника мен өнердегі орасан зор табыстар, өндіріс пен ауыл шаруашылығындағы жаңалықтар, мұның бәрі – ырықты қиялдың жемістері.

Адам қиялсыз өмір сүре алмайды, қиял шындық болмыспен ұштасып, адамды жаңа істерге, меңгерілмеген нәрселерді игеруге, ғылым мен техникадағы, өнер мен көркем әдебиеттегі жаңа белестерге ынталандырып отырады.

Бастауыш мектеп жасына дейінгі балалардың таным үрдісінің дамуы.

Мектепке дейінгі ұйымдарда білім сапасын арттыру аса маңызды мәселе, ол үшін жалпы және негізгі жағдайларды жақсарту басты міндет болып табылады.

Біріншіден, білім мен тәрбие беруге арналған дамытушы ортаны жабдықтау қажет десек, ол мектепке дейінгі кезеңнің өзіндік ерекшелігі мен құндылықтарын сақтайтын, баланың балалығына бағытталуы шарт.

Екіншіден, тәрбие мекемесінің басшысы мен тәрбиеші педагогтар қауымы кәсіби шеберліктерін үнемі шыңдап, білімін жетілдіруге жүйелі көңіл бөліп, ұжымның шығармашылық бағыт-бағдарын айқындап, оны жүзеге асыруға белсенділікпен ат салысуға және жағымды психологиялық ахуалдың тұрақтануына ықпал ету қажет. Сондай-ақ, отбасының сұранысы мен талап-тілектерін қанағаттандыру және білім мен тәрбиенің балаға берілген үрдісі жайында ата-анамен үнемі бірлескен ынтымақты негізде жұмыс істеу де өте маңызды.

Үшіншіден, балабақшада еңбек етуге толық жағдай жасалып, тәрбиелеу мен білім берудің технологияларын сауатты меңгеріп, жаңа педагогикалық әдіс-тәсілдер жүйесін кәсіби шеберлікпен игеріп, оны тәжірибеде пайдалануға шығармашылықпен үлес қосып отырса. Баланы тәрбиелеу, дамыту және білім беру мәселелерінде отбасы мен балабақша ұжымының бірлескен өзара тығыз байланыста болуы.

Білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – тұлғаны оқыту, тәрбиелеу, дамыту. Бұл мақсаттар өзара тығыз байланыста болғанда ғана нәтижелі болады. Баланы өмірге дайындау үшін дамытудың маңызы ерекше. Даму барысы:

1. Зейінін дамыту
2. Эмоциясы мен сезімдерін дамыту
3. Күрт қиыншылықтарға төтеп бере алуын дамыту
4. Өзіне-өзі сенімділігін, өзін-өзі қабылдау, жақсы көруді дамыту
5. Танымдық үрдісін дамыту
6. Өзін-өзі алып жүре алуын, дербестігін дамыту
7. Өзін-өзі көрсете алуына, өзін-өзі жетілдіруге ынтасын дамыту.

Баланың бүкіл өмір бойында оның даму үрдісі жүреді. Даму үрдісінде баланың таным белсенділігі арта түседі. 6 жастағы балалар заттарды түсіне, түріне, көлеміне қарап ажырата бастап, олардың құрылысын, пайдалану тәсілдерін білгісі келеді. Күнделікті өмір барысында бала шындық дүниенің құбылыстары мен заттарын анықтай білуге, адам баласының жинақтаған бай тәжірибесін үйренуге талаптанады. Балалардың бір нәрсені құмартып білуге талаптануын таным ынтасы дейді. Балалар өте байқағыш, еліктегіш, әр нәрсеге үңіле қарайды, көп нәрселер оларды ойлатады. Балалар әдетте өзіне түсініксіз оқиғалардың, құбылыстардың сырын білуге құмартады. Күн сайын олардың алдында жаңа сұрақтар туады. Сол сұрақтың жауабын олар ересектерден күтеді, өйткені, олардың түсінігінше, ересектердің білмейтіні болмайды. Мұндай ерекше сұрақтар балалардың ақыл-ой еңбегімен шұғылданудағы ниетін, ықыласын сипаттайды. Сондықтан ересек адамдар бала сұрағын жауапсыз қалдырмауға тырысқан жөн. Себебі сұрағына жауап ала алмаған бала келешекте сұрақ коюдан жасқаншақтайды және бұл баланы дүниені тануына кері әсер етуі әбден мүмкін.

В.С.Мухина бойынша мектеп жасына дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балаларда мінез-құлық мотивациясы: мінез-құлықтың саналы регуляциясы күшейеді, мотивтер мен қажеттіліктер көлемі ұлғаяды, рухани және материалды қажеттіліктер сферасы кеңейеді, қарым-қатынасқа деген қажеттілік, жетістікке жету, басқарушылыққа қажеттілік сияқты әлеуметтік қажеттіліктер нығая түседі. Көп білу, басқалардан жоғары болу, өзі жасай алу сияқты қарапайым қажеттіліктер пайда болады.

Бастауыш мектеп жасына дейінгі кезеңде қиял – қоғамдық тәжірибені меңгерудегі алғы шарттары болып келеді, өйткені балалар қоршаған ортаны, адамгершілікті, эстетикалық идеяларды өзіндік көзқараспен қабылдайды. Баланың қиялы ересектерге қарағанда әлсіз. Л.С.Выготскийдің тұжырымына сүйенсек, «Бала қиялының дамуы біртіндеп, шамасына қарай қабылдауынан басталады. Қиялда болатын барлық образдар, қаншама таңғажайып болып көрінгенмен де, баланың өмірден көрген-білгенінен негізделеді. Кейде бала өмірде кездескен кейбір жағдайларды өзіндік қабылдаумен түсіндіргенде, бізге үлкендерге күтпеген таңқаларлықтай болып естіледі».

Қазіргі кездегі психологтар мен педагогтар баланың жеке басының дамуындағы қиялдың маңыздылығының ең тиімді жолы шығармашылық жұмыста көрсету, үйрету, көркемдік әдебиетте нақтылау, өз бетінше жұмыс жасауына жағдай жасау, яғни, еркіндік беру керектігін айтады. Сонымен қиялдың дамуы төмендегідей компоненттерден тұрады:

Алғашқы дәрежеде қиял қоршаған болмыспен байланысты, дайын нәтижені ойластыруға мүмкіндік береді. Екінші дәрежеде баланың өткен тәжірибесімен байланысты, бірақ сонда да заттық байланыстың рөлі бар. Үшінші дәрежеде қиялдың дамуы балаға ақиқаттан қиялдың қозғалысының жоғарғы формасы – ой – пікірден оның іске асуына байланысты. Сонымен, қорыта айтқанда, біздің

управляющих государством, и сенат, в противоположность народу. Средние века характеризуют существование «партий», как политических группировок, которые обычно появлялись и функционировали во времена обострения классовых и внутриклассовых противоречий [2. с.36].

Первые прототипы современных политических партий возникли в период ранних буржуазных революций, когда именно класс буржуазии выступил в роли объединяющей силы для создания первых политических объединений, как инструмента борьбы с феодализмом. Они нашли своё отражение, как результат всеобщего избирательного права и развития представительной формы правления [3, с.94]. Политический институт начал формироваться именно тогда, когда в обществе возникла потребность выражения интересов и борьбы за власть различных групп граждан, таким политическим институтом выступила партия. Однако первые партии были слабо сплочёнными группами единомышленников, это были различного рода литературно-политические объединения и клубы. Время шло, политические партии приобретали всё более современный облик и превратились в своего рода, организационно упорядоченные институты, которые стали главным орудием выражения интересов различных классов, слоев общества, социальных групп в их борьбе за завоевание и использование в своих интересах политической власти.

М. Вебер выделяет три стадии в развитии партий: аристократическая группировка, парламентский клуб, массовая партия. Первые массовые партии возникают в середине XIX века. Выделяют следующие факторы, повлиявшие на возникновение и развитие массовых партий:

- 1) развитие массового общества, приблизившее массы к центрам принятия политических решений;
- 2) становление массового рабочего движения, которому для отстаивания своих интересов была необходима организация;
- 3) распространение всеобщего избирательного права, открывавшее доступ к политике большому числу людей. [4, с.73]

В современной литературе можно встретить достаточно большое количество интерпретаций понятия «политическая партия». Если соотнести все части и сделать глубокий анализ, то можно дать общее определение политической партии.

Таким образом, политическая партия представляет собой общность людей, объединённых организационно и идеологически, которая выражает интересы определённого класса, социального слоя (слоев) или общественной группы и ставит своей целью их реализацию путем завоевания государственной власти или участия в её осуществлении [5].

Политическая партия отличается от других объединений граждан. Эти отличительные черты можно сформулировать таким образом, используя работы Дж. Лапаломбара и М. Вейнера:

идеологической концепции, не в состоянии одновременно приобщиться к культуре политического участия и принять основные принципы жизнедеятельности гражданского общества.

Несмотря на ряд факторов, сдерживающих развитие партийного строительства, в Беларуси идеи политического плюрализма получили свое выражение в Конституции страны. За гражданами признается право на объединение в политические партии и общественные структуры, а организация общественной жизни должна основываться на принципах политического, экономического и идеологического плюрализма. Неукоснительное и последовательное выполнение государственных и иными институтами конституционных норм позволит в будущем создать в Республике Беларусь функционирующее гражданское общество, одним из элементов которого будет являться развитая партийная система.

Литература:

1. Дракохруст Г., Дракохруст Ю., Фурман Д. Трансформация партийной системы Беларуси // Белоруссия и Россия: общества и государства: сборник – Мн.: «Права человека» – 1997 – С.106-152.
2. Наумова С. Политические партии в Республике Беларусь: динамика развития // Адкрытае грамадства. – 2000 – № 2 (8) – С. 8-12.
3. Романовский И. Становление многопартийности в Беларуси: тенденции и перспективы // Пегас – 1998 – № 1 – С.117-129.
4. Фурман Д., Буховец О. Белорусское самосознание и белорусская политика // Свободная мысль – 1996 – № 1 – С.57-75.

Горбачев Д.В., Доброславская М.А., Дорощенко Е.Г.

Полесский государственный университет, Республика Беларусь

ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И СУЩНОСТЬ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ

Слово «**партия**» от латинского «*partia*» – часть целого. Ещё задолго до появления современных политических партий как таковой термин «партия» имел значение коллективов, групп, которые ведут конкурентную борьбу за власть, а также всестороннее влияют на власть. [1, с.73]

Первые упоминания о политических партиях встречаются еще у мыслителей древнего мира. Аристотель, например, жителей равнины и прибрежных частей Афин называл партиями [2, с. 31]. Ещё в период существования Древнеримской цивилизации термином «партия» называли и политиков, объединившихся вокруг вождя (так, говорили о партиях Цезаря и т. д.), и группу людей,

тәжірибемізге негіз болған 7-8 жастағы балалардың құрастырған ертегілері мен қызықты әңгімелері ұйымдасқан түрде мағыналы, жүйелі, өз бетінше еркін жүргізілген жұмыс, қиялдың дұрыс дамуына апаратын көп жолдың бірі болды деп есептейміз. 6 жасар бала өз қиялында алуан түрлі жағдайлар құра алады және баланың өзі сонда әртүрлі жағынан көрінеді. Ойын барысында қалыптаса отырып, қиял басқа да іс-әрекет түрінде өте алады. Тілі және қиялы жақсы дамыған бала қызықты сюжетті тез арада жанынан ойлап шығара алады. Қиялдың үздіксіз жұмысы – баланың айналадағы әлемді танып-білуінің және игеруінің маңыздылығы, бұл жеке тәжірибе аумағынан шығудың әдісі.

В.С.Мухина теориясы бойынша өзінің бастамалары жағынан баланың қиялы сәбилік шақтың соңында пайда бола бастайтын сананың белгілер функциясымен байланысты. Белгілер функциясын дамытудың бір желісі заттарды басқа баламалармен және олардың бейнелеулерімен алмастырудан тілдік, математикалық және басқа белгілерді пайдалануға, ойлаудың логикалық формаларын меңгеруге әкеледі. Екінші желі нақтылы бұйымдарды, оқиғаларды қиял арқылы толықтыру мен алмастыру мүмкіндігінің пайда болуы мен кеңеюіне, жинақталған түсініктердің материалынан жаңа бейнелер құруға жетелейді.

Баланың қиялдауы ойын үстінде қалыптасады. Алғашқы кезде қиял заттарды қабылдаудан және ойын іс-әрекеттерін орындауынан ажыратылмайтынды. Ойын үстінде қалыптасқан қиял мектепке дейінгі бала іс-әрекеттерінің түрлеріне де ауысады. Бала сурет салғанда, ертегілер мен тақпақтарды ойлап шығарғанда қиял неғұрлым айқын байқалады. Сондай-ақ бастауыш мектеп жастағы шақта зейіннің, естің, қиялдың дамуында ұқсастықтар бар. Егер сәбилік шақта өзінде қабылдау мен ойлау іс-әрекеттері ретінде анықтауға болатын бағдарлау іс-әрекеттерінің ерекше формалары ретінде бөлінсе, мектепке дейінгі кезеңде мұндай іс-әрекеттер үздіксіз күрделілене және жетіле түседі, ал зейін, ес, қиял ұзақ уақыт жеке сипат ала алмайды. Бала бірдене назар аударарлықтай, көргені мен естігенін жадында сақтарлықтай, бұрын қабылдағанының аумағынан шығарлықтай арнайы іс-әрекеттерді игере білмейді. Мұндай іс-әрекеттер тек мектепке дейінгі кезеңде қалыптаса бастайды. В.С.Мухина бойынша мектепке дейінгі бала әрекетінің жаңа түрлерін, үлкендердің оған қойған жаңа талаптарын игерудің ықпалымен баланың алдында бір нәрсеге зейінін шоғырландыру және оған зейін қою, материалды есте ұстау және оны жаңғырту, ойынның, суреттің т.б ой желісін құру сияқты жаңа ерекше міндеттер пайда болғанда ғана бетбұрыс жасалады. Осы міндеттерді шеше білу үшін бала үлкендерден үйренген тәсілдердің қандай да біреуін пайдаланады. Міне, сонда ғана зейіннің, естің, қиялдың арнайы іс-әрекеттері қалыптаса бастайды.

Бастауыш мектеп жасындағы кезеңде баланың зейіні төңіректегі заттарға және осылар арқылы орындалатын іс-әрекеттерге қатысты ынтамен сипатталады. Бала бір нәрсеге ынтасы өшпей тұрған кезде ғана зейінін шоғырлайды. Жаңа бір нәрсе пайда болысымен-ақ баланың зейіні лезде соған

ауады. Сондықтан балалардың ұзақ уақыт бір іспен шұғылдануы сирек болады. Д.Б.Эльконин пікірінше, мектепке дейінгі кезеңде балалар іс-әрекетінің күрделенуіне жалпы ақыл-ой дамуының ілгеруіне байланысты зейін күшті шоғырланып, тұрақтылыққа ие болады. Мысалы, мектепке дейінгі кезеңдегі кішкентайлар бір ойынды 30-50 минут ойнайтын болса, 7-8 жасқа жеткенде ойынның ұзақтығы 1,5 сағатқа дейін созылады. Мұны ойында адамдардың күрделірек іс-әрекеттері мен қарым-қатынастарының бейнеленуімен және ойынға үнемі енгізілетін жана ахуалдардың қолдау табуымен түсіндіруге болады. Балалар суреттерді көргенде, әңгіме, ертегі тындағанда зейін тұрақтылығы арта түседі. Мысалы, мектепке дейінгі шақтың соңында суретті көру ұзақтығы екі есе артады, мектепке дейінгі кішкентайға қарағанда алты жасар бала суретті жақсырақ түсінеді, оның өзіне қызықты жақтары мен егжей-тегжейлерін бөліп алады.

Бірақ мектепке дейінгі кезеңде зейіннің негізгі өзгеруі баланың алғаш рет өз зейінін менгере білуінде, оны саналы түрде белгілі заттарға құбылыстарға бағыттай білуінде және кейбір тәсілдерді пайдалана отырып, соларға зейін қоя білуінде. Бастауыш мектеп жасындағы шақта ішінде өз зейінін ұйымдастыру үшін сөзді пайдалану күрт өседі. Мұны, атап айтқанда, мектепке дейінгі ересектер үлкеннің нұсқауы бойынша тапсырманы орындағанда мектепке дейінгі кішкентайларға қарағанда нұсқауды 10-12 рет жиі қайталады. Сонымен, баланың мінез-құлқын реттеуде сөздің маңызының жалпы өсуіне байланысты мектепке дейінгі шақта ықтиярлық зейін қалыптасады.

Адамдар, оқиғалар есте сақталатын кезең бастауыш мектеп шақта анықталмаған мерзімге ығысады. Шындығында, бізге сәбилік шақтағы оқиғалардан бірдеңені еске түсіру қиын немесе мүлде дерлік мүмкін болмаса, мектепке дейінгі балалық шақ көптеген әсерлі сәттерді есте қалдырады. Бұл әсіресе мектепке дейінгі ересектерге тән. Мектеп жасына дейінгі баланың есі негізінен ықтиярсыз сипатта болады. Бұл бала көбіне өзінің алдына бір нәрсені есінде қалдыру үшін саналы мақсаттарды қоймайтындығын көрсетеді. Есте сақтау мен еске түсіру баланың еркі мен санасына байланысты өтеді. Бұл екеуі де іс-әрекет арқылы жүзеге асады әрі іс-әрекеттің сипатына байланысты болады. Бала іс-әрекетте неге зейін қойса, оған не әсер етсе, не қызық болса, соны ғана есінде сақтайды. Заттарды, картиналарды, сөздерді ықтиярсыз есте сақтаудың сапасы, баланың осыларға қаншалықты әсерлі іс-әрекет істеуіне іс-әрекет процесінде оларды егжей-тегжейлі қабылдау, ойластыру, топтастыру қандай дәрежеде өтетіндігіне байланысты. Мысалы, суреттерді жай ғана қарап шыққанда оларды баланың есінде сақтау анағұрлым нашар болады, ал осы суреттерді, өз орындарына, мысалы, бақшаға, ас үйге, балалар бөлмесіне, қораға дәл келетін жеке заттарды қою ұсынылғанда бала оларды есінде жақсы сақтайды. Ықтиярсыз есте сақтау баланың орындайтын қабылдау және іс-әрекеттерінің жанама қосымша нәтижесі болып табылады.

никакой реальной политической силы в стране. Данное обстоятельство может быть связано, прежде всего, с тем, что в республике с середины 1990-х годов осуществляется формирование политического режима, не предполагающего активного участия в политической деятельности никаких иных субъектов, кроме государства. Этому в немалой степени содействует и существующая в стране мажоритарная система выборов, утверждающая приоритет персональной конкуренции над партийной и отодвигающая партии на периферию политической жизни [1, с. 128]. В ситуации, когда в стране проходит борьба органов исполнительной власти с политическими партиями при помощи административных, экономических и пропагандистских методов, большая часть белорусского электората не спешит причислить себя к какому-либо политическим течениям. В итоге граждане, как правило, рассчитывают не на закон и правовые процедуры, а на силу официальной власти.

Поскольку политические партии в Республике Беларусь не обладают властными рычагами для решения насущных проблем людей, для большинства населения страны они не представляют никакого интереса. Помимо этого, слабая материально-техническая база партийных организаций и отсутствие собственных средств массовой информации, влияющих на формирование общественного мнения, не позволяют белорусским партиям воздействовать на массовое сознание граждан.

Практически все политические партии РБ не способны разработать научно обоснованную и конструктивную программу своей деятельности. Вследствие чего, их программные документы не только не содержат ясной концепции политического, социально-экономического и духовного развития, характеризуются неясностью идеологических выводов, расплывчатостью и неопределенностью представлений о будущем обществе, но и не отвечают современной реальности [2, с. 12].

Учитывая тот факт, что белорусское общество фактически не дифференцировано, а средний класс практически отсутствует, какой-либо полноценной социальной базы для реального существования многопартийности в Беларуси не существует. Искусственное торможение приватизации препятствует образованию слоя частных собственников, который был бы заинтересован в отстаивании своих интересов не только через исполнительные органы власти, но и через местные Советы, парламент и различные политические организации [4, с. 62]. В таких условиях большинство из существующих белорусских партий остаются малочисленными по составу (многие с трудом смогли перешагнуть необходимый для регистрации рубеж в 1000 человек), а о некоторых из них не известно ничего, кроме имен лидеров.

Таким образом, становление и развитие многопартийности в посттоталитарном обществе, к которому в полной мере можно отнести и Республику Беларусь, представляет собой достаточно сложный и многолетний процесс. Общество, долгие годы находившееся в условиях монополии одной партии и единой

К. и. н. Павловец Ю.С.

*Белорусский государственный университет информатики
и радиоэлектроники, Минск*

ПАРТИЙНАЯ СИСТЕМА КАК ЭЛЕМЕНТ ФОРМИРУЮЩЕГОСЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Становление современной партийной системы Республики Беларусь представляет собой часть процесса идейного формирования гражданского общества белорусского государства. За прошедшие два десятилетия в республике появились и исчезли десятки политических организаций, а также неоднократно менялась законодательная основа их существования.

В настоящее время партийная система Беларуси включает в себя 15 официально зарегистрированных политических партий. Не смотря на такое их количество, сложившуюся в республике систему сложно назвать истинно многопартийной, так как после 1996 года большинство оппозиционных партий достаточно долгое время игнорировали выборы в государственные органы управления, как на местном, так и на республиканском уровнях [3, с. 119]. Поэтому современную партийную систему Республики Беларусь можно рассматривать в качестве биполярной, в рамках которой борьбу за власть в стране ведут две противостоящие друг другу силы.

В этой связи политические партии РБ следует классифицировать, в первую очередь, не на основе программных установок и политических идей, а исходя из принципа принятия или отрицания существующего в стране политического режима во главе с президентом А.Г. Лукашенко.

К партиям, поддерживающим политику президента следует отнести: Аграрная партия, Белорусская социально-спортивная партия, Коммунистическая партия Беларуси, Республиканская партия труда и справедливости, Белорусская патриотическая партия, Республиканская партия, а так же Либерально-демократическая партия. Последняя, несмотря на официальные заявления о том, что партия является конструктивной оппозицией, из-за своей практической деятельности, выражающейся в одобрении проводимой официальной политики в стране, может быть отнесена к пропрезидентскому блоку.

К оппозиционным партиям относят: Партия БНФ (Белорусский народный фронт – прим. авт.), Консервативно-христианская партия – БНФ, Белорусская социал-демократическая партия (Громада), Партия «Белорусская социал-демократическая Громада», Социал-демократическая партия Народного соглашения, Белорусская партия объединённых левых «Справедливый мир», Объединённая гражданская партия, Белорусская партия «Зелёные».

На сегодняшний день практически все политические партии Беларуси, как пропрезидентского, так и оппозиционного характера, не представляют собой

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі

1. Рубинштейн Л.С. Основы общей психологии. М., 2003.
2. Выготский Л.С. Балалық шақтағы қиял мен творчество. М., «Просвещение», 1967
3. Әл-Фараби. Сөмбес жұлдыздар. Алматы., 1972
4. Жұмабаев М. Педагогика. А.,: Ана тілі, 1992 ж.
5. Мұқанов М.М. Жас ерекшелік және педагогикалық психология, Алматы: 1981.
6. Л.С.Выготский «Балалардың жас ерекшеліктері және кемтар бала психологиясы», А., 1999.
7. И.П.Павлов. Шығармалардың толық жинағы., М.-Л., 1951
8. И.М.Сеченев. Таңдамалы философиялық және психологиялық шығармалары. М., 1947.

Доронин Артём Владиславович

ВЛИЯНИЕ ВООБРАЖАЕМОГО ДРУГА НА ПСИХИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ РЕБЕНКА

Дошкольное детство – совершенно своеобразный период развития человека. В этом возрасте перестраиваются вся психическая жизнь ребенка и его отношение к окружающему миру. Суть этой перестройки заключается в том, что в дошкольном возрасте возникает внутренняя психическая жизнь и внутренняя регуляция поведения. Если в раннем возрасте поведение ребенка побуждается и направляется извне – взрослыми или воспринимаемой ситуацией, то в дошкольном он сам начинает определять собственное поведение.

Объектом изучения данной работы является новообразования младших школьников, а также психические особенности и предпосылки возникновения этих новообразований.

Предметом исследования выступает возникновение воображаемого друга, как механизма идентификации ребенка и психологической защиты.

Становление внутренней психической жизни и внутренней саморегуляции связано с целым рядом новообразований в психике и в сознании дошкольника. Л. С. Выготский полагал, что развитие сознания определяется не изолированным изменением отдельных психических функций, а изменением отношения между отдельными функциями.

Одним из важнейших новообразований этого периода является возникновение произвольного поведения. В дошкольном возрасте поведение ребенка из импульсивного и непосредственного становится опосредствованным нормами и правилами поведения. Здесь впервые возникает вопрос о том, как надо себя

вести, то есть создается предварительный образ своего поведения, который выступает как регулятор. Ребенок начинает овладевать и управлять своим поведением, сравнивая его с образцом. Это сравнение с образцом есть осознание своего поведения и отношение к нему с точки зрения этого образца.

Осознание своего поведения и начало личного самосознания – одно из главных новообразований дошкольного возраста.

По отношению к детям отношения и взаимоотношения тоже проявляются. Они рождаются между детьми во время игры, совместной трудовой деятельности, на занятиях и т.д. Между детьми дошкольного возраста обнаруживается достаточно широкий диапазон взаимоотношений. Связанное с нарушением общения отрицательное эмоциональное настроение часто приводит к появлению неуверенности в себе, недоверчивости к людям, вплоть до элементов агрессивности в поведении.

Одним из важных страхов младших школьников является одиночество.

Одиночество – один из психогенных факторов, влияющих на эмоциональное состояние человека, находящегося в измененных (непривычных) условиях изоляции от других людей. Проблема одиночества является одной из серьезнейших проблем человечества, когда взаимоотношения почему-то не складываются, не порождая ни дружбы, ни любви, ни вражды, оставляя людей равнодушными по отношению друг к другу. Человек становится одиноким тогда, когда осознает неполноценность своих отношений с людьми, лично значимыми для него, когда он испытывает острейший дефицит удовлетворения в общении.

Психология еще не раскрыла все защитные механизмы, используемые людьми с целью адаптации. Одной из причин этого мы считаем то обстоятельство, что данной проблемой до последнего времени занимались в основном только психоаналитики, которые ограничены своими теоретическими взглядами на природу психики и адаптации личности. При других подходах возможно открытие новых механизмов защитной адаптации.

Та дифференциация чувств, которую переживает ребенок по отношению к людям – своим и чужим, – связана с необходимостью фиксации своего Я как самодостаточного, то есть обладающего способностью к самовосстановлению. Говоря иначе, ребенку надо как бы стать психотерапевтом для самого себя, чтобы переживать ценность своего существования. Это проявляется в той диалогичности сознания, которая позволяет Я существовать как динамической, а не статичной структуре.

Способность Я к самовосстановлению, к самосохранению под воздействием других людей – явление загадочное и почти совсем не изученное. Можно только предполагать, что удерживает ребенка от безусловного подчинения другим людям, далеко не всегда реализующим по отношению к нему нравственные и гуманистические принципы.

в 1995 году свободы объединений, запрет на ограничение прав и свобод по политическим мотивам, предоставление равных правовых возможностей общественным объединениям обеспечили реальный политический и идеологический плюрализм, реальную многопартийность.

Роль политических партий в становлении государственности носила различный характер, причины которого кроются в том, что в современном трансформирующемся Казахстане уровень демократии пока еще невысок, а политическая социализация включает в себя единовременные и параллельные процессы обучения демократической политической культуре с одной стороны и утрачивания оценок, суждений, политических ориентаций и ценностей, присущих тоталитарной системе, с другой. Такая смена механизмов политической социализации в республике осложняется наложением не только социально-классовых, но и национальных противоречий в сочетании с трансформацией политической системы на фоне глубокого системного кризиса. Эта уникальная комбинация факторов серьезно изменила взаимоотношения человека с государством и его институтами, наложила собственную специфику на продвижение общества в сторону политического плюрализма.

Современный период отличается монопартийностью высшего законодательного органа, что оценивается отходом от принципов демократии. Создавшаяся ситуация с одной партией создает идейный и идеологический вакуум, который негативно воздействует на государственный механизм и общество, теряя легитимность власти как внутри страны, так и за ее пределами. Необходимо создавать условия для полноценного развития и функционирования других партий в стране. Необходимо совершенствовать внутрипартийную деятельность политических партий: отсутствие опыта внутрипартийной дискуссии, конкуренции идей делают политические партии похожими друг на друга. Закон о выборах менялся восемь раз, практика показала, что и последний его вариант не является совершенным. Тем не менее, Основной Закон страны предполагает и реально дает возможности для демократического развития республики.

Литература:

1. Назарбаев Н.А. На пороге XXI века. Алматы: Онер, 1996.- с.65
2. Конституция РК 30 августа 1995 г. В новой редакции от 7 октября 1998 г. П1, ст.5

литических партий не могла составить реальной конкуренции КПСС, а, следовательно, реально участвовать в политической жизни страны.

Как отмечает Президент Республики Казахстан Назарбаев Н. А., «коренным поворотным событием, открывшим дорогу для становления многопартийности, стал распад СССР и его цементирующего элемента в лице КПСС»[1.С.65].

Принципиальные положения развития партий и общественных организаций в Казахстане определены Конституцией РК от 30 августа 1995 г. В частности, пункт 1 статьи 5 гласит: «В республике Казахстан признается идеологическое и политическое многообразие. Не допускается слияние общественных и государственных институтов, создание в государственных органах организаций и политических партий»[2].

Определенную роль в становлении партийной системы Казахстана сыграла и Конституция 28 января 1993 года. Она способствовала созданию нового витка в развитии партогенеза республики. Развитие многопартийности в этот период осуществлялось в новых для государства условиях его суверенитета и независимости. Углубление либерально-демократических реформ перевело взаимоотношения партийно-политических и государственных институтов в плоскость совместной работы по утверждению в мировом сообществе независимого государства Казахстан. Консенсусный потенциал этого Основного Закона страны по вопросам статуса русского языка, гражданства, присутствия понятия «казахская государственность», механизма сдержек и противовесов среди ветвей государственной власти оказался недостаточным, и уже в 1994 году отдельные положения Конституции были подвергнуты критике, что осложнило внутривнутриполитическую ситуацию в стране. Но именно это послужило катализатором возникновения новых политических партий и объединений. Основной причиной их создания в этот период, выступали личностные соображения, когда в глазах населения политическое объединение определяется личностью ее лидера, в отличие от многих других государств, где чаще всего личность политика определяется его партийной принадлежностью. В этом одна из специфических особенностей партогенеза в Казахстане. В ходе прошедших в это время избирательных кампаний в высший законодательный орган страны стала очевидной другая его специфика, когда электорат высказывает свои предпочтения по линии отличности баллотирующегося политика к партии, которую он представляет (если она имеется), а уже затем к программным установкам этой партии. Известно, что в западных странах этот процесс протекает в обратном направлении: от осознания своих политических потребностей к конкретной политической партии, способной их реализовать, а через это – и к ее кандидатам. В этот период политические партии, как и все общество, поддержали в 1995 году инициативу Ассамблеи народов Казахстана о продлении полномочий Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева и принятие новой Конституции страны, продемонстрировав единство в поддержке стратегического направления развития Казахстана как светского, правового, демократического и социального государства. Конституционное закрепление

PSYCHOLOGIA PRACY

Гомонюк В.О.

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: СУЧАСНІ НАУКОВІ УЯВЛЕННЯ

Бурхливі зміни, які відбуваються у світовому суспільстві, і темп яких ще пришвидшився у третьому тисячолітті, зумовлюють зростання уваги до проблем самореалізації та самоактуалізації особистості. У першу чергу, дослідження вказаних феноменів знаходиться у фокусі уваги психологічної науки, особливо із настанням її неklasичного та постнеklasичного етапів її розвитку. Саме тому дану статтю ми присвяtimo аналізу сучасних наукових уявлень щодо розуміння феноменів самоактуалізації та самореалізації особистості.

Питання самореалізації (самоактуалізації) особистості традиційно пов'язуються з гуманістичною психологією, у якій даний термін є центральним. Згідно до «піраміди потреб» А. Маслоу, самоактуалізація є найвищою потребою людини [8]. Значний внесок в дослідження проблеми самоактуалізації особистості зробили К. Роджерса, Е. Фромма, К.Г.Юнг, Е.Еріксон, Г.Олпорт.

За К. Роджерсом для особистості, що самоактуалізується властиві такі характерні риси:

- 1) здатність завжди вільно реагувати на ситуацію й вільно переживати свою реакцію (стресостійкість);
- 2) відкритість будь-якому досвіду, намір людини жити повним життям у кожний його момент.
- 3) здатність людини більше прислухатися до власних інстинктів та інтуїції, ніж до розуму й думки інших (відсутність конформізму);
- 4) почуття свободи у думках і вчинках;
- 5) високий рівень творчості [10].

За Г. Олпортом, людині, що самоактуалізується властиве прагнення до досконалості, вона робить найкращим чином те, на що вона здатна. Вчений вважає самоактуалізацію основною умовою повноцінного розвитку особистості, збереження її здоров'я й досягнення зрілості. Він розглядає самоактуалізацію як процес «становлення», у якому індивід приймає на себе відповідальність за планування ходу свого життя, й відзначає, що будь-яка перешкода самоактуалізації збільшує ризик девіацій [9]

Нині у науковій літературі поняття самоактуалізації подається у достатньо широкому контексті: і як прагнення людини до найповнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей, і як безперервна реалізація потенційних можливостей,

здібностей і талантів, і як звершення своєї місії, або покликання, долі, і як більш повне пізнання і прийняття своєї власної початкової природи, і як невинне прагнення до єдності, інтеграції, або внутрішньої синергії особистості [3], [11].

Особливої уваги, на наш погляд заслуговує розгляд проблеми самоактуалізації у професійному контексті, адже самоактуалізація у обраній професії для багатьох стає провідним її способом. У цьому плані показовим є сучасне дослідження М.Г. Ткалич, яка побудувала модель самоактуалізації менеджерів в професійно-управлінській діяльності [12]. Ця модель містить три основні структурні компоненти: ресурс, процес та результат.

До ресурсів самоактуалізації менеджерів в професійно-управлінській діяльності авторка віднесла: 1) ресурси особистості менеджера (особистісно-професійний потенціал: спрямованість особистості, здібності, риси характеру, творчий потенціал, вікові та гендерні особливості та ін.); 2) ресурси управлінської діяльності (професійна компетентність, управлінський досвід, управлінська позиція, задоволеність професійно-управлінською діяльністю, індивідуальний стиль управління та ін.); 3) ресурси організації, в якій працює менеджер (сфера діяльності організації, цілі організації, їх досяжність, умови праці, особливості організаційної культури та ін.); 4) ресурси суспільства (умови розвитку суспільства, ситуація на ринку праці та ін.).

У процесі такої самоактуалізації нею виділені такі основні етапи: 1) самовизначення; 2) самовираження; 3) особистісна самоактуалізація; 4) досягнення професійного «акме».

І до результатів самоактуалізації віднесені: 1) особистісна зрілість (само-ефективність; особистісна компетентність); 2) професійно-управлінська зрілість (професіоналізм, професійно-управлінська компетентність, професійно-управлінська самосвідомість); 3) організаційні досягнення (розвиток кадрового потенціалу організації, використання більш гнучкої та ефективної моделі управління); 4) соціально-корисні досягнення організації (усвідомлення загальнолюдського, загальнокультурного значення поставлених цілей; благодійна діяльність, меценатство, спонсорська діяльність) [11].

Вважається, що таке близьке до самоактуалізації за змістом поняття як самореалізація ґрунтується на внутрішніх базисних особливостях людини. Так кожна людина не може стати ким завгодно, детермінація все-таки існує, і вона являє собою не що інше, як сукупність класичних («внутрішніх умов») (С.Л. Рубінштейн), від анатомо-фізіологічних до психологічних. Однак це ще не все. Самореалізація детермінується також і зовнішніми особливостями життєвих обставин [6].

Розглядаючи проблему самореалізації в системі наук про людину, Л.О. Коростильова, дає таке визначення цьому поняттю: «самореалізація – це здійснення можливостей розвитку «Я» за допомогою власних зусиль, співтворчості, самодіяльності з іншими людьми (ближнім і далеким оточенням), соціумом і світом у цілому» [4, с. 52]. Тому важливою детермінантою самореалізації,

HISTORIA I TEORIA POLITYCZNYCH PARTII. PARTYJNE BUDOWNICTWO

Магістр истории Великая О.В.

Костанайский государственный университет им. А. Байтурсынова

КОНСТИТУЦИЯ РК И СТАНОВЛЕНИЕ ПРОЦЕССА МНОГОПАРТИЙНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ КАЗАХСТАНЕ

Становление политической системы Казахстана и ее развитие тесно связано с развитием партийной и избирательной системы. Процесс современного партийного строительства с самого начала сопровождался трансформацией политической системы Казахстана, где политическим партиям предстояло определить свое место в политическом процессе. В силу своей сложности процесс партийного строительства проходил в условиях частой смены политической идеологии, недостатка социальной базы и размытости политических программ у большинства партий. Все это обусловлено не только низким качественным ростом политических партий, но и низкими темпами развития всей партийной системы.

Становление многопартийности в Казахстане имеет общие закономерности со сходными процессами в других странах СНГ.

Практически везде имел место не просто переход от однопартийной системы к многопартийной, а налицо был взаимосвязанный процесс устранения государственно-политической монополии КПСС, создания новой государственности и соответствующей ей партийной системы.

В то же время вполне понятно, что развитие многопартийности в Казахстане имеет свои особенности, обусловленные спецификой исторического, демографического, политического характера, этнокультурного своеобразия.

Одним из этапов демократизации партийной системы можно считать борьбу по поводу отмены статьи 6 Конституции СССР, законодательно закреплявшей руководящую роль КПСС в государстве.

Юридически многопартийность на территории нынешнего СНГ введена Законом СССР от 14 марта 1990 года «Об утверждении поста Президента СССР и внесении изменений и дополнений в Конституцию СССР», которым была утверждена новая редакция статьи в Конституции СССР, допускавшая существование наряду с КПСС других политических партий. Фактически же право на существование альтернативные политические партии получили только 1 января 1991 года, когда вступил в силу Закон СССР «Об общественных объединениях».

Вместе с тем возникшая многопартийность была на самом деле фальшивой, поскольку в силу объективных причин ни одна из вновь созданных по-

3. Концепция национальной безопасности Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2010. – URL: <http://www.mod.mil.by/konsep.html>

4. Основные положения Программы социально-экономического развития Республики Беларусь на 2011-2015 годы [Электронный ресурс]. – 2010. – URL: <http://law.sb.by/1002/>

5. Обновление страны – путь к успеху и процветанию. Послание Президента А. Г. Лукашенко белорусскому народу и Национальному собранию / СБ. Беларусь сегодня. – 2013. – 20 апр.

на думку авторки, є діяльність, мотив здійснює спонукальну, смислоутворюючу і стимулюючу функції.

С.І. Кудінов виділив дві основні форми самореалізації: зовнішня та внутрішня. Зовнішня спрямована на самовираження індивіда в різних сферах життєдіяльності: професії, творчості, спорті, мистецтві, навчанні, політичній та громадській діяльності та ін. Внутрішня забезпечує самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, естетичному, моральному та духовному аспектах [5].

За автором можуть існувати три види проявів самореалізації особистості:

1) діяльнісна самореалізація характеризується самовираженням суб'єкта в різних видах діяльності і забезпечує високий рівень професійної компетенції; причому діяльність не обов'язково пов'язана з офіційною професією (це може бути аматорський спорт, художня творчість, навчання тощо);

2) соціальна самореалізація пов'язана з виконанням гуманітарної місії, суспільно-господарської, суспільно-політичної, суспільно-педагогічної або будь-якої іншої суспільно-корисної діяльності;

3) особистісна самореалізація сприяє духовному зростанню людини, забезпечуючи розвиток особистісного потенціалу: відповідальності, допитливості, товарищескості, працьовитості, наполегливості, ініціативності, ерудиції, креативності, моральності тощо [5].

І.П. Манохи відзначає, що саморозвиток є своєрідним акумулюванням себе, нагромадженням енергії, умінь, навичок, здібностей, а самореалізація являє собою процес прояву всього цього [7]. Тобто самореалізація розглядається як основний спосіб реалізації особистості.

Авторка виділяє три фази самореалізації: актуалізація – напруга – зняття. Фаза актуалізації має місце остільки, оскільки потреба в самореалізації виступає одночасно і як ціль, а для її задоволення важливий інтерес, що є основним мотивом. Напруга є наслідком мотивації, а здійснення мотиву приводить до зняття напруги. Потім цикл повторюється. Для реалізації інтересу необхідна наявність вільної волі, що виступає рушійною силою процесу самореалізації і здійснюється в кінцевій фазі. На кожній з фаз, на думку дослідниці, включається ряд «само-процесів», наприклад: самопізнання, самосвідомість, самоціль, самовибір, самоконтроль, самоаналіз. У підсумку, діяльність особистості, у процесі якої задовольняються потреби в самореалізації, можна назвати творчою. Задовольняючи потреби в самореалізації, людина формує і розвиває свої потенції.

Л.О. Коростильова виокремлює два види факторів самореалізації:

1) особистісні або ті, що залежать від людини (ціннісні орієнтації, готовність до самоформування, гнучкість мислення, воля тощо);

2) ситуативні, що не залежать від людини (соціальна ситуація, рівень життя, матеріальна забезпеченість, екологічне середовище, вплив засобів масової інформації тощо) [4, с. 77].

Під поняттям «професійна самореалізація» О.І. Артемова розуміє соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості, поєднаний із здобуттям про-

фесійно-практичного та духовного досвіду в процесі отримання кваліфікації спеціаліста в період первинного професійного становлення (навчання у вищій школі) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей і обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття і здійснення особистісного професійного потенціалу. При цьому Професійна реалізація особистості на її життєвому шляху передбачає такі основні етапи: професійне самовизначення, професійне становлення в обраній сфері діяльності, фахове зростання і розвиток компетенції [1].

Професійна самореалізація як процес соціалізації має два рівні:

1) репродуктивний, на якому суб'єкт намагається ігнорувати ті цінності, мотиви і потреби, які б зорієтували його на професійну перспективу в аспекті нових знань, умінь, навичок та допомогли б вирішувати нові професійні завдання;

2) творчий, на якому відбувається реалізація суб'єктом нагромадженого інтелектуального досвіду в межах професійного потенціалу та подальше формування професійної майстерності і компетентності [1].

С.Д. Максименко наголошує, що самореалізація особистості (а отже, і її мотивація) є «природною» і тотально-всезагальною якістю (ознакою) будь-якої особистості. Питання про її додаткове формування стояти не може. Більше того, виявляються відомими й основні механізми цього процесу. Тож проблема полягає в тому, що люди далеко не завжди розкривають (а отже – і формують) усі свої сутнісні сили – якості, залишаючись навіть неосвіченими щодо власного потенціалу [6].

Автор підкреслює, що аналіз основних положень вітчизняної філософсько-психологічної традиції дає змогу встановити: самореалізація особистості є, насправді, органічно притаманною будь-якій людині (і зовсім недоречними є тези щодо того, що нібито дуже невелика кількість людей (самореалізується, оскільки це «роблять» усі). Але соціальні обставини можуть бути такими, що сприятимуть більш активному і глибокозмистовному становленню (отже, самореалізації) особистості. І саме це є соціально-психологічною проблемою [6].

Разом із тим відзначається, що самореалізація та досягнення важливих життєвих цілей можуть мати й негативні ефекти, такі як криза смисловтрати, нудьга, спустошеність, відчуження, ангедонія, зупинка в особистісному та професійному зростанні, особистісне вигорання, відсутність життєвих прагнень та планів, низький рівень мотивованості, активності, насиченості життя яскравими переживаннями та ін. Крім того, чинником психічного неблагополуччя може бути не тільки переживання вичерпаності власних ресурсів після досягнення значних життєвих успіхів, а й незадоволення людини самим перебігом процесу самореалізації та оцінкою досягнутих результатів [2].

Отже, здійснений аналіз сучасних наукових уявлень щодо розуміння феноменів самоактуалізації та самореалізації особистості надав нам можливість зробити такі узагальнюючі **висновки**:

12) сохранение и укрепление основ Союзного государства, реализация имеющегося конструктивного потенциала стратегического партнерства с Российской Федерацией;

13) развитие полноформатных отношений с государствами Европейского союза, поддержание активного диалога с Евросоюзом по всему спектру вопросов, представляющих взаимный интерес, с перспективой заключения Соглашения о партнерстве и сотрудничестве, а также отмены дискриминационных мер в отношении белорусского государства;

14) последовательное наращивание вовлеченности Республики Беларусь в общеевропейские объединительные процессы, в первую очередь предполагающие активное участие в международных проектах, связанных с производством и транспортировкой энергоресурсов, эксплуатацией транспортных коридоров;

15) последовательное углубление отношений стратегического партнерства с Китаем, Венесуэлой, развитие всестороннего сотрудничества с другими государствами Азии, Латинской Америки и Африки, прежде всего с Индией, Вьетнамом, Бразилией, приведение масштабов экономического взаимодействия с ними в соответствие с уровнем политических отношений;

16) развитие диалога с США на принципах равноправия, взаимоуважения и партнерства, основывающегося на совпадающих интересах, в первую очередь, в контексте обеспечения международной безопасности;

17) доведение до широких кругов мировой общественности объективной информации о Беларуси и ее позиции по основным международным проблемам, внешнеполитических инициативах, достижениях отечественной культуры и науки;

18) повышение эффективности защиты прав и законных интересов белорусских граждан и соотечественников за рубежом.

В недавнем Послании белорусскому народу и Национальному собранию главой белорусского государства была обозначена главная, стержневая для Беларуси – **идея обновления**, которая коснется и белорусской внешней политики: «Нам надо полностью переориентировать свои внешнеэкономические политические представительства в соответствии с нашими интересами. Надо идти туда, где нас ждут, где открываются новые рынки»[5]. Это означает, что Беларусь и дальше будет стремиться развивать взаимовыгодные партнерские отношения со всеми странами и регионами, но будет адекватно реагировать на внешнее давление и политику санкций, с которыми ей еще приходится сталкиваться.

Литература

1. Главные принципы государственной политики Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2013. – URL: <http://president.gov.by/press10663.html>
2. Закон Республики Беларусь «Основные направления внутренней и внешней политики Республики Беларусь» [Электронный ресурс]. – 2005. – URL: <http://laws.newsby.org/documents/laws/law0361.htm>

1) своевременное выявление, предупреждение и пресечение политико-дипломатическими методами попыток вмешательства во внутренние дела Республики Беларусь со стороны зарубежных государств и их спецслужб, международных организаций, а также иных сил, не являющихся признанными субъектами международных отношений;

2) противодействие применению в международной практике экономических, политических и иных мер принудительного характера, направленных на ущемление суверенных прав государств, либо поощрению таких мер;

3) решительное отстаивание национальных интересов в рамках международных организаций и союзов, в том числе регионального характера, содействие укреплению авторитета Республики Беларусь и позиций этих структур в системе международных отношений;

4) сохранение глобальной роли Организации Объединенных Наций и Совета Безопасности ООН в обеспечении международной стабильности и безопасности;

5) продолжение последовательного курса в сфере ядерного разоружения, участие в режимах нераспространения, в выполнении посреднических функций при урегулировании конфликтов, миротворческой деятельности под эгидой ООН;

6) развитие международного сотрудничества в вопросах борьбы со всеми видами транснациональной организованной преступности, в первую очередь связанной с терроризмом, незаконной миграцией, торговлей людьми, наркобизнесом;

7) активное участие Республики Беларусь в деятельности Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе, содействие устранению дисбалансов в ее функционировании, последовательное укрепление институциональных основ данной организации;

8) формирование полноценного, без искусственных изъятий и ограничений, эффективного и взаимовыгодного Таможенного союза и Единого экономического пространства в рамках Евразийского экономического сообщества;

9) активизация деятельности Республики Беларусь по расширению участия во взаимовыгодных инициативах и проектах в рамках ключевых субрегиональных организаций: Содружества Независимых Государств, Центрально-Европейской инициативы, Организации Черноморского экономического сотрудничества, Совета государств Балтийского моря;

10) развитие по периметру внешних границ Республики Беларусь пояса добрососедства во всех его измерениях: военном, политическом, культурном, информационном, социальном и экономическом;

11) эффективная реализация государственной пограничной политики, обеспечивающая комплексный подход к управлению границами, оптимальное сочетание барьерных функций с созданием благоприятных условий для активного развития экономических связей, повышения туристической и деловой привлекательности страны;

Поняття самоактуалізації та самореалізація є близькими і їх можна розглядати як синонімічні наукові терміни.

Ці поняття нині подаються у достатньо широкому контексті: і як прагнення людини до найповнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей, і як безперервна реалізація потенційних можливостей, здібностей і талантів, і як звершення своєї місії, або покликання, долі, і як більш повне пізнання і прийняття своєї власної початкової природи, і як невпинне прагнення до єдності, інтеграції, або внутрішньої синергії особистості

Виділяються такі основні форми самоактуалізації/самореалізації як зовнішня (спрямована на самовираження індивіда в різних сферах життєдіяльності) та внутрішня (забезпечує самовдосконалення людини у різних аспектах); та три види її проявів: діяльнісна, соціальна та особистісна.

Особливої уваги заслуговує розгляд проблем самоактуалізації та самореалізації у професійному контексті, оскільки професійна самоактуалізація/самореалізація для багатьох людей стає провідним їх способом.

У професійній самоактуалізації/самореалізації можна виділити три основні структурні компоненти: ресурс, процес та результат. Зокрема слід відзначити її основні етапи: 1) самовизначення; 2) самовираження; 3) особистісна самоактуалізація; 4) досягнення професійного «акме».

Не можемо погодитись із думкою, що самоактуалізація/самореалізація може мати негативні наслідки, (криза смисловтрати, нудьга, спустошеність, відчуження, ангедонія, зупинка в особистісному та професійному зростанні, особистісне вигорання тощо), оскільки це процес безупинний та творчий.

Література:

1. Артемова О.І. Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dovira-1558.narod.ru/prof.html>
2. Большакова А.М. Особистісна реалізованість людини в онтогенезі: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / А. М. Большакова ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
3. Братаніч Б.В., Ільченко І.Г. Самоактуалізація особистості та освіта // Філософські проблеми освіти . – 2011. – №2. – С. 13 – 20.
4. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. – СПб.: Речь, 2005. – 222 с.
5. Кудинов С.И. Самореализация как системное психологическое образование [Електронний ресурс] // Relga: Научно-культурологический журнал. – №16 (161). – Режим доступу: <http://www.relga.ru>
6. Максименко С.Д. Психология личности: підручн. для студ. вищ. навч. закл. / Максименко С.Д., Максименко К.С., Папуча М.В. – К. : ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.

7. Маноха І.П. Професійний потенціал особистості: досвід онтологічного дослідження. Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 1993. – 22 с.
8. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999. – 478с.
9. Олпорт Г. Становление личности / Г. Олпорт. – М.: Смысл, 2002. – 461 с.
10. Роджерс К.Р. Консультирование и психотерапия. Новейшие подходы в области практической работы: Монография / К.Р. Роджерс / Пер. с англ. – М.: ЭКСМО – Пресс, 2000. – 464 с.
11. Самоактуализация [Электронный ресурс] // Википедия. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org>
12. Ткалич М.Г. Психолого-організаційні детермінанти самоактуалізації менеджерів комерційних організацій: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.10 / М.Г. Ткалич ; Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2006. – 20 с.

11.3. поощрение **еврорегионов** как формы приграничного сотрудничества в целях сглаживания различий в уровнях социально-экономического развития территорий, развития приграничной инфраструктуры, совместного решения проблем в сфере охраны природы, преодоления дисбаланса в вопросах занятости населения, культурных и языковых барьеров.

Если говорить о **перспективах**, то сегодня Республика Беларусь в своей социально-экономической политике до 2015 года исходит из преемственности целей и приоритетов, которые были сформулированы и реализовывались в предыдущие годы. Факты говорят о том, что национальная модель социально ориентированной экономики хорошо зарекомендовала себя на протяжении последних 15 лет и в основном будет сохранена в перспективе. Вместе с тем для динамичного развития требуется более активное совершенствование и модернизация действующих организационно-экономических механизмов, экономических институтов и экономической политики, которые позволят повысить эффективность, устойчивость и конкурентоспособность существующей модели развития Республики Беларусь. Главная цель – рост благосостояния и улучшение условий жизни населения на основе совершенствования социально-экономических отношений, инновационного развития и повышения конкурентоспособности национальной экономики. В этой связи в стране предусматривается: 1) формирование национальной инновационной системы; 2) создание благоприятных условий для развития предпринимательской инициативы и увеличения притока инвестиций в экономику; 3) развитие государственно-частного партнерства в целях обеспечения устойчивости государственной финансовой системы; 4) расширение самостоятельности и ответственности региональных и местных органов управления в решении социально-экономических проблем [4].

Если учесть, что дальнейшее развитие мировой экономики будет определяться ростом напряженности между мировыми центрами и накоплением диспропорций в мировой торговле и финансовой системе, что мировой финансовый кризис уже привел к усилению дифференциации между странами, что европейский рынок растет относительно медленными темпами и заметно выросла активность развивающихся рынков, где динамичными центрами роста стали не только Китай, но и Индия, Бразилия, что значительными темпами растет спрос на иностранные товары в странах Латинской Америки, в то время как в США и странах Европейского союза он снижается, то становится понятно: на экономику Беларуси в ближайшие годы будут значительно влиять глобальные тенденции мирового экономического развития, которые требуют повышения конкурентоспособности национальных товаропроизводителей, внедрения новых технологий.

В этой связи осуществление последовательной и сбалансированной многовекторной внешней политики Республики Беларусь, основанной на принципах взаимоуважения, равенства и партнерства, невмешательства в дела суверенных государств, будет сосредоточено на следующих **направлениях**:

информацией и технологиями, использование международных глобальных информационных сетей в интересах ускоренного экономического развития;

8.5. содействие интеграции Республики Беларусь в мировое информационное пространство, поддержка взаимовыгодного международного сотрудничества в области информации и информатизации;

8.6. содействие национальным федерациям (союзам, ассоциациям) по виду (видам) спорта в их международной деятельности и повышении международного авторитета Республики Беларусь через активное участие спортсменов (команд спортсменов) Республики Беларусь в международных спортивных мероприятиях;

8.7. формирование имиджа Республики Беларусь как региона, привлекающего для развития туризма, и продвижение национального туристского продукта на внешний рынок;

8.8. развитие международного сотрудничества в сфере охраны окружающей среды, разрешения экологических проблем транснационального характера;

8.9. привлечение помощи международного сообщества по преодолению последствий катастрофы на Чернобыльской АЭС.

9. Международное сотрудничество в области предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций:

9.1. оперативное информирование о случаях возникновения или опасности возникновения чрезвычайных ситуаций;

9.2. проведение согласованной политики по предупреждению трансграничных чрезвычайных ситуаций и ликвидации их последствий;

9.3. обмен научно-технической информацией и специалистами в области предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций;

9.4. оказание гуманитарной помощи странам, пострадавшим вследствие чрезвычайных ситуаций.

10. Сотрудничество в области кодификации и прогрессивного развития международного права:

10.1. участие в разработке международных договоров;

10.2. развитие сотрудничества с международными организациями.

11. Трансграничное сотрудничество:

11.1 взаимодействие с иностранными государствами на региональном и местном уровнях в целях оперативного решения приграничных проблем, привлечения иностранных инвестиций для совершенствования приграничной и транспортной инфраструктуры, создания коммерческих организаций с иностранными инвестициями;

11.2. разработка и реализация региональных проектов технического содействия, финансируемых международными организациями и программами в области экономики, территориального планирования, предпринимательства, инфраструктуры, информации, охраны окружающей среды, образования, культуры, туризма и спорта;

PSYCHOFIZJOLOGIA

Дзвоник Г.П., Савченко Т.Л.

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Дефіцит у освічених спеціалістах є однією з проблем сучасності, з вирішенням якої теоретики і практики пов'язують в нашому суспільстві надію на успішне оволодіння прогресивними технологіями та цивілізованими нормами організації економіки. Як свідчить історичний досвід, ринок – це ефективний механізм економічних відносин функціонування якого стимулює зростання ділової, підприємницької, організаторської активності людей, що від рівня розвитку освічених спеціалістів та кожної особистості залежить зріст і масштаби досягнень людства в галузі засвоєння сучасних технологій та оволодіння цивілізованими нормами організації економіки і духовних цінностей. Все це вимагає інноваційного підходу до підготовки і розвитку підприємців і менеджерів, зумовлює впровадження нових управлінських технологій, передбачає зміну нормативних вимог до керівників, до їх професійної компетентності, здібності орієнтуватися в зростаючих інформаційних потоках, уміння створювати працездатні колективи з людей, які дотримуються моральних принципів і цінностей. Менеджер повинен вміти впливати на активність використання всіх природних і суспільних ресурсів, здійснювати перспективне планування, яке враховує цілі суспільного розвитку, підвищувати культуру праці, стимулювати участь членів колективу в спільній роботі та ін. Отже, стає актуальною проблема підвищення вимог до керівників та їх діяльності. Зміни, які відбуваються в сучасному світі, торкаються не лише політики, економіки, технології, освіти, культури, соціальних відносин, але й управлінської діяльності. Вони несуть в собі як конструктивний, так і дестабілізуючий ефект, напруженість, знижують ефективність діяльності, в тому числі й управлінської.

Названі тенденції зумовили бурхливий розвиток теоретичних і прикладних досліджень в галузі психології управління, психології особистості, психофізіології та інших напрямків психологічної науки. Слід зазначити, що психологічний підхід до вивчення суб'єкта управління дозволяє розкрити деякі закономірності особистості менеджера та управлінської діяльності. Він в основному спрямований на виявлення стійких індивідуальних особливостей, які виявляються в діяльності і визначають її ефективність. В той же час недостатньо вивченим залишається характер зміни управлінської діяльності з часом, в тому числі в зв'язку з онтогенетичним розвитком особистості керівника. Соціально-психологічні дослідження управлінської діяльності орієнтовані на пошук суку-

пних стійких рис керівників, які pojawiaються в методах і способах взаємодії з підлеглими, що являють ефективність керівництва.

Г.О. Денисенко, аналізуючи діяльність промислових підприємств, явища і стани, які виникають на виробництві внаслідок індивідуальної діяльності людей, особливу увагу звертає на соціально-психологічну компетентність керівника підприємства, на його вміння стабілізувати систему взаємовідносин в колективі, закріпити свій моральний статус. У зв'язку з цим, автор зазначає, що діалогова форма управлінської по змісту виступає як один із найбільш продуктивних засобів вирішення економічних, політичних і соціальних проблем. Вчений розглядає зміст і структуру діалогового спілкування керівника з підлеглими, умови і фактори, що забезпечують ефективність діалогової дії, критерії і рівні її ефективності. Заслугує на увагу алгоритм дедуктивного вирішення комунікативних задач в соціально-психологічній системі «керівник – трудовий колектив – особистість». Комунікативна діяльність керівника, на думку Г. О. Денисенко, представляє собою послідовний порядок дій, який спрямовано на певні результати через оптимальне вирішення задач комунікативних компонентів системи, до яких належать: *гностичний* (дії, пов'язані з накопиченням нових знань, формуванням комунікативних задач, здобуттям знань про стан об'єктів і суб'єктів впливу); *проективний* (пов'язані з перспективним плануванням всього блоку задач); *конструктивний* (дії, пов'язані з необхідністю композиційного відбору побудови в систему методів впливу); *організаторський* (дії, пов'язані з комунікативними цілями керівника з підлеглими).

Г.В. Щокін також вважає, що сучасний менеджмент послідовно розгортається в сторони соціологізації і психологізації, а пошук методів активізації людського фактору в середині організації і формування соціально-психологічних особливостей персоналу є однією з головних умов підвищення ефективності діяльності будь-якої фірми. Психологію менеджменту вчений розглядає як міждисциплінарний практичний напрям, метою якого є дослідження і психологічне вивчення, і вирішення проблем організації в сучасних умовах ринкової системи. При цьому предметом такого науково-практичного напряму виступають психологічні явища організацій, що забезпечують ефективну діяльність менеджерів. До числа таких факторів автор відносить: психологічне забезпечення професійної діяльності менеджерів, яке включає професійне самовизначення особистості, їх професійної підготовки і підвищення кваліфікації; оцінка і покращення соціально-психологічного клімату, об'єднання персоналу навколо цілей організації, удосконалення стилю і культури ділових взаємовідносин у фірмі; психологічне забезпечення довгострокових цілей організації, розробка кадрової політики, створення дієвих механізмів управління фірмою як технічною системою.

Психологічні дослідження останніх років показали, що ефективність управлінської діяльності залежить від деякої інтегральної характеристики здібностей, що називають загальною здатністю до управлінської діяльності. Загальна здат-

4.5. сотрудничество с иностранными государствами по сокращению вооружения и вооруженных сил в Европе, конверсии предприятий оборонной промышленности;

4.6. военно-техническое сотрудничество с иностранными государствами.

5. Международное сотрудничество по реализации государственной пограничной политики:

5.1. обеспечение нерушимости Государственной границы Республики Беларусь, защиты государственного суверенитета и территориальной целостности Республики Беларусь;

5.2. взаимовыгодное межгосударственное сотрудничество по пограничным вопросам;

5.3. мирное разрешение пограничных вопросов.

6. Международная безопасность:

6.1. развитие международного сотрудничества в целях сохранения и укрепления существующих систем международной и региональной безопасности;

6.2. развитие международного сотрудничества в области борьбы с терроризмом и экстремизмом, организованной преступностью, наркобизнесом и иными видами преступной деятельности;

6.3. противодействие незаконному распространению оружия массового поражения, его компонентов и средств доставки, а также товаров и технологий двойного назначения.

7. Гуманитарное сотрудничество и права человека:

7.1. участие в международных договорах в гуманитарной области и в области прав человека;

7.2. развитие международного гуманитарного сотрудничества и сотрудничества в области прав человека;

7.3. реализация долгосрочной стратегии содействия духовному и культурному развитию белорусской диаспоры;

7.4. создание благоприятных правовых и организационных условий для этнических белорусов, выходцев из Республики Беларусь и лиц, идентифицирующих себя как белорусы, а также членов их семей, принявших решение вернуться в Республику Беларусь на постоянное место жительства.

8. Международное сотрудничество в области здравоохранения, образования, науки, информатики и информатизации, культуры, спорта, туризма, охраны окружающей среды:

8.1. укрепление международного сотрудничества в области развития здравоохранения;

8.2. привлечение внешних интеллектуальных и научных ресурсов в интересах научного, образовательного и культурного развития Республики Беларусь;

8.3. расширение международного научно-технического сотрудничества;

8.4. участие в международных договорах, развитие взаимовыгодных отношений с иностранными государствами, международными организациями, **обмен**

1. Внешнеэкономическая деятельность:

1.1. совершенствование государственной внешнеэкономической политики на основе многовекторности, сложившегося международного разделения труда и рынков товаров и услуг;

1.2. создание благоприятных условий для участия белорусских товаров в международном торгово-экономическом обороте;

1.3. защита интересов организаций и индивидуальных предпринимателей – резидентов Республики Беларусь на внешнем рынке;

1.4. обеспечение условий роста экспорта;

1.5. осуществление внешних государственных заимствований в пределах лимита внешнего государственного долга Республики Беларусь, установленного законодательством Республики Беларусь;

1.6. развитие экспорта высоких технологий и содействие импорту высоких технологий в целях ускоренного развития национальной экономики;

1.7. обеспечение доступа к источникам сырья и товарам, производство которых невозможно либо неэффективно в Республике Беларусь.

2. Международное экономическое сотрудничество:

2.1. участие в многостороннем сотрудничестве в рамках международных организаций, институтов и форумов в качестве фактора органичной интеграции в мировое сообщество в интересах развития национальной экономики;

2.2. участие в таможенных союзах, зонах свободной торговли и иных формах экономической интеграции с иностранными государствами;

2.3. привлечение иностранных инвестиций;

2.4. развитие делового сотрудничества с государствами, участвующими в многосторонней системе регулирования торговли;

2.5. рациональное использование географического положения, развитие эффективной системы обслуживания международных транспортных систем и коммуникаций.

3. Международное сотрудничество в области космической деятельности:

3.1. участие в международных программах исследования и использования космического пространства;

3.2. развитие научно-технического потенциала белорусских организаций, работающих в области космической деятельности.

4. Международное военное сотрудничество:

4.1. проведение государственной политики, направленной на предотвращение войны и поддержание мира, нейтрализацию потенциальных военных угроз;

4.2. исключение вовлечения Вооруженных Сил Республики Беларусь в вооруженные конфликты за пределами государства;

4.3. расширение международного сотрудничества, партнерства и укрепление доверия в военной сфере;

4.4. содействие мирному урегулированию международных вооруженных конфликтов и споров;

ність до управлінської діяльності характеризується уміннями вирішувати стандартні та нестандартні проблеми, які часто виникають в організації, що не мають готових алгоритмів рішень. Загальна здатність до управлінської діяльності пов'язана з умінням забезпечити самоорганізацію управлінської системи. Важливим для керівника вважається самостійне вирішення кадрових питань і ефективність підбору та розстановці кадрів, і це знаходиться в прямій залежності від управлінських здібностей керівника. Вміння приймати рішення і здатність творчо вирішувати проблеми важлива риса менеджера. Ефективність будь-якої управлінської діяльності залежить від вміння приймати правильні рішення. В психологічному плані прийняття управлінського рішення це вольовий акт, результатом якого є формування цілі і засобів її досягнення. Виділяють ряд послідовних етапів керівника в процесі прийняття рішень: виявлення та аналіз проблеми; чітке вирішення задачі, що виникла; всебічний розгляд альтернатив з усуненням певних критеріїв ефективності рішень; кінцевий вибір варіанту, виходячи з цілей діяльності.

Вчені підкреслюють, що управлінські рішення повинні дотримуватися ряду вимог: *наукова обумовленість* (врахування об'єктивних економічних та інших законів при прийнятті рішень, орієнтація на відповідні нормативні матеріали); *директивність* (управлінські рішення передбачають обов'язкове виконання); *своєчасність*; *адресність*, *конкретність терміну виконання*; *необхідна повнота* (управлінські рішення повинні включати мету, основні шляхи і засоби її досягнення, порядок взаємодії, контроль виконання).

Останнім часом все актуальнішим стає вивчення особистості керівника в рамках розкриття проблем, які стосуються соціально-психологічних механізмів формування колективних суб'єктів управління (Г. В. Ложкін, Л. Трофимов, В. В. Третьяченко та ін.). Дослідження акцентують увагу на аналізі системних властивостей колективних суб'єктів управління; виявленні організаційних структурних параметрів управління; вивченні мотиваційної сфери особистості керівника і мотивації досягнень, кар'єри, винагороди; моделюванні групових процесів управління; розробці принципів та програм соціально-психологічної підготовки колективних суб'єктів управління.

В даному контексті цікавим є аналіз управлінської діяльності як форми професіоналізму. Інтерпретуючи поняття професіоналізму, вчені виокремлюють головні його компоненти такі, як активність та самостійність, які перебувають у безпосередній залежності від таких професійно-особистісних утворень, як оформленість індивідуального стилю діяльності, мотиваційна приналежність до діяльності, сформованість стилю особистості, прагнення до збереження та розвитку традицій професійної діяльності в організації, в якій відбувається її реалізація, професійна відповідальність, спрямованість на розвиток цінностей діяльності. В дослідженнях підкреслюється, що названі характеристики стосуються і такої професійної діяльності, як управління, робиться висновок про те, що загальний чинник, від якого повністю залежав би успіх управлінської діяль-

ності, не встановлений, саме тому доводиться шукати інтегральні чинники, які б об'єднали низку диференційованих якостей і здібностей керівника. На думку В.В.Третьяченко, до таких інтегральних характеристик належать: адаптаційна мобільність, емоційне лідерство, ділове (інструментальне) лідерство, здатність до інтеграції соціальних функцій (ролей), контактність, стресостійкість. Говорячи про інноваційний підхід до підготовки бізнесменів і менеджерів, В. М. Шепель пропонує модель їх освіти, яка повинна закладатися в процесі навчання у школі і у вузі. Автор рекомендує ввести у вищій школі системний курс, який сприяє гармонійному розвитку мислення студентів, формуванню у них благородних почуттів, утвердженню здорових моральних засад. У рамках загального курсу пропонується викладати у вищих навчальних закладах інженерно-економічного профілю ряд дисциплін етичного й екологічного циклу. Їх освітнє значення полягає у засвоєнні майбутніми спеціалістами системи управління загальнолюдськими ідеалами і вищими духовними цінностями. Завершувати гуманітарну освіту студентів, на думку вченого, повинен спеціалізований теоретико-прикладний курс «Управлінська гуманіторологія». Вчений вважає, що гуманітарна освіта підприємців і менеджерів – важлива умова прояву творчого потенціалу управління. Гуманізація праці – це одна із загальносоціологічних закономірностей функціонування економіки. В. М. Шепель стверджує, що спеціаліст, який закінчив вищий професійно навчальний заклад, повинен бути готовий до управлінської діяльності. Для цього йому потрібно мати певні наукові знання по управлінні як технічною і економічною, так і соціальною структурою підприємства. Ці знання можна одержати в рамках спецкурсу «Управлінська гуманіторологія», структура якого складається із трьох розділів: філософія сучасного менеджменту; прикладні гуманітарні знання; людинознавчі технології. Таким чином, цільове призначення управлінської гуманіторології полягає в тому, щоб бізнесмени і менеджери у процесі навчання оволоділи гуманітарною логікою, навчилися опиратися в професійній діяльності на моральні правила і техніку спілкування з людьми.

Особливу увагу В. М. Шепель звертає на моральне обличчя ділової людини, яке представляє як систему загальних, конкретних і спеціальних якостей. Загальні моральні якості – патріотизм (вірність своїй країні, дотримання і розвиток кращих традицій свого народу та ін.), гуманізм (визнання особистості як цінності, віра в людські можливості та ін.), справедливість (об'єктивна оцінка особистісно-ділових якостей людини і її діяльності, визнання її індивідуальності та ін.). Конкретні моральні якості – громадянська совість (загострене відчуття особистісної відповідальності перед суспільством і людьми), моральна воля (вміння досягати мети, здобувати повагу людей, розвинутий самоконтроль), професійна чесність (ділова вимогливість, самовіддача у роботі), мужність (смівливість, вміння інших, вміння відстоювати свою позицію та ін.). Специфічні моральні якості – працелюбність, скромність, відповідальність, оптимізм, вміння пробачати образи, терпимість до недоліків людей та ін.

В этой связи **основные задачи** внешней политики Республики Беларусь сформулированы следующим образом: 1) содействие построению стабильного, справедливого, демократического миропорядка, базирующегося на общепризнанных принципах международного права; 2) равноправная интеграция Республики Беларусь в мировое политическое, экономическое, научное, культурное и **информационное** пространство; 3) создание благоприятных внешнеполитических и внешнеэкономических условий для повышения уровня благосостояния народа, развития политического, экономического, интеллектуального и духовного потенциала государства; 4) формирование добрососедских отношений с сопредельными государствами; 5) обеспечение защиты прав, свобод и законных интересов граждан Республики Беларусь за границей; 6) содействие реализации национальных, культурных и иных прав и законных интересов этнических белорусов, выходцев из Республики Беларусь и лиц, идентифицирующих себя как белорусы, проживающих за пределами ее территории; 7) содействие укреплению международной безопасности, нераспространению оружия массового поражения и контролю над вооружением; 8) расширение международного сотрудничества в области предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций, охраны окружающей среды, в **информационной** и гуманитарной сферах; 9) привлечение внешних интеллектуальных и научных ресурсов в интересах образовательного, научного и культурного развития Республики Беларусь; 10) участие в международном сотрудничестве в области поощрения и защиты прав человека.

Решение поставленных задач белорусской **внешней политики** в современных условиях реализуется в следующих **основных сферах**:

1. Внешнеэкономическая деятельность.
2. Международное экономическое сотрудничество.
3. Международное сотрудничество в области космической деятельности.
4. Международное военное сотрудничество.
5. Международное сотрудничество по реализации государственной пограничной политики.
6. Международная безопасность.
7. Гуманитарное сотрудничество и права человека.
8. Международное сотрудничество в области здравоохранения, образования, науки, информации и информатизации, культуры, спорта, туризма, охраны окружающей среды.
9. Международное сотрудничество в области предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций.
10. Сотрудничество в области кодификации и прогрессивного развития международного права.
11. Трансграничное сотрудничество.

Каждая из этих **сфер** реализации **внешней политики** структурируется следующим образом:

тельной демилитаризации международных отношений; 7) отсутствие территориальных претензий к сопредельным государствам, непризнание территориальных притязаний к Республике Беларусь.

Стратегическими целями внешней политики Республики Беларусь являются: 1) защита государственного суверенитета и территориальной целостности Республики Беларусь; 2) защита прав, свобод и законных интересов граждан, общественных и государственных интересов.

Сегодня есть все основания полагать, что «в Беларуси сформированы необходимые условия для предотвращения либо нейтрализации различных угроз национальной безопасности. Система обеспечения национальной безопасности функционирует устойчиво и обеспечивает решение стоящих перед ней задач <...> В то же время современная мировая ситуация осложняет проведение самостоятельной внешней политики Беларуси»[3]. Вот почему в числе основных потенциальных либо реально существующих угроз национальной безопасности страны из числа других выделяются: 1) посягательства на независимость, территориальную целостность, суверенитет и конституционный строй Республики Беларусь; 2) навязывание Республике Беларусь политического курса, не отвечающего ее национальным интересам, вмешательство извне во внутривнутриполитические процессы; 3) деструктивное **информационное** воздействие на личность, общество и государственные институты, наносящее ущерб национальным интересам; 4) снижение или потеря конкурентоспособности отечественных информационно-коммуникационных технологий, **информационных ресурсов** и национального контента.

В политической сфере в числе основных **внешних источников угроз** Беларуси отмечаются: 1) наличие существенных противоречий между основными субъектами мировой политики, проявляющихся на фоне снижения дееспособности систем международной и региональной безопасности и способных осложнить обстановку вокруг Республики Беларусь; 2) столкновение геополитических интересов ведущих государств (групп государств) в процессе перехода от однополярного к многополярному мироустройству; 3) использование отдельными государствами или группами государств давления, экономических и ресурсных преимуществ для продвижения своих интересов; 4) вмешательство в международные процессы сил, не являющихся признанными субъектами международных отношений; 5) международный терроризм, незаконный оборот технологий и оборудования двойного назначения, оружия, боеприпасов, радиоактивных, химических, биологических и других опасных веществ и материалов; 6) ослабление интеграционных структур и международных организаций, участие в которых принимает Республика Беларусь; 7) деятельность специальных служб, иных организаций и отдельных представителей иностранных государств, направленная на причинение ущерба национальным интересам Республики Беларусь.

Спроби аналізу управлінської діяльності були зроблені науковим напрямком, який отримав назву *дослідження кар'єри*. Однак розвиток цього напрямку дослідження тривалий час гальмувався етичними уявленнями суспільства і стримувався відсутністю адекватних методологій. Кар'єра різними авторами розуміється не однаково. Так, в ранніх працях Д. Холла кар'єра – це просування в організаційній ієрархії, яке представлено послідовністю виконуваних людиною робіт протягом життя, для С. Барлея – кар'єра послідовний рольовий досвід. Е. Г. Молл визначає управлінську кар'єру як просування керівника в ієрархії рівнів системи управління, яке супроводжується досягненням організаційних чи особистих цілей на кожному займаному рівні.

Досліджуючи тему кар'єри і успіху, Б. Швальбе і Х. Швальбе стверджують, що реалізація ділового успіху багато в чому залежить від таких факторів, як власна поведінка, мотивація, організаторські здібності, вміння висловлювати свої думки. Актуальною є постановка питання про більш усвідомлене ставлення до свого «Я», своїх потенційних можливостей, про самореалізацію, самовдосконалення. У контексті даного аналізу інтерес представляють розроблені М.Вудкоком і Д.Френсісом вимоги до управлінської діяльності менеджера. Вивчивши політичні, соціальні, економічні і психологічні сили, які діють у розвинутих країнах, англійські консультанти по управлінню виділили фактори, які впливають на управлінську діяльність:

1. Стреси, тиск і невизначеність все частіше присутні в більшості підприємств, фірм, організацій. Отже, від вмілих менеджерів вимагається здатність ефективно керувати собою і своїм часом.

2. Ерозія традиційних цінностей привела до серйозних змін особистісних переконань і ціннісних орієнтацій. Саме тому від сучасних менеджерів вимагається володіти вмінням коректувати свої особистісні цінності.

3. Широка можливість вибору. Від менеджерів вимагається чітко визначити цілі здійснюваної роботи і власні.

4. Організаційні системи не в змозі забезпечити всі можливості для навчання, які погрібні сучасному керівнику. Отже, кожний менеджер повинен сам підтримувати власний ріст і розвиток.

5. Здатність вирішувати проблеми швидко і ефективно стає все більш важливою частиною управлінських навичок менеджерів.

6. Постійна боротьба за ринки збуту, енергетичні ресурси і прибуток роблять необхідними висунення нових ідей. Саме тому керівники повинні бути винахідливими і здібними науково реагувати на зміни.

7. Більшість традиційних шкіл і методів управління вичерпали свої можливості і не відповідають потребам сьогодення і майбутнього. Потрібні нові, більш сучасні управлінські засоби.

8. Великі витрати і труднощі пов'язані з використанням найманих робітників. Отже, від керівника вимагається більш вміле використання людських ресурсів.

9. Зростаючі зміни вимагають нових навичок і розвиток нових підходів. Менеджерам потрібне вміння допомогти іншим у вивченні нових методів і застосуванні практичних навичок.

10. Складні проблеми вимагають об'єднання зусиль для спільного їх вирішення. Саме тому менеджер повинен вміти створювати і вдосконалювати групи, які здатні до винахідливості і результативного виконання роботи.

Ряд дослідників стверджують, що шлях менеджера в системі управління в значній мірі визначається індивідуальними якостями, особливостями дитинства і юності, навчанням, досвідом трудової діяльності, темпами, змістом і результатами розвитку особистості до вступу на керуючу посаду. Окремі вчені виокремлюють певний набір протипоказань до управлінської діяльності: агресивність, знижений самоконтроль, індивідуалізм, безхарактерність, надмірна емоційність та ін.

Не дивлячись на велику кількість психологічних концепцій і робіт (по теорії організації й управління, експерти вважають, що ні одна з них не є універсальною). Успішний розвиток на протязі тривалого періоду економіки Японії спонукав вчених і практиків різних країн уважно вивчити механізми і причини, за рахунок яких забезпечується висока ефективність виробництва в країні. Аналіз показав, що в центрі концепції управління є людина, її психофізіологічний, соціальний, інтелектуальний, моральний потенціал, який розглядається як найвища цінність. Виходячи з цієї концепції, система підготовки і становлення менеджера спрямована на пробудження різних здібностей особистості з тим, щоб вони в максимальній мірі були використані в процесі управлінської діяльності, а людина прагнула б до розквіту фірми, в якій вона працює.

В американських школах бізнесу майбутній управлінець повинен продемонструвати свою компетентність в наступних галузях: 1) розуміти сутність управлінських процесів, знати основні оргструктури, функціональні обов'язки і стилі роботи менеджерів; мати чітку уяву про відповідальність менеджера, про розподіл відповідальності по рівнях управління, про засоби підвищення ефективності управління; 2) знати інформаційну технологію і засоби комунікації, що необхідні для управління персоналом, вміти письмово і усно викладати свої думки; 3) бути компетентним в управлінні людьми, відборі і підготовці спеціалістів, здатним до лідерства і нормалізації ділових і особистісних взаємовідносин серед підлеглих; 4) знати особливості взаємовідносин між фірмою і її клієнтурою; 5) володіти здібністю керувати ресурсами; 6) мати здібності планувати і прогнозувати діяльність фірми з використанням засобів обчислювальної техніки; 7) вміти оцінювати власну діяльність, робити правильні висновки і підвищувати кваліфікацію, виходячи з потреб сьогодення і очікуваних змін в майбутньому.

Серед найбільш важливих здібностей менеджерів, що розуміються як поєднання знань, поведінки і досвіду, визначаються вміння реалізувати поставлені цілі, проявляти відповідальність; здібності до організації і мотивації групової роботи, встановлення пріоритетів, самопізнання і самооцінки, переконання, аналітичного

GŁOBALISTIKA

Залесский Борис Леонидович

Белорусский государственный университет

ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В Республике Беларусь главными принципами государственной политики являются «планомерность, последовательность, постепенность, преемственность»[1], которые и лежат в основе проводимой сегодня белорусской внешней политики. При этом: 1) **планомерность** заключается в проведении миролюбивой политики добрососедства, в строительстве Союзного государства Беларуси и России, в отказе от шагов, которые могут втянуть страну к участию в международных конфликтах; 2) **последовательность** позволила сохранить традиционные связи со странами Содружества Независимых Государств, а также проявляется в отношениях с государствами «пояса добрососедства» и Организацией Североатлантического договора, с которой можно и нужно налаживать нормальные отношения, конструктивно решать имеющиеся проблемы; 3) **постепенность** заключается в том, чтобы свести к минимуму негативные последствия расширения Европейского союза, восстановить полноценный политический диалог, обеспечить дальнейшее наращивание усилий по развитию всего комплекса отношений; 4) **преемственность** основывается на том, что в наследство от Советского Союза Республике Беларусь досталась экономика, ориентированная на экспорт, и выражается в целенаправленном стремлении развивать интеграционные процессы на постсоветском пространстве.

На законодательном уровне в Беларуси определены еще **семь принципов**[2], на которых основывается внешняя политика белорусского государства: 1) соблюдение общепризнанных принципов и норм международного права; 2) соразмерность внешнеполитических целей политико-дипломатическому, экономическому, оборонному, научно-техническому, интеллектуальному потенциалу государства, обеспечение их реализации для укрепления международных позиций Республики Беларусь и ее международного авторитета; 3) повышение эффективности политических, правовых, внешнеэкономических и иных инструментов защиты государственного суверенитета Республики Беларусь и ее национальной экономики в условиях глобализации; 4) развитие на основе общепризнанных принципов и норм международного права всестороннего сотрудничества с иностранными государствами, международными организациями, взаимный учет и соблюдение интересов всех членов международного сообщества; 5) добровольность вхождения и участия в межгосударственных образованиях; 6) приверженность политике последова-

верстви нації та всього народу. Підхід В. Липинського до суті політико-культурних явищ отримав своєрідний розвиток в умовах сучасного українського відродження. Формула «політична культура – це політика плюс наука» була видозмінена таким чином: «політична культура – це політика плюс культура». Культура при цьому тлумачилася як система духовних цінностей народу – філософських, моральних, релігійних, естетичних та інших. Адже культура орієнтується насамперед на мораль, а політика виходить з інтересів певної суспільної групи. Але є і другий бік цієї суперечності: жодна культура не є поза політикою і політика неможлива без культурного «облагородження». Більше того, в умовах розгортання інформаційного простору вона і витворює той феномен політико-комунікативної культури.

Література:

1. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии / Алмонд Г., Верба С. // Полис. – 1992. – № 4. – С. 37 – 122.
2. Бебик В. Політична культура сучасної молоді / В. Бебик, М. Головатий, В. Ребало; Укр. НДІ пробл. молоді. – К. : А.Л.Д., 1996. – 112 с.
3. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. / В. Липинський // Відень, 1926. – 580 с.

мислення, розпізнання найбільш суттєвих факторів, системності, обробки, формування інформації, розробки програм, розподілення зусиль і часу.

У цілому слід зауважити, що і в теоретичному, і в практичному плані в сучасній психологічній думці щодо управлінської діяльності помітні три нові тенденції: 1) інтернаціоналізація менеджменту; 2) колективне осмислення нових реальностей, що породжуються поглибленням міжнародного розподілу праці; 3) створенням міжнародних систем інформації.

Кожна людина, в тому числі і особистість менеджера, відповідно до її інтелектуального потенціалу, природних задатків, таланту, здібностей і вмінь повинна й може розкрити себе, реалізувати і стати професіоналом своєї справи в конкретному соціальному середовищі. Дослідники підкреслюють роль власної активності людини в її взаємодії з соціальним середовищем. Одним з перших в цьому відношенні був С.Левін, який ввів поняття «життєвий простір» індивіда, що включав в себе діючого суб'єкта і психологічне оточення. Конкретна поведінка людини являє собою реалізацію її можливостей в даному життєвому просторі. Механізм реалізації цих можливостей розуміється як психологічна причинність.

Активне засвоєння суб'єктом навколишнього оточення веде до більш повного і точного відображення просторових відносин, а форма і репрезентації простору суб'єкту залежить від способу отримання інформації і характеру просторових уявлень. Соціальне середовище має безперечно великий вплив на розвиток людини. Наприклад, особливості розвитку культури на кожному конкретному етапі розвитку певної держави в значній мірі визначають не тільки основні моменти становлення, але й можливості розвитку особистості. Конкретними умовами, що здійснюють вплив на процеси розвитку, є такі елементи середовища, з якими людина активно взаємодіє. В числі таких вчені виділяють: умови середовища, що допускають передумови для здійснення міжособистісних комунікацій, матеріальні передумови, здоров'я і розвиток індивіда, сімейних умов, генетичний фонд людини та її індивідуальні особливості. До цього переліку можна додати й національні особливості регіону.

Багато факторів впливають на розвиток особистості тільки в комбінації з іншими, щодо особистості менеджера, то процес засвоєння соціального досвіду залежить від конкретних реальних відносин, в які включена особистість і які визначають її спосіб життя й такої інформації, яку індивід отримує в процесі соціалізації.

М. Р. Гінзбург визначає особистісне самовизначення як активне і визначення людиною свого місця в системі суспільних відносин. *Основне завдання особистісного самовизначення* – це завдання визначення смислу свого існування. До числа основних характеристик особистісного самовизначення М. Р. Гінзбург відносить: спрямованість і перспективи в майбутнє. Відповідно думки вченого, особистісне самовизначення являє собою виробітку власної філософії індивідуального життя, осмислення свого місця в суспільстві, в узагальнюючих смислових категоріях. У структурі особистісного самовизначення автор виділяє наступні аспекти: *смислоутворюючий, мотиваційний і реалізуючий*. Кожен ас-

пект виконує своєрідну функцію: пошук смислу свого існування, загальні уявлення про мету свого життя, причому вчений розрізняє смислове майбутнє «енергетичне забезпечення» життєвих перспектив і планів на майбутнє, конкретне планування свого життя в часі. Мотивуюча функція полягає в спрямуванні уявлень про смислове майбутнє, що являє собою мотивуючі ідеали, шляхом оволодіння *своєю* мотиваційною сферою. Функція, що реалізує полягає в формуванні конкретних планів.

Таким чином, формування особистісного і професійного самовизначення менеджера обумовлюється об'єктивними умовами соціальної дійсності, цілеспрямовано побудованою системою економічних відносин, суб'єктивно підготовленістю керівника.

1. Наявність спеціальних здібностей, інтересу до управлінської діяльності.

2. Уміння приймати ризиковані рішення, вступати в конфліктні ситуації заради інтересів справи, активно діяти в екстремальних умовах (дефіцит часу, порушення технологічного процесу і т.п.), тобто бажання можливості діяти в швидко зміненому агресивному середовищі.

3. Готовність до збільшення стресових навантажень.

4. Готовність до зміни умов праці і особистого життя, пов'язаних з особливостями управлінської діяльності (збільшення тривалості робочого дня, інтенсивності роботи, скорочення вільного часу, територіальні переміщення).

Зрозуміти основи, на яких формується особистість менеджера, можливо тільки за допомогою аналізу управлінського шляху, його руху в системі суспільних відносин, в соціальному середовищі. Вплив суспільного середовища на особистість менеджера впливає на всі ланки свідомості і всі сторони виявлення життєдіяльності особистості, хоча і в різній мірі, які діють на особистісне і соціальне становлення особистості менеджера є ті елементи оточення, з якими активно взаємодіє. Умови для міжособистісних комунікацій, матеріальні передумови, здоров'я і розвиток особистості, генетичний фонд і його індивідуальні особливості та ін. При цьому середовище обумовлює спосіб життя людини, але на різних вікових етапах економічні, соціокультурні, побутові та інші умови середовища не рівноцінно впливають, а особистісне і соціальне становлення індивіда. Заважає оптимальному розкриттю потенційних можливостей людини хворобливий стан. Здоров'я ділових людей, їх вища нервова діяльність постійно знаходиться під впливом великого об'єму аналітико-енергетичної діяльності мозку, дефіциту часу, високого рівня особистісної мотивації. Більшість захворювань сучасної ділової людини виникають із-за нервових перевантажень, порушень серцево-судинної системи, відчуття психологічної незахищеності, гіподинамія та ін..

Філософські, економічні, психолого-педагогічні, соціологічні дослідження сучасного українського соціуму фіксують його трансформації як перехідні до нових соціальних, економічних відносин. Розглянемо соціокультурні зміни, які охопили як соціальні відносини, так і культуру. Дослідники одностайні при оці-

раметри формування, функціонування та розвитку як політичної системи загалом, так і окремих її складових. Отже, принципова відмінність цього підходу від описаного вище полягає в тому, що політико-культурна «матерія» – це не «якість» і не «стан», а конкретні політичні феномени, які самі володіють певною якістю і самі спричиняють ті чи інші стани, формують механізми політичного життя.

У кожному суспільстві політична культура є відображенням головних якісних ознак панівної системи ідеологічних уявлень. Некоректно представляти її у вигляді суми певних субкультур. Вона відбиває не всі, а лише найтипівіші ознаки, які характеризують політичну свідомість і поведінку певного соціуму. Важливо чітко розмежувати поняття «політична культура» від більш широкого поняття «політика», «політична система». Відповідно до новітніх уявлень політика розглядається як розділ синекології – дисципліни, що аналізує різновеликі за інтересами, позиціями, векторами, типами, способами виявлення взаємин всередині спільнот, між спільнотами, між спільнотами та довкіллям. Політика розглядається як культура узгодження (через компроміс, консенсус) групових інтересів. Матерія політичного – соціальна, міжсуб'єктна тканина спілкування, стихія обміну діяльністю, людська взаємодія, інтеракція.

Дослідження політико-культурних процесів є особливо актуальним у перехідні періоди розвитку суспільства, оскільки, саме в ці періоди відбувається «розрив культурної діяльності», який характеризується «кризою ідентичності» суспільства і нездатністю відповідних напрацьованих, засвоєних політико-культурних форм (програм) фіксувати й відбирати необхідні зміни в історичному політичному процесі, що гальмує подальший розвиток, загострює суперечки, пов'язані з політичним транзитом.

Очевидною є (особливо в умовах переломних періодів у житті суспільства, що є притаманним і для України) необхідність нових концептуальних підходів до аналізу політичної культури, перш за все з точки зору її динаміки. Останнє є важливим саме в період розгортання інформаційних процесів, набуття нових форм політико-культурних комунікацій та формування відповідно політико-комунікативної культури – нової форми відносин у всіх сферах суспільно-політичного життя. Дослідження політико-культурних змін передбачає побудову спеціальної обґрунтованої моделі (концепції) політичної культури. Неможливо, з ґносеологічної точки зору, визначити ті чи інші поняття вичерпним і остаточним чином. Однак розуміння цієї обставини не повинно перешкоджати творенню робочих понятійних конструкцій (інтерпретаційних моделей), що відповідають необхідності вирішення сучасних проблем. У цьому сенсі розгляд політичної культури в динамічному аспекті є надзвичайно актуальним.

В українській політичній теорії проблема сутності політичної культури вперше чітко сформульована і по-своєму розв'язана В'ячеславом Липинським у праці «Листи до братів-хліборобів»[103]. На його думку, сутність політичної культури полягає в поєднанні, у «рівновазі» між «політичною творчістю» і «політичною наукою», що забезпечує високу «політичну умілість» провідної

буде помірним, то у суспільстві зберігаються реформи. Прикладом слугує брежнєвський режим у колишньому Радянському Союзі.

Введення авторитаризму може стати ініціативою як урядових так і опозиційних кіл. З цього приводу Х.Лінц писав, що ліберальні демократи можуть дійти висновку, «що демократія не гарантує прийнятного суспільного порядку..... вони скоріше вдадуться до превентивного військового перевороту, так як будуть мати значну підтримку суспільних верств населення».

Література:

1. Munck G.L. Democratic Transitions in Comparative Perspective P. 364.
2. Linz J. J.The Breakdown of Democratic Regimes: Crisis, Breakdown, and Reequilibration. Baltimore, London , 1978.,p. 81 -82.

К.полит.н.,доцент Вонсович Г.Б.

Каменец – Подольский національний університет імені Івана Огієнка

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА У ТРАНЗИТИВНИХ СИСТЕМАХ

Незаперечним є факт, що зростання ролі політичної культури – загальна закономірність розвитку цивілізації. Особливо помітно це стає на зламі тисячоліть, коли людство шукає нових світоглядних і соціокультурних парадигм, а також в умовах політичної транзитивності різних політичних систем. За цього важливими є дві концепції цього явища політичного життя. Перша розроблена Г. Алмондом у статті «Порівняльні політичні дослідження», де політичну культуру окреслено як визначений зразок орієнтирів на політичні дії, який відображає особливості кожної політичної системи. Американське бачення цього феномена (яке ґрунтується в основному на принципі «паттернів») пізніше було розвинуто у класичній політологічній праці Г. Алмонда і С. Верби «Громадянська культура»[1, с. 37]. Відповідно у кінцевому варіанті політична культура означала політичну систему, втілену в знаннях, почуттях, оцінках та інтенціях населення.

Підхід до сутності політичної культури, започаткований Г. Алмондом, визнаний серед науковців України. Так, С. І. Головаха, Н. В. Паніна, Ю. М. Пахомов, М. М. Чурілов та І. В. Буров наголошують, що політична культура є сукупністю поглядів, переконань, орієнтацій і зразків поведінки, які визначають ставлення людей до політичної сфери суспільства, рівень і спрямованість їх політичної активності [2, с. 135].

Інший концептуальний підхід, прихильники якого також пов'язують специфіку та сутність політичної культури з генезою самої політичної сфери, полягає в тому, що в потоці політичного життя, в будь-якому політичному явищі чи процесі наявні специфічні культурні елементи, які забезпечують певні якісні па-

нці впливу «інших» соціально-економічних відносин, що зумовлюють глобальну зміну у всіх сферах життєдіяльності суспільства, на всіх соціальних рівнях.

В даний час, в результаті глибоких економічних і соціальних перетворень в суспільстві, змінилася соціальна структура, з'явилися нові соціальні групи, утворюються суспільства з новим співвідношенням соціальних груп, між якими зростають відмінності в характері праці, статусі, доходах, культурі, рівні освіти, побуті та інших показників. А це впливає на суттєві деформації системі суспільних стосунків, на ріст соціальних суперечностей, деформації інститутів влади, що не справляються з економічними запитами суспільства, передусім тягнуть за собою деформації стосунків, інакше говорячи, конкретних варіантів поведінки, взаємодії між членами суспільства, їх статусів і форм звичної життєдіяльності і в галузі управління.

З деформацією стосунків найтіснішим чином пов'язана зміна соціальних норм і цінностей людей. Виникає відрив відповідної (правової, моральної та ін.) норми від конкретної історичної реальності, її невідповідність потребам часу. Деформується, таким чином, не сама норма, а ситуація, на яку вона розрахована. При цьому важливою, а може й вирішальною зміною є деформація соціальних цінностей і уявлень про них. У сучасній соціокультурній реальності спостерігається різке послаблення і до повного демонтажу, багатьох владних, політичних, економічних, правових та інших механізмів, що регулюють поведінку людини в суспільстві, в тому числі і управлінську діяльність.

Внаслідок відставання функцій соціальних інститутів від об'єктивно змінених умов життя, потреб розвитку суспільства, неоднаково (і за формою, і за змістом) змінюється соціальна поведінка різних прошарків і груп населення, і відповідно, переглядається система соціальних цінностей і уявлень про них. При цьому специфіка міжособистісних стосунків зумовлена як рядом об'єктивних обставин, зв'язаних з переходом до іншої суспільно-економічної формації формами діяльності, різким прискоренням розвитку подій, «розмитим» впливом інститутів влади і т.п., так і суб'єктивних чинників впливом на соціальну поведінку, соціальну позицію багато в чому спонтанних настроїв, що впливають із різного роду змін в соціальній структурі і у власному житті, трансформації запитів і можливостей їх задоволення. В більшій мірі, індивідуальна соціальна поведінка менеджера залежить від міри пережитої кризи цінностей, ступеня особистісної ідентифікації з попередніми соціальними структурами, нормами, цінностями. Емпіричні дослідження фіксують серйозні зміни в шкалі життєвих орієнтацій особистості керівника – значно зменшується сфера соціальних цінностей і зростає значення індивідуалістичних, гедоністичних та причому, ми не розглядаємо даний процес як однозначно негативний. Позитивним у ньому бачиться розвиток таких важливих якостей, як усвідомлення себе вільною, незалежною, цінною особистістю, яка спирається на власні сили і можливості, до самореалізації. В той же час не можна ігнорувати і негативні аспекти моральної значимості людей: у багатьох відступають на задній план або зникає зовсім такі

цінності, як намагання бути корисним людям, знаходять змісту життя в суспільно значущій праці.

Як відзначає О. Г. Молл, важливе значення для формування потреб і ціннісних орієнтацій відіграє сфера діяльності і вік менеджера. Повноцінне працездатне життя і суспільне визначення значно вище оцінюються молодими керівниками. Що стосується керівників середньої ланки у віці від 36 до 45 років, то для них основним конфліктом цінностей є конфлікт активності і пасивності. Вчений підкреслює, що потреба в зміні ставлення до себе є найбільш актуальною до 30 років, потім вона знижується і дещо зростає в 45 – 50 років. Актуальними стають потреби відношень до праці в 41 – 45 років. Корекція емоційної сфери це задача 46 – 50 річних. Потреба включення нових знань, умінь, навичок в управлінську діяльність стає особливо актуальною в 41 – 50 років. Потреба в зміні поведінки зростає з віком. Період до 30 років характеризується потребою в зміні ставлення до себе, вольової і пізнавальної сфер. Цей період можна назвати періодом самовизначення. Від 30 до 35 років переважає потреба в зміні ставлення до людей на фоні визнання необхідності корекції емоційно-вольової сфери і поповнення професійних знань, умінь і навичок у зв'язку з їх старінням. Цей період є періодом соціальної адаптації, так як домінує потреба в ефективній взаємодії з людьми.

Віковий період з 36 до 40 років характеризується вирішенням проблем, пов'язаних з оптимізацією інформаційної підготовки і прийняття управлінських рішень, тобто з потребою в розвитку інтегральних здібностей і визнанням способів компенсації їх недостатнього рівня. Після цього періоду відсутність потреби в змінах цієї сфери зберігається до 50 років. Віковий період з 41 до 45 років пов'язаний з потребою перегляду ставлення до праці і повного оновлення всієї системи професійних, умінь і навичок. В цей період значно скорочується потреба в розвитку вольової сфери. Це період потреби у вторинній професіоналізації.

Не менш суттєвий вплив на формування ціннісних орієнтацій особистості здійснюють риси характеру керівника. Для інтровертів характерні проблеми, пов'язані з самооцінкою, із ставленням до себе. Ймовірна структура потреб в особистісній зміні свідчить про те, що у меланхоліків і флегматиків значно більша потреба в зміні ставлення до себе, а ніж у людей з іншими типами темпераменту, що характеризуються екстравертованістю. Сангвініки відчують потребу в зміні відношення до праці і вольової сфери. Потребу в зміні ставлення до людей демонструють як холерики, так і флегматики. Для холериків є актуальною зміна поведінки. Потреба в розвитку когнітивної сфери, що притаманна меланхолікам і флегматикам, пов'язана з швидкістю психічних процесів. Аналіз розвитку особистості менеджера в соціумі буде неповним розглядом мотивів управлінської діяльності, серед яких провідну роль процесу формування керівника відіграє мотив досягнення успіху, який забезпечує оперативність у вирішенні проблеми в умовах, що швидко змінюються.

- встановлення нового авторитарного режиму, ядром якого є об'єднані суспільні сили. Не створюються нові політичні інститути і не має масової мобілізації сил на підтримку нового режиму;

- перехід влади до організованої нелояльної опозиції, яка прагне створити новий соціально політичний устрій, а також не бажає ділитися владою із представниками попереднього режиму. У результаті може виникнути жорсткий авторитарний або ж перед тоталітарний режим;

- перехід влади у результаті жорсткого протистояння демократичного уряду. Відмова його від влади і неспроможність справитися із опозиціонерами. Мобілізація суспільства розколотого на підтримку урядових чи опозиційних сил.

Власне, концепція авторитарної ситуації була розроблена Х.Лінцем на матеріалі політичного процесу у Бразилії 60-х початку 70 – х років. Дане явище, на його думку, відрізняється від повністю інституціоналізованого і консолідованого авторитарного режиму. Режим авторитарної ситуації відбувається у конституційних (формально – в демократичних) рамках, але супроводжується виключенням із політичного процесу як окремих політиків і організацій, так і контролем над пресою. Дослідник вважає, що в рамках авторитарної ситуації успішні уряди можуть керувати суспільством і економікою, поєднуючи адміністрування, маніпулювання, арбітражні рішення і кадрові перестановки.

Крім того, важливе значення має імітаційний характер авторитарної ситуації. Суть його полягає в тому, що демократичні інститути є прикриттям для реальних механізмів прийняття рішень. Організаційну основу таких взаємовідносин складає клієнтелізм, помножений на панування неформальних економічних механізмів.

Відтак, Х.Лінц вважає, що для переходу від авторитарної ситуації до авторитарного режиму необхідно забезпечити «формулу легітимності». Вона відбувається або через панування харизматичного лідера, або через створення однопартійної системи. Еволюція авторитарної ситуації можлива як у бік авторитаризму так і у бік авторитарної ситуації. Рух у бік останньої передбачає перехід до інших проміжних форм режимів, і передусім, до делегативної демократії.[2]

Зважаючи на вище викладене, можна констатувати, що характеристики режимів у багатьох аспектах взаємопов'язані одна з одною проміжною моделлю.

Також багато проблем виникає із редемократизацією, тобто повторне повернення до демократичних процесів. Однією з особливостей ре демократизації є наступність у формах правління, виходячи із тих демократичних змін, які їй передували.

Очевидно, що й після розпаду демократичного режиму деякі початки демократії можуть зберегтися (напіввільна преса, напівринкова економіка, наявність громадянських, хоча й не опозиційних уряду організацій, тощо).

Ре демократизація – це не закономірне явище. Можливо також, що демократичні процеси будуть супроводжуватися такими явищами, які переконають значну частину мас і еліт до згубності демократії як такої (економічний занепад, довготривала і кровопролитна війна). Однак, якщо неоавторитаризм

тоді, коли вона належить певній політичній силі, в іншому разі вона є нелегітимною. Це, зокрема, виявляється і в тому, що, прийшовши до влади, українські політичні сили намагаються докорінно змінити державну політику практично в усіх галузях. Прив'язуючи таким чином загальнодержавну легітимність до легітимності партійної, українські партії до певної міри руйнують її. У свою чергу громадяни, які є прихильниками тієї чи іншої політичної сили, схильні в такому разі не довіряти державі і політичній системі в цілому.

К.політ.н. Вонсович С.Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПЦІЯ РОЗПАДУ ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕЖИМІВ

Дана публікація відображає проблеми розпаду демократичного режиму і повернення до авторитаризму.

Повернення до авторитаризму може відбуватися різноманітними шляхами. На думку Дж.Мунк, це може здійснюватися під впливом зовнішніх і внутрішніх сил у результаті «поступової» або «раптової смерті» демократії, в результаті перевороту або ж революції.[1]

Широко трактуючи демократію як закономірне право створювати і відстоювати політичні альтернативи, американський дослідник Хуан Лінц розробив концепцію розпаду демократичних режимів, які поступово можуть бути замінені іншими, недемократичними режимами. У даному випадку вихідною точкою стану режиму виступає неконсолідована демократія, яка після свого конституювання не змогла закріпитися, а стала слабнути і розпадатися. Х. Лінц виділяє процеси, які сприяють цьому. Це, насамперед, виникнення невирішених проблем, які призводять до кризового стану: відмова уряду від «завоювань» демократії, втрата ними реальної влади; сильна опозиція і поширення її впливу на населення; поступова втрата урядом монопольного володіння органами державного примусу, тощо. Дослідник вважає, якщо жодна із стратегій виходу із кризового стану і послідуєчої стабілізації демократичного режиму не була ефективною, то можливі п'ять шляхів її краху:

- неконституційна заміна демократично вибраного уряду групою, яка готова застосувати силу. Дії групи легітимовані через інституційні механізми, створенні під час введення надзвичайного стану. Встановлюється влада перехідного періоду;

- захоплення влади коаліцією представників недемократичних структур правління. Сюди входять як політики попереднього демократичного режиму так і лідери нелояльної опозиції. Відбуваються незначні зміни у соціальній структурі та інститутах демократичної системи;

Економічна, політична криза в країні, відсутність стабільності в суспільстві також можуть вплинути на зниження мотивації посадового росту, розвиток якої залежить від деяких специфічних особливостей управлінської діяльності: наявність суперечності між уявленнями про діяльність, що формується на основі наукової літератури, відсутність можливості у керівників бачити матеріальні результати своєї праці; розрив між формальним статусом керівника і його реальною владою. В цілому аналіз взаємообумовленості особистісного розвитку менеджера індивідуальними властивостями та соціально-психологічними детермінантами життєдіяльності дає підставу стверджувати, що вимагають пильної уваги і серйозного вивчення процеси формування управлінських кадрів, що пов'язані з економічними, політичними змінами в країні.

Л і т е р а т у р а :

1. Асмолов А. Г. Психология личности. Принципы общепсихологического анализа. – М.: МГУ, 1990. – 367 с.
2. Вудкок М., Френсис Д. Раскрепощенный менеджер. – М.; МП «Дело», 1991.-312 с.
3. Гинзбург М. Р. Мотивационные аспекты личностного самоопределения // Мотивационная регуляция деятельности и поведения личности. – М.: АН СССР, 1988. – С. 25 – 26.
4. Денисенко Г. А. Диалоговое общение, условия и факторы его эффективности; Автореферат дис. канд. психолог, наук. – М.; РАУ, 1992. -25с.
5. Казмиренко В. П. Социальная психология организаций. – К.; МЗУУП, 1993. -384 с.
6. Ложкин Г.В., Выдай А. Психологическое «выгорание» лидера/Персонал. – 1999. – №6. – С. 36-43.
7. Трофімов Ю.Л. Інженерна психологія. Підручник. – К., 2002. – 264 с.

NOWOCZESNE TECHNOLOGIE SOCJOLOGICZNYCH BADAŃ

К. соціол. н. Александров Д.В.

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б.Хмельницького

СОЦІОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ «ІНТЕРЕС»: БАГАТОВИМІРНІСТЬ ЗМІСТУ

Соціологія постмодерну в особі своїх головних представників (Ж.Ф.Ліотар, Ж.Делез, Л.Прійєт, Ж.Мунен та ін.) стверджує, що сучасний соціум стає все більш мовним та знаковим, і що особливої евристичності в його аналізі набуває когнітивна лінгвістика й семіотика. В рамках постмодерністської парадигми, що намагається зблизити методологічні основи різних галузей соціогуманітарного знання, саме концепти набувають особливо-го соціально-філософського статусу, виступаючи як своєрідний фокус, в якому сходяться різні наукові підходи. В цьому сенсі специфіка постмодерністського бачення передбачає науковий пошук та розуміння концептуальних схем, де на перший план виходить не значення, а визначення способу «позначення». В сучасній соціології концептуальний аналіз отримує особливу популярність, оскільки проливає світло на характер побудови та специфіку застосування полісемантичних понять, якими все частіше поповнюється наука.

З метою подолання «хвороби зростання» поняттєво-категоріального апарату, деякі дослідники (Р.Арон, Дж.Маєр) наголошують на необхідності вилучення із наукового обігу дискусійних, чітко не визначених соціологічних понять. Така доля спіткала і застосування нібито запозиченого економічного концепту «інтерес». Як зазначають вчені, помітною відмінністю концепту «інтерес» від інших суспільствознавчих понять є відсутність однозначного механізму номінації [1]. За останні роки концепт «інтерес» демонструє широке коло значень, виступаючи і як «концентрація соціальної уваги», і як «орієнтація особистості, соціальної групи», і як «колективне прагнення до вигоди, користі», і як «межа соціальної практики», і «як базис соціальних відносин».

Розкриємо змістові особливості соціологічного концепту «інтерес». Незважаючи на активне звернення вчених до визначення природи соціальних інтересів, епістемологічні обґрунтування концепту «інтерес» розпочинаються здебільшого у другій половині ХХ ст. (А.Раффельт, Х.Носендорф, М.Пайлон, А.Раффельт, А.Хіршман, Е.Орт, Р.Сведберг, Ф.Щюрман). Зокрема, А.Хіршман і Р.Сведберг надали історичний аналіз та прослідкували генезу концепту «інтерес» у філософському та економіко-політичному контексті. Дж.Хайльброн, М.Пайлон і Ф.Щюрман вказали на виняткову властивість концепту слугувати для позначення

далеко не завжди вірять у нього самі). Ця схема є достатньо простим вираженням зв'язку між виборцями і партіями. У разі більш масштабної згоди всього населення із картиною світу, що її продукує політична система будь-якої держави в цілому, є свідченням легітимності влади.

Проблеми у випадку України виникають якраз через невідповідність часткових картин світу, що творяться окремими політичними силами, загальній картині світу, яка має бути результатом діяльності всієї політичної системи. Можна говорити про те, що часткові образи дійсності багатьох українських політичних сил настільки суперечать один одному, що не в змозі забезпечити існування цілісного загальнополітичного образу. Іншими словами, український громадянин не має чого поділяти, окрім як партикулярні картини світу, що їх масово продукують численні українські партії. Отже, легітимність як зв'язок громадян і влади стає проблематичною.

Цілком очевидно, що істотні розбіжності у картинах світу різних політичних сил мали своєю першопричиною протистояння «біло-блакитних» і «помаранчевих» під час президентських виборів 2004 року. Тоді значна політизація суспільного життя стала приємною несподіванкою після політично апатичних років другого терміну Леоніда Кучми. Проте з плином часу в багатьох почали виникати сумніви стосовно того, чи насправді картини світу, що їх пропагували обидві сторони, справді відповідали їхнім справжнім переконанням. І якщо дійсність почала підтверджувати, що політичні сили з обох таборів цілком можуть співпрацювати між собою (неважливо, заради яких цілей), то продукovanі ними образи дійсності і далі залишалися взаємовиключними. Іншими словами, картини світу обох сторін свідчили про їхнє повне несприйняття одна одної, а тим часом своїми діями вони це спростовували. Згадаймо, що сили «помаранчевого» табору і далі продовжують іменувати себе «демократичними», тобто дають нам зрозуміти, що їхні політичні опоненти є «недемократичними». Так само й «біло-блакитні» у своїх образах реальності акцентують на повній нездатності своїх опонентів бути ефективними керівниками, а себе називають «прагматиками». А проте такі світоглядні розбіжності аж ніяк не заважають удаватися до ситуативних союзів для досягнення бажаних цілей, а можливість утворення «широкої» коаліції ось уже який рік залишається важливим складником українського політичного дискурсу.

Але попри такі суперечності, образи дійсності різних політичних сил продовжують чинити істотний вплив на свідомість громадян. Це призводить до того, що легітимність стає «фрагментованою», прив'язаною до конкретної політичної сили, але не до системи в цілому. В умовах, коли образи реальності суперечать один одному не на поверхневому, а на достатньо глибинному рівні, існування спільного поля значень і цінностей є неможливим. Образи реальності різних політичних сил намагаються виключити своїх опонентів з такого загального поля, відмовити їм у доступі до політичної системи суспільства. Інакше кажучи, вони переконують нас у тому, що влада в державі є легітимною лише

TEORIA POLITYCZNYCH SYSTEMÓW

Кравець К. О.

Студент І курсу факультету МЕВ

Харківського національного економічного університету

К. політ. н. Коротков Д. С.

Харківський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Легітимність влади завжди є однією з найважливіших проблем у сучасному політологічному дискурсі. Способи її досягнення дуже різноманітні. Найпростіший і водночас найважчий полягає у забезпеченні прямого доступу людей до здійснення влади. У цілому легітимність влади можна визначити як згоду громадян або визнання ними права певної особи чи групи осіб поширювати свій вплив на них у справах управління суспільством. Також, важливим компонентом легітимності є добровільна згода на панування через упевненість у компетентності чи авторитеті представників влади чи самої системи влади в цілому.

Але, вже наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. процес легітимації влади та збереження зв'язку між населенням і владою почав зазнавати кризи. Поширене в країнах Західної Європи та Америки явище абсентеїзму є одним з яскравих свідчень цього процесу. Очевидно, що такі тенденції починають проникати і в Україну. Нас більше цікавлять особливості українських процесів, напряму пов'язаних із кризою легітимності. Таких тенденцій виділимо дві: перша скоріше стосується влади, друга – самого населення. Перша тенденція стосується насамперед владної верхівки. Можна стверджувати, що будь-яка політична сила у процесі політичної боротьби творить власний образ світу, у якому відводиться місце їй та її політичним опонентам. Такі символічні образи світу, притаманні будь-якій політичній силі, мають обґрунтування (засноване на раціональній чи емоційній основі) того, чому саме вона є кращою за всі інші, якими переважає у порівнянні з іншими володіє. Моделі таких образів можуть бути абсолютно відмінними, проте зазвичай вони мають схожу схему: з одного боку, по-своєму пояснюють політичну реальність у тому чи іншому суспільстві, з іншого – своє місце в ньому, що є абсолютно невіддільним від протиставлення себе своїм політичним опонентам. Пам'ятаючи про те, що в основі політики як особливої сфери суспільних відносин завжди лежить конфлікт, таке протиставлення є абсолютно закономірним явищем. Змагаючись за владу, політичні сили вибудовують такі образи дійсності, якими намагаються привернути увагу населення. Таким чином, в ідеалі прихильники будь-якої політичної сили поділяють той образ дійсності, який був нею сформований (хоч її представники

таких якісно різних феноменів як раціональна інтенція, мотиваційний чинник, «межа» соціальної практики, ступінь участі актора в соціальній взаємодії. Х.Ноєндорф й Е.Орт піддали критиці економічну та психологічну редукацію концепту «інтерес» до прагматичної вигоди та емотивної спрямованості уваги, наголосили на необхідності пошуку більш гнучкого, соціологічно визначеного змісту інтересу в контексті соціальної взаємодії, орієнтації суб'єкта в соціумі.

Як свідчить новітній філософський словник, концепт (від лат. *conceptus* – поняття) – це поняття, смислова наповненість якого ілюмінується у відриві від конкретно-мовної форми вираження. Концепти рідко безпосередньо співвідносяться з відповідною наочною галуззю, вони навпроти є засобами, що організують в своїй деякій цілісності способи бачення (конструювання, конституювання) реальності [2, С.503]. Головна відмінність поняття і концепту обумовлені тим, що концепт позначає не об'єктивну єдність різних ознак явища, а його суб'єктність і визначеність ситуацією. Концепти здебільшого зрозумілі в контексті проблеми, без яких вони не мають сенсу [3, С.91].

Саме в цій площині розкриває свої концептуальні ознаки «інтерес». В найбільш загальному визначенні він вказує на практичний, розгалужений зв'язок актора з соціальним середовищем, який виявляються шляхом усвідомлення власних інтенцій та їх практичною реалізацією. У вузькому значенні інтерес вказує на орієнтири вибору «цінного», «значущого» для актора, ілюструє зону його активності. Концептуальні ознаки інтересу по-різному представлені в суспільствознавчих науках. У соціально-психологічній інтерпретації концепт «інтерес» вказує на «сполучну ланку» між потребами та вірогідністю їх задоволення, позначає психічний стан як вибіркове ставлення суб'єкта до об'єктивної реальності, позначає спрямованість свідомості. У соціально-економічному він набуває змісту вигоди, прагнення до цінностей та благ матеріального характеру. З соціально-політологічної точки, цей концепт вказує на заданість політичної цілі, на вектор політики. Нарешті, в юридично-правовому аспекті концепт «інтерес» називає благо, що закріплене у формі норми права та передбачає оптимальне поєднання потреб й правових гарантій їх задоволення [4, С. 38].

В гносеологічних дослідженнях інтересу можна прослідкувати просторово-часові трансформації його семантичного навантаження в епоху Середньовіччя (інтерес – людська пристрасть, жадоба, вигода), в епоху Відродження (інтерес – матеріальна вигода, процентна ставка), за доби Нового часу (інтерес – раціональний стан свідомості). Вслід за подальшою психологізацією змісту інтересу відбувається його поступова соціологізація (зокрема, обґрунтування «результуючого інтересу» Ж.Ж.Руссо, включно з аналізом «соціальності інтересу» в німецькій класиці).

Подальший розвиток концепту «інтерес» пов'язаний з доробком класиків соціологічної думки (ХІХ ст. – початок ХХ ст.). Перехідним моментом від соціально-філософського до власне соціологічного дослідження інтересів можна вважати їх класовий аналіз, що перетворився фактично на цілу віху в історії кон-

цепту. Окрім марксистського підходу в царині соціології з'являється інтерпретація інтересу як ціннісно-раціональної інтенції соціальної дії (М.Вебер), тлумачення інтересу як змістової складової форм соціальної взаємодії (Г.Зіммель), трактування інтересу як інструменту індивідуалізації та ідентифікації (Ф.Тьоніс), нарешті, розуміння інтересу як соціального факту (Е.Дюркгейм) [5, С.176]. Різнобічний доробок соціологічної класики визначили подальшу методологічну площину дослідження людських інтересів. Теоретичні розробки цієї проблематики в соціології модерну все більш поглиблювались і збагачувались новими підходами. З'являються соціально-дарвіністське тлумачення інтересу (Г.Ратценхофер), «теорія інтересу» (Д.Паркер, Р.Перрі), статусно-інституціональні трактування інтересу (Т.Парсонс, Р.Мертон, Р.Дарендорф, Л.Козер), біхевіористське тлумачення інтересу (Р.Макайвер), аксіологічна «теорія інтересу» (Р.Перрі, Д.Паркер), феноменологічна інтерпретація інтересу як інтенційності (А.Щюц), прагматико-утилітаристське розуміння людських інтересів (Дж.Хоманс, П.Блау), екзистенціалістська концепція інтересу (М.Мерло-Понті, П.Бергер, Т.Лукман), статусно-інституціональне бачення інтересу (Т.Парсонс, Р.Мертон, Р.Дарендорф, Л.Козер), прагматико-утилітаристська інтерпретація соціального інтересу (Дж.Хоманс, П.Блау) [6, С.61].

У соціологічних теоріях постмодерну концепт «інтерес» набуває нову змістову забарвленість. Якщо соціологія модерну визначала інтерес крізь призму матеріального становища, свідомої рефлексії, ціннісних орієнтацій і статусних диспозицій, то постмодерністські концепції застосовують цей концепт для позначення певної єдності (відмінності) у культурній позиції, довірі, життєвій історії, характері споживання, володінні ресурсами. Більшою мірою до проблематики інтересів звертається теорія «раціонального вибору» (Дж.Коулмен), структуралістський конструктивізм (П.Бурдьє), теорія комунікативної дії (Ю.Габермас), структуралістським марксизм (Н.Пуланзас).

Згідно когнітивному підходу, концепт як ментальна одиниця може бути описаний через аналіз засобів його мовної об'єктивації. Тому зміст концепту є принципово неоднорідним – він містить як прямі значення безпосередньо самого концепту, так і номінації окремих когнітивних ознак, що розкривають зміст концепту і звернення до нього з різних методологічних позицій.

Отже, прямою номінацією концепту «інтерес» є ідея роздвоєнні і поєднанні двох критеріїв, ідея суперечності у дії. Свого часу Ф.Ніцше писав: «Інтерес» – не має нічого спільного з мутнуватою, до болю знайомою «глибиною» і такою милою німецькому серцю «вірністю традиціям», інтерес не має нічого спільного і з цікавістю, давайте переведемо буквально: інтерес – *interesse* – *inter-esse*: «поміж буття», в проміжку, між його темною і сяючою сторонами [7, С.285]. У такому ж значенні концепт «інтерес» вживається Е.Гуссерлем й М.Мерло-Понті як роздвоєння і поєднання двох критеріїв, положення суб'єкта «між» даністю і можливістю, між «буттям» і «ніщо», в точці напруженості і найменшої передбаченості. Тоді як периферія номінативного поля концепту

states of the SCO. Acts of the participants would be more close-knitted and coordinated, and could, possibility, be centralized. However, current trends in integrated association are characterized not so much by the expansion as increasing organizational effectiveness.

It should be noted that the subjects for the multi-aspect and mutually beneficial cooperation between the two powerful organizations as SCO and the EU are enough. SCO could design a model of the first column, available in the system of economic integration of the European Union, including the power energy cooperation. SCO dialogue with the EU could contribute to the solution of questions not only in power energy sector, but in trade and economic cooperation in the security, human dimension, human rights. Adopted EU' Strategy applied to Central Asian countries could be a good basis for cooperation with the SCO countries (3).

References:

1. Gubaidulina MS Integration processes in Central Asia: Experiences, Lessons, and Future // Bulletin of the KNU. Series Orientalism. – 2004. – № 4 (29). – From 88.
2. Speech by President Nursultan Nazarbayev at the press conference following the meeting of Heads of SCO Member States // Bishkek.2007. – С.7.
3. European Community «Regional Strategy Paper for Central Asia for the period 2007-2013.» // Http://www.osce.org

Kazakhstan due to its geopolitical location remains one of the major members of the integration processes in this region. The Republic of Kazakhstan is a major factor of stability in Central Asia, and carries out successful function of integration vector of foreign policy.

It must be stressed that very special role in the integration initiatives of the region Central Asia belongs to the President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev, who suggests various integration initiatives, showing the political will, which is now recognized as one of the basic condition in successful promotion of the integration. This state is a forwarder if compared with the rest of the Central Asian integration process participants (1). In his annual Messages to the nation, the President recalls, that the priority of our country's foreign policy is the integration vector of development.

Today, the power resources are one of the main aspects of settling geopolitical interests around the world. The worked out Asian power resources strategy, inspired by the President Nursultan Nazarbayev, has become a strategic document in its importance and is already of huge significance in process of integration of the power resources area in Asia. Asian power resources strategy could be in perspective the essential part of the national security of the RK as well as other member states of the SCO. This allows to define our country as a leader in the Central Asian region, and hence as a factor of stability in Central Asia.

It should be emphasized that the main objective is to promote the stable functioning of the power resources market throughout the CAR based on the principles of non-discrimination, parity, including power energy policy, power energy and environmental security of the participating countries. Strategy is a document specifying the goals, objectives and guidelines long-term power energy policy of the Asian region countries, considering the prevailing home and foreign situation of the power energy sector of each country and its role in ensuring the unity of economic area of Asian region, globalization of power energy markets (2).

The SCO Energy Club foundation and working out Asian power energy strategy is proof that the basement of further SCO running in its structure is the power energy integration. The single power energy space founding, planned in the frame of SCO could become a new paradigm of interaction for all the world economy. It follows that the basic factor integrative factor for SCO member states is power energy integration.

With gradual SCO influence growing in the context of significant global events consistent extended interest of the international community to this organization is increased. So, the interest to SCO in one form or another is shown by both individual states and international organizations. So, it is determined that the candidate – countries with full membership are Mongolia, India, Iran, Pakistan, which now have the status of observer. We can say that in the case SCO is expanded, it prospects to cover beyond the organization of the Central Asian region and claims to be a sub regional one.

In the event of a potential expansion of the SCO, it could be concluded that Muslim neighbors entering to SCO, in one or other format, would facilitate the works against religious and political extremism, threatening any and all current member

«інтерес» розкривається в низці значень: «раціональна інтенція», «соціальний зв'язок», «межа соціальної практики», «індикатор соціального вибору», «соціальна диспозиція», «джерело ціннісної орієнтації».

Якщо в межах структурно-функціональних підходів інтерес позначає об'єктивні координати соціальної практики, то в інтерпретативних підходах – усвідомлення суб'єктом зв'язку між бажаним й можливим, метою і засобами її досягнення; інтерес позначає «зону повсякденності» як систему звичних для соціального суб'єкта моделей поведінки. В інтегральних парадигмах інтерес позначає «сполучну ланку», єдність суб'єктивного та об'єктивного в діалектичному протиріччі. Іншими словами, зміст концепту «інтерес» в соціології складається з переліку значень: 1) зона активності, орієнтація суб'єкта в певних межах; 2) прагнення до вигоди, матеріальних благ; 3) раціональна оцінка ситуації, свідомий пошук цілей і засобів їх реалізації; 4) пізнавальна зацікавленість, спрямованість уваги; 5) об'єктивні межі соціальних практик акторів; 6) інституційний атрибут, вимоги соціального статусу. Як зазначають Ж.Делез і Ф.Гваттарі, багатозначність будь-якого філософського концепту залежить від «сусідства», тому на сьогоднішній день важливими постають питання: «що помістити в концепт і з чим його співставити?» [8, С.11]. Основні шляхи застосування концепту «інтерес» в соціології свідчать, що його номінативне поле значною мірою зумовлюється диспозицією концепту в системі понять «соціальна структура», «соціальний прогрес», «соціальне поле», «соціальний інститут», «соціальна практика» тощо. Впродовж усієї історії соціологічної рефлексії зміст концепту «інтерес» визначається теоретико-методологічною позицією дослідника, контексту розв'язуваних онтологічних завдань та історико-ідеологічної модифікації затребуваності концепту.

Таким чином, надмірність значень і необхідність систематизації суперечливих трактувань інтересу, що широко вживаються в соціології, стає яскравим підтвердженням того факту, що жодне соціологічне поняття не існує в готовому і незмінному вигляді, не охоплюється однією єдиною дефініцією, є системою поглядів, які нерідко спростовують те, що ще недавно визнавалося безумовним. Концептуальний характер інтересу підтверджується наступними факторами: 1) як будь-який концепт «інтерес» має фрагментарну семантичну структуру, йому властиві різномірні і разом з тим невіддільні один від одного смислові складові; 2) концепт «інтерес» існує з кінцевою кількістю складових, які розгалужуються на інші концепти, що інакше складені, але маючи різні зони, що відповідають на взаємно сумісні проблеми; 3) як будь-який концепт «інтерес» має свою власну історію: становлення, трансформацію змісту, відродження в новій якості (старий концепт, занурений в нове середовище втрачає свої змістові складові, набуває інших, які його перетворюють).

У соціологічному вимірі концепт «інтерес» виявляється через сукупність зв'язків, які формуються в системах «суб'єкт – об'єкт», або «суб'єкт – суб'єкт». Він розкриває не інакше як динамічний зв'язок, який формується, змінюється і

розривається залежно від різних чинників, які кожна з соціологічних теорій висвітлює виключно в своєму методологічному полі аналізу. І не стільки важливою є форма соціологічної інтерпретації цього двостороннього зв'язку через зацікавленість, вигоду, користь тощо, скільки номінативна специфіка концепту «інтерес», який мислиться в соціології сполучною ланкою соціального.

Цінним напрацюванням сучасної соціології виступає узагальнення, що концепт «інтерес» описує «практико-інертне» вимірювання соціальної дійсності, яке розкривається і як об'єктивне обмеження (вага минулого), і як міра соціальної активності, ступінь взаємодії і диспозиції соціальних суб'єктів по відношенню один до одного. Незважаючи на чималу кількість напрямів застосування концепт «інтерес» тоталізує свої значення, і в той же час є «фрагментарною множинністю складових», кожна з яких може розглядатись як самостійний концепт з власною історією. Подібно до інших концептів «інтерес» чітко ілюструє своє співвідношення з проблемою, або перетином низки проблем, на які він покликаний відповідати, і де він в своєму становленні й співвідноситься з іншими соціологічними поняттями.

Література:

1. Раймон Арон Этапы развития социологической мысли. /Общ. ред. и предисл. П.С.Гуревича. – М.: Узд. группа «Прогресс», 1993. – 608 с.
2. Новейший философский словарь. / Сост. и гл. ред. А.А. Грицанов. – 3-е изд., испр. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1280 с. (серия «Мир энциклопедий»)
3. Краткий словарь когнитивных терминов. / Сост. Е.С.Кубрякова, В.З.Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г.Лузина. – М.: Филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
4. Соціальні інтереси в контексті соціокультурної модернізації. / За ред. О.Злобіної. – К.: Інститут соціології НАН України, 2011. – 320 с.
5. Александров Д. В. Апеляція сучасних соціологічних теорій до категорії «інтерес» / Д. В. Александров // Нова парадигма: журнал наукових праць. – 2008. – № 80. – С. 172-189.
6. Александров Д. Про ступінь затребуваності категорії «інтерес» у теоретичних дослідженнях соціології. / Д. Александров // Соціальні виміри суспільства. – 2010. – Вип. 2(13). – С. 55-67.
7. Бенн Г. Двойная жизнь. Проза. Эссе. Избранные стихи./ Пер. с нем. С.Аверищева, А. Белобратова. – Аугсбург: «Waldemar Weber Verlag»; М.: Lagus-Press, 2008. – 599 с.
8. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алтейя, 1998. – 286 с.

POLITOLOGIJA

NOWOCZESNE IZBIRATIELNYJE TIECHNOLOGII

Shaltykov A.I.

*PhD, Political Sciences, Professor
Almaty, Republic of Kazakhstan*

SCO – FACTOR OF STABILITY AND SECURITY IN CENTRAL ASIA

Today in the framework of the SCO, the integration processes become the most increasingly important factor in strengthening security and stability in the Central Asian region, actively promotes develops of economic and political potential of the States Parties of the region. The chain of main attractive advantages of the SCO union they mark the fact that it is built on the principles of equality of all Member States, mutual respect for the ideology, experience and approaches of each other, the diversity of cultures, traditions, called as the Shanghai spirit. This is combined with its organizational structure and diversity of cooperation means. SCO is inherently devoid of elements of confrontation. It seeks to build in equal proportion a democratic, fair architecture of international relations based on multilateral, cooperative approaches, which takes into account the interests and experiences of all participants.

The mechanism of decision making basing on consensus, developed with regard to the position of every member, presented in the SCO, is necessary today in the environment of complex changing. The organization' most valuable moment is approved Institute of decision making, all on consensus, ensuring a high level of trust and cooperation, the desire to understand each other, to solve problems through dialogue.

It should be noted that the Shanghai Cooperation Organization referred to the model of political and economic integration, as its activities cover both economic and political questions. SCO can also be attributed to the second type of integration associations, which is characterized by the cooperation of participants limited to signed series of multilateral agreements that frame their mutual responsibilities in a fixed activities, and the implementation of these agreements are in charge of the national authorities of each state.

Integration processes in the framework of the SCO are the result of regional cooperation and understanding of SCO member countries. The organization carries out multilateral cooperation in various fields of cooperation. Economic cooperation is a priority in all of the cooperation fields of SCO member states, and is the material basis of successful development of all the organizations. The most important moment is the opportunity to found a common energy policy and a single energy system within the SCO.

арқасында кең көлемдегі және күнделікті жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту керек, бәрінен бұрын төменгі баспалдақтан бастау қажет.

Жергілікті өзін-өзі басқару мемлекеттік институтпен өзара байланысы туралы айтқанымызда ең алдымен жергілікті өзін-өзі басқарудың демократиялық форма екенін естен шығармау керек. Жергілікті өзін-өзі басқару – қоғамдық істерден бастау алатын халықтың жоғары белсенділігімен өлшенетін басқару түрі. Әрі мемлекеттің әрі қоғамның мәселелерін шешумен айналысады. Мемлекеттік және қоғамдық үйлесімділік жергілікті өзін-өзі басқаруда практикалық мәнге ие. Осы екі құрылымның көмегімен бір-біріне қолдау көрсетеді, қоғамдық-мемлекеттік маңызды мәселелерді шешеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Зотова З.М. Власть и общество: проблемы взаимодействия / Под общ.ред. Попова С.А. Москва: ЮНИТИ, 2001. – 144 с.
2. Танкиева А.Қ. Жергілікті басқару және оның өзекті мәселелері, оқу құралы, Алматы: Экономика, 2007. – 192 б.
3. Қазақстан Республикасының Конституциясы. Алматы:Қазақстан, 1997.-18 б.
4. Назарбаев Н.Ә. «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан», ҚР Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы, Астана, 2007. – 39 б.
5. Назарбаев Н.Ә. «Дағдарыс арқылы жаңару мен дамуға», ҚР Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы, Астана, 2009. – 16 б.

Dontsova Maria Alexandrovna

*a student of State Educational Institution of Higher Professional Education of Moscow «Moscow City Teachers Training University»,
Russia, Moscow*

THE SEMANTICS OF BLACK, WHITE AND RED COLORS IN THE EXAMPLES OF ENGLISH FOLK ART

The terms denoting white and black colors were the first in the English language and in other languages of the world. Red was used extensively in English in the course of formation of traditional culture. Triad black / white / red spreads in samples of folklore later. It should be noted that each color is initially endowed with special properties and associated in people with certain human qualities and natural phenomena.

The black color traditionally symbolizes something dark, evil, forbidden: *black as hell, black as night, black as pitch*. British (as well as in other cultures) traditionally allocate with black color powers of darkness: devils and a Devil, often meeting in many works of the oral national creativity, urged to awaken religiousness in listeners.

It is no coincidence that all the evil sorcerers use just black magic (*black art*). The clash of white and black colors happens in the fairy tale «the White Lady»: a beautiful innocent girl, bewitched by an evil witch and turned into a gray hare, is presented as a white lady [1, p. 60].

Black beast with red eyes is a symbol of devilry in English folk tales: in the tales of «The Magic ointment» («black as coal high horse with fiery eyes»), «Black Bull of Norway» (round black with red eyes that killed dozens of innocent people was enchanted prince).

The standard examples of the use of black in the negative aspect are the following phrases: *black sheep of the family, black soul, black look*.

Black color is associated with mourning and loss. Grief is reflected in clothing in life. The traditional expression of bitterness is wearing mourning signs: black dress, black armbands.

Black color also symbolizes bad temper and health problems. The English say if a person is unhappy with something then person is *black as sin (thunder, thundercloud)*. Joyless person can be characterized as a man who is *as black as ink*. At the same time, many of the phrases in the Russian language, also related to the color values are similar.

Fundamental differences in the use of black and white were highlighted in language as a result of a borrowing between classic English and its U.S. equivalent.

Such phrases as *black hand, black market, blackmail, black bag* firmly established in modern English. And black in different contexts may have different values. The expression *to put up a black* means committing a major, fatal error, and the expression *to be in the black* means getting some kind of revenue, profits.

In some cases, there is a reverse process of changing the language. In today's world of political correctness phrases like *black men* and *white men* are disappeared in language. It is assumed that the division of people by color determines them into two groups «good» and «bad». This point has a historical basis: black means the Devil and white means the God in traditional religions. This error is moved from the religion in the classical literature. For example, once a sub-Saharan Africa has been characterized as *the white man's grave* because of the unfavorable climate.

Phrases that contain references to white, in contrast, represent good and peace. For example, *white dove* is traditionally considered a symbol of peace. White can mean negative emotions. People usually say *it's a white elephant* about useless gift that can't be used. Man knocked out of the society is *white crow*.

In some cases, the word «white» softens context. For example, word «lie», bearing the sharply negative meaning in combination with the white color begins to sound like a *white lie* from the point of view of morality.

There is another history example: people, who evade military service, were handed white feathers. Getting a white feather meant showing cowardice, so the expression *to show the white feather* has become synonymous with cowardice. We say *white hot* about an object or a subject that can cause rage. If we are talking about a person that stands out from the crowd of his peers we say: *white-haired / white-headed boy*, so the word gets a positive meaning.

Penitential garments are painted white, from which this idiom originates: *to stand in a white sheet*. An honest man has a *lily-white reputation* (it means untarnished reputation). An innocent man never hides clean hands, and people usually talk about this person: he / she has *white hands*. The objective coverage of events to any judgment has been called: *white light*.

Opposition of white & black in value light & darkness, the good & the evil, truth & lie is presented at such examples of national creativity, as proverbs and sayings: *Each stain comes to sight on a horse that is white; No wool is so white that a dyer can't blacken; two blacks do not make a white*.

Many English proverbs are similar in semantic value to Russian proverbs: *A black hen lays a white egg; you can't wash charcoal white*. Also the connection of the two colors is used to emphasize the contrast with the written situations, for example: *The Black Hand gang bleeds the people white*.

The ability to analyze the information is reflected in the expression: *to know black from white*. Intentional deception, misrepresentation of someone is reflected in the expression *to swear black is white*.

Black can express the value of the conditional darkness, obscurity: *Every bean has its black*. Black color can be used in different ways: in the literal sense in the proverb *the pot calls the kettle black*.

White symbolizes joy. The expression *to mark with a white stone* means to note a calendar date as happy one. A man with bright prospects, who serves as an example for other successful people, is called *white hope*. White is the color of nobility and

біртіндеп өздерінің алдында тұрған мәселелерді өз бетімен шешуге үйренеді, атсалысады.

Қазақстанда өзін-өзі басқару жүйесін енгізу аса күрделі құбылыс екенін ұмытуға болмайды. Ол көптеген әртүрлі дәрежедегі мәселелерді қамтиды. Бұл, ең алдымен, билік пен меншікке, тұрғындардың азаматтық бастамаларға дайындығына, демократияның даму деңгейіне, дүниежүзілік қоғамдастыққа қатынасына байланысты.

Қазақстанда өзін-өзі басқару жүйесі ынғайына қарай кезең-кезеңмен енгізіледі. Бұл жерде кешенді бағдарламалардың маңыздылығы ерекше орын алады. Оның ішінде өкілеттілікті, меншікті және қаржыны бөлу, билікті жергілікті жерлерге беру біртіндеп жүзеге асады. Бұдан кейін жергілікті және орталық билік органдарының өзара бірлесіп қимылдауына, жергілікті орындарға басқару саясатын қалыптастыруға назар аударылады. Соның нәтижесінде біртіндеп жергілікті тұрғындар өзін-өзі басқару және бақылау іс-шараларына қатысады. Осындай жағдайда кез-келген деңгейдегі биліктің тиімді жұмысы тұрғындарға есеп беру және оның бақылауында болу болып табылады.

Қазіргі уақытта жоғарыда айтылған мәселелер Қазақстанның жергілікті билік орындарында шешімін таппай отыр. Әсіресе, жергілікті өзін-өзі басқару орындарының өкілеттілігі мен қызметін анықтау, жеке бюджетті қалыптастыру, пайда көздерін тұрақтандыру тұрғысындағы мәселелер шешімін таппай отыр. Сондықтан Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқару орындарына бірқатар маңызды құқықтар мен басқару қызметін беру қажет. Көп нәрсе жергілікті қоғамдастықтың белсенділігіне байланысты. Оның бастамшылығы, бекемдігі мен өзінің мүдделерін қорғаудағы жігерлілігі өзін-өзі басқаруды жеделдететіні анық.

Осы орайда жергілікті тұрғындар заңнаманың шеңберінде іске асыруға тиісті бастамалар туралы айта кету керек. Ең алдымен, жергілікті тұрғындардың өзін-өзі басқарудағы нақтылы, өмірлік мәні бар ұсыныстарын әлеуметтік, экономикалық маңызды проблемаларды шешу барысында іске асыру ұтымды. Мұның өзі жоғарыда атап өткеніміздей, жергілікті өзін-өзі басқару жүйесінің тиімділігін айқындайды. Сондықтан да жергілікті өзін-өзі басқаруды қалыптастыруда негізгі маңызды басты бағыт ретінде оған әлеуметтік мәртебе беруді айту керек. Соған орай, жергілікті өзін-өзі басқару орындары белгілі бір әлеуметтік қызмет көрсететін орындар ретінде қаралатын болады.

Жергілікті өзін-өзі басқарудың қалыптасуы – бұл тек жергілікті деңгейдегі қауымдастықтардың міндеті емес, сондай-ақ барлық деңгейдегі мемлекеттік биліктің және оны теориялық түсіну процесі – ғылыми міндет болып табылады. Бұл мәселені шешу үшін ғылымның іргетасы берік болу керек. Сонымен қатар, мемлекет өзін-өзі басқару құрылымын өз бетінше құра алмайды. Бұл құрылым төменнен және жергілікті қауымдастықтар мен тұрғындардың өздерінің бастамасымен құрылуы тиіс. Мемлекеттің алдына қоятын міндет құқықтық база мен ұйымдастыру шарттарын, қолайлы саяси атмосфера қалыптастыра отырып қоғамда өзін-өзі басқарудың алғашқы баспалдағын орнатып, осының

Парламенттің, саяси партиялардың, мәслихаттардың (барлық деңгейдегі) қоғамдағы рөлін арттыра түскені анық. Бірақ ол, ең алдымен, жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін енгізіп, жаңартуға келіп тіреледі.

Жергілікті тұрғындардың осы саладағы атқарылып жатқан реформаға қағаттанбауы алдағы уақытта басқа да игілікті шараларды ескермеуге әкеліп соғады. Міне, сондақтан жергілікті өзін-өзі басқаруды қалыптастыру бірнеше стратегиялық мақсаттарды көздейді. Мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттырып, төменгі буындардағы жемқорлықты азайту – азаматтық қоғамды қалыптастырып, дамытуға көмектеседі. Өзін-өзі тиімді басқару біртіндеп жергілікті тұрғындардың жауапкершілігін арттыра отырып, жоғарыдан көмек күтпей, кездескен проблемаларды бірлесіп шешуге қолайлы жағдай жасайды. Осындай жағдайда жергілікті билік тұрғындар алдында бедел жинап, өкілеттілікке ие болады. Жергілікті елді-мекендерде үкіметтік емес ұйымдар өз деңгейінде жұмыс істей алмауда. Тіпті кейбір ауылдарда мұндай бірлестіктер жоқ деп айтуға да болады. Аудан орталықтарына тіркелген үкіметтік емес ұйымдар өздерінің күштерімен жұмыс атқаруда. Бірақ аудан, ауылдық аумақтарда үкіметтік емес ұйымдар көбейсе, олардың жұмысына көпшілік халық белсене араласса, қоғамдық бақылау болар еді.

Қоғамдағы саяси жүйені реформалау шеңберінде халық сайлайтын мәслихаттар жергілікті өзін-өзі басқаруға мұрындық болады. Нәтижесінде барлық деңгейдегі мәслихаттардың өкілеттері біршама кеңейеді. Барлық деңгейдегі әкімдер мәслихаттардың келісімі бойынша тағайындалады. Осы жағдайда жүзеге асырылған конституциялық өзгерістер ауыл әкімдерінің жергілікті мәселелерді шешуіне қолайлы жағдай туғызады. Бұған қоса, мәслихаттардың әкімдерге сенімсіздік білдіру әдістемесі оңайлатылды. Жергілікті мәслихаттар көпшілік дауыс беру арқылы әкімдерге сенімсіздік танытып, оны қызметінен босату жөнінде бастама жасай алады. Соған орай, жергілікті басқару органдарының мәслихаттардың алдындағы жауапкершілігін тереңірек сезінеді. Жергілікті өкілетті органдардың рөлін күшейту, оларға қосымша өкілеттіктер беру жер-жерде өзін-өзі басқару жүйелерін қалыптастырудағы алғашқы қадам болып отыр.

«Әр ауыл әкіміне шамамен 50-100 миллион теңгедей аздап ақша бөлсек, олар аудандық мәслихаттардың бақылауымен қандай да бір қиындық көріп жатқан тұрғындарға қажетті мәселелерді шешер еді, шағын несиелер берер еді» – деп ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына жолдаған Жолдауында айтқан еді [5]. Мұны ауыл әкімінің қызметін жандандыратын, ауыл тұрғындарының еңсесін көтеруге көмектесетін іс-шара деуге болады.

Іс жүзінде жергілікті өзін-өзі басқару мемлекеттік биліктің жалғасы болып табылады. Сондай-ақ, жергілікті тұрғындардың қатысуымен іске асырылатыны маңызды. Сондықтан да, мұның өзі саяси шешімдерді қабылдаудың барысында оған қоғамның кеңінен белсенді қатысуына жол салады. Жергілікті тұрғындар

chivalry. In London, the street on which government offices are located, is called *White Street* and the residence of the British government called *Whitehall Palace*. Public officials and employees not engaged in manual labor are called *white-collars* in spoken English. Government reports were designated as *white papers*. At state receptions accepted only appear in white tie, such receptions are called *white-tie* so in spoken English.

The colors were also used in the signs. White color can mean the natural phenomena, such as *white night* or *white squall*. Adverse weather conditions were described using black: strong frost called *black frost*. People believed that various charms saved them from bad weather on the way. For example, in 1930-1940 the mascot of African-Americans – *black cat bone* was very popular.

Questioning of 144 students learning English in Moscow College of Architecture and Construction №7 showed the following frequency of use of black and white colors in the conversation. 68.4% of the students named examples of using colors in the English oral folklore (fairy tales, legends, riddles), 31% – comparative idioms, etc.

The red color is also found in oral folk art everywhere. For example, we usually say about embarrassed or ashamed man: he / she *has a red face*. At the present stage, red is strongly associated with paper cases. Thus, the processes described as a *red tape*.

Accordingly, a person caught in the act, is described as red-handed. In past centuries, during the hunt strong-smelling smoked herring were often used to knock down with a trace of hunting dogs. Therefore, the expression: red herring is a symbol of diversionary maneuver.

A festive day marked in the Church calendar is denoted as *red – letter day*. In turn, if the red carpets spread out on these holidays, such techniques are called *red-carpet welcome*. A special day of the year allotted for charity, is called *Red Nose Day* in the UK.

As well as black, red color is closely associated with the money. A person who has debts or exceeding credit is the man *in the red*. In turn, the process of making a profit is described as *out of the red*. Copper coin worth one cent was red, so the expression *It is not worth a red cent* has historically occurred in the language.

Natural red color is present in folk superstitions: *Red sky at night shepherds delight; Red sky in the morning shepherds warning*.

Shades of red are used to describe the influential masters of royal blood or magical creatures with great magical potential (demigods, nymphs, etc.) in the folk tales. Blood-red and purple colors became a symbol of power, prosperity and wealth, for example, in the fairy tale «The Magic Horn» [2, p. 82]. Red men play the role of wizards in the fairy tale «Jack and the gold snuff-box».

Red is associated with danger. Red flag in the old days meant a challenge to a fight. Order of the *red light* is a signal to stop the actions. State of readiness to take risks is indicated by the expression *to go on red alert to*. Night flights are traditionally called *red-eye flight* because of physical fatigue of passengers and pilots.

Variety of color words depends on the level of development of language in accordance with the statement of research B. Berlin and P. Key [4]. Now the most important colors for the British are blue, red and white – the colors of the flag of Great Britain, which is a combination of flags of the three countries: England (a red cross on a white background), Scotland (a white cross on a blue background), Ireland (red diagonal cross on a white background).

Literature:

1. Английские сказки, собранные и обработанные Чистяковой-Вэр Е.М. – М.: МПНПО «МАДА», 1994. – 215 с.
2. Домовой из Хилтона: английские народные сказки. / Перевод с английского Н. Шерешевской. – М.: Главная редакция издательско-полиграфического концерна «Шарк», 1993. – 112 с.
3. Невмержицкая Е.В., Донцова М.А. Этноколористический словарь. В 3-х частях. Словарь основных цветов. Ч. 1. – М.: Граница, 2011. – 96 с.
4. Berlin, Br., Kay, P. Basic colour terms: their universality and evolution. Berkeley: University of California Press, 1969. – 178 p.

Алимбаева Сауле Курмантаевна, к.социол.н.,

Таразский Государственный университет им. М.Х.Дулати

СОЦИОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМ МЕЖПОКОЛЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

Между отцами и детьми часто вырастает стена непонимания. Чтобы этого не происходило, требуются порой огромные усилия, на которые еле хватает человеческой жизни. Но дети рождаются у нас в ту пору, когда мы ещё заняты собой, своими мыслями, и от них просим не столько доверия, сколько покорности. Родителей отделяют от детей их собственные страсти. Одна из главных особенностей подросткового и юношеского возраста – смена значимых лиц и перестройка взаимоотношений со взрослыми. Реальные взаимоотношения между поколениями отличаются своей неординарностью и противоречивостью. С целью определения характера этих взаимоотношений был проведен социологический опрос на тему «Проблема отцов и детей». В социологическом опросе участвовало 300 человек, из них 36,6% мужчин и 63,3% женщин.

В предоставленных респондентам анкетах были вопросы, ответы на которые волнуют родителей и детей. Один из таких вопросов: «Что является причиной конфликта между Вами и Вашими родителями?» 36,6% опрошенных ответили, что причиной конфликтов является непонимание со стороны взрослых. Это закономерно. Новые стрижки, экстравагантная одежда, стиль поведения, дружба,

белсенділік, әртүрлі мемлекеттік емес қоғамдық өмірдегі халықтың қызығушылығы оянып азаматтық қоғамның негізгі базасы қалыптасады.

2007жылдың қарашасында ҚР Парламент Мәжілісінде Үкімет ұсынған «Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқару туралы» жаңа заң жобасының таныстырылымы өтті. Бұл маңызды құжатқа ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2007 жылғы 28 ақпанындағы Қазақстан халқына Жолдауы негіз болды. «Қазақстан-2030» Стратегиясы Қазақстан дамуының жаңа кезеңінде, Ішкі және сыртқы саясатымыздың аса маңызды 30 бағыты деген тараудың 2-ші бөлімінің V-ші тақырыбында «Жаңа кезеңнің ығытына қарай саяси және әкімшілік даму», «саяси жүйені дамыту» атты жиырма үшінші бағытында ел Президенті «Жергілікті өзін-өзі басқарудың дамуы үшін жағдай туғызу» – деп атап өткен еді [4]. Жергілікті басқарудың тәртібі мен оның қызметін сол жергілікті азаматтардың өздері заң шеңберінде шешуі тиіс. Аталған заң жобасы жергілікті өзін-өзі басқаруды құру тәртібін, жергілікті басқару органдарының құқықтық мәртебесін, қоғамдастық мүшелерінің құқықтары мен міндеттерін реттейді.

Жергілікті өзін-өзі басқару – халықтың билікті ұйымдастырудың маңызды элементі. Оның негізгі мәні ғылыми әдебиеттерде көрсетілгендей екі жақтылық табиғатында: саяси және қоғамдық. Бір жағынан жергілікті өзін-өзі басқару органдары мемлекеттің басқаруына бірыңғай жүйемен біріктірілген. Жергілікті өзін-өзі басқару негізгі заңдар мен нормативтік актілермен әрекет ету арқылы өзінің бюджетін қалыптастырып, салық жинау тәртібін реттейді. Басқа қырынан, жергілікті өзін-өзі басқару азаматтық қоғамның маңызды элементі бола отырып, жергілікті қауымдастықтарды өзін-өзі ұйымдастырудың саяси формасы. Жергілікті өзін-өзі басқару институтын тек қана билік ретінде қарастырмай, оны қоғамдық билік ретінде, яғни, басқарудың объектісі мен субъектісінің бір-біріне сәйкес келетіндігін байқауға болады. Өзін-өзі басқару бостандық, теңдік және басқаруға тікелей қатысу принципін негізге алады. Өзін-өзі басқару дәстүрлі түрде мемлекеттік басқарудың баламасы ретінде қарастырылуда.

Жергілікті өзін-өзі басқаруды көп қырлы, көп аспектілі және жан-жақты әлеуметтік құрылыс ретінде қарастыра аламыз. Адамзаттың әлеуметтік тәжірибесі көрсеткендей мемлекеттің даму кезеңдерінде жергілікті орындарда өзін-өзі ұйымдастыру арқылы күнделікті мәселелерді шешуде. Бұдан жергілікті өзін-өзі басқару халықтың өзін-өзі ұйымдастыру формасы ретінде барлық уақытта, барлық елдерде қолданыстағы басқару жүйесі деп айта алмаймыз. Жергілікті өзін-өзі басқарудың формасы мен заманауи принциптері – мәмілеге келудің күрделі үдерісінің қорытындысында мемлекеттің және аумақтық қауымдастықтың мүдделерімен сәйкес келуде. Қазіргі заманғы жергілікті өзін-өзі басқару аумақтық қауымдастықтар мен мемлекеттің өзара байланыс құру механизмі ретінде қарастырылып, екеуінің ортақ нүктеде түйісуімен ерекшеленеді.

2007 жыл – еліміз үшін саяси жүйені одан әрі дамытудағы айқындаушы кезең болды. Бұл жерде Қазақстан Президенті Н.Ә.Назарбаевтың бастамасымен жүргізілген конституциялық реформалардың жүзеге асыру үдерістері

басталуы туралы» Заңы елімізде жергілікті басқарудың қалыптасуына негіз болды деп айтуға болады.

Ал, 1991 жылдың ақпанында «жергілікті өзін-өзі басқару және Қазақстан Республикасының жергілікті кеңестерінің халық депутаттары туралы» Заңы қабылданғанымен, ол заң бұрынғы кеңестік дәуірдің ағымымен жұмыс істеді. Іс жүзінде жергілікті шаруашылықты басқару органдарының қызметі екі бағытқа негізделеді, олар: биліктік және экономикалық. Олардың экономикалық негізін кәсіпорындар мен мекемелер арасындағы шаруашылық байланыстар мен қоғамдық сұраныстарды жүзеге асырушы субъектілер құрайды. Бұл субъектілердің рөлі әртүрлі [2].

Жергілікті өзін-өзі басқару өзіне жүктеген міндетті орындауда және жүзеге асырудағы басты заманауи міндеті – мемлекеттің, қоғам мен тұлғалардың мүддесін біртұтас біріктіру болып табылады. Оның негізгі мәні мен маңызы жергілікті өзін-өзі басқаруда, әрбір жеке тұлғалардың құқықтары мен адам бостандығы және қоғам мен мемлекеттің мүдделерін әр деңгейде жеке-жеке қолға алу үндестігімен ерекшеленеді. Осы бағытта жергілікті өзін-өзі басқару қазіргі заманға лайықты демократиялық, құқықтық және әлеуметтік мемлекетті қалыптастыру арқылы адамның құқығы мен бостандығын жоғары мәнге ие құндылықтар жүйесіне жетелейді.

1985 жылы Страсбургте қабылданған Еуропалық Хартияда Жергілікті өзін-өзі басқаруға келесідей анықтама беріледі: өзін-өзі басқару бұл – жергілікті тұрғындардың мүддесін қорғап, өз мойындарына жауапкершілікті ала отырып, заң шеңберінің негізінде, мемлекет міндетінің негізгі бөлігін алу және сол қызметті атқару. Әлемдік тәжірибеде өзін-өзі басқару органдарын құрудың негізгі үш тірегі бар: олар – заңдық реттеу, қаржылық құндылықтар және қоғамдық сұраныс. Халықтың өзін-өзі басқаруын реттейтін заңдар дамыған мемлекеттердің барлығында дерлік қолданыста. Бұл қадамға Қазақстан да бағыт алып келді.

Қазақстан Республикасының Конституциясының 89-бабы бойынша, жергілікті өзін-өзі басқару танылатындығын және дербестігіне заң шегінде кепілдік берілетіндігін атап өткен жөн [3]. Өзін-өзі басқару органдарын құру үдерісі елді-мекен тұрғындарының азаматтық белсенділігіне де тығыз байланысты. Көп ретте қоғамдық негізде жұмыс жасайтын көше комитеттері, пәтер иелері кооперативтері, ардагерлер кеңесі тәрізді азаматтардың өз бастамаларымен құрылған бірлестіктер қызметін тұрғындардың өзін-өзі басқаруға деген ұмтылысы деп қарастыруға болады.

Әлемде өзін-өзі басқарудың негізі саналатын қалыптасқан екі жүйесі бар: бірі – англо-саксондық, екіншісі – құрылықтық не еуропалық жүйе. Өзін-өзі басқару органдары мен оны басқарушылар әр елде түрлі аталғанымен, мақсат бір: ол – жергілікті маңызы бар мәселелерді шешу құзыретін елді-мекен тұрғындарының өзіне беру.

Жергілікті өзін-өзі басқару азаматтық қоғамның қалыптасу үрдісіне аса маңызды рөл ойнайды. Сондай-ақ азаматтық құқық және бұқаралық

современная музыка, фильмы, компьютерные игры, вкусы и пристрастия порождают ужас и непонимание у родителей, которые не могут и не хотят принять право на свободу самовыражения своего потомства. Отсюда – ссоры и непослушание (36,6%). Все это сказывается на каждодневных делах и на поступках подростков. Они принципиально все делают наоборот, а не так, как велели мать или отец. Родители, в свою очередь, проявляют агрессию, что также ведет к конфликтам. 16,6% – думают, что причина непонимания в недоверии, лишь 10% респондентов конфликтуют с родителями из-за плохих отметок. В связи с этим мы провели социологический анализ, который показал, что существует связь между полом и причинами конфликтов детей с их родителями. Нас интересовал и вопрос, к кому же обращается сегодняшняя молодежь, когда у неё возникают проблемы? 36,0% обращаются к самому дорогому на свете – родной маме. 26,6% предпочитают решать все вопросы самостоятельно. По-прежнему высока роль близкой подруги или друга, им доверяют 23,3% опрошенных. И что самое примечательное – ни один из респондентов не доверяет свои проблемы отцу. Чем это объяснить? Упал авторитет отца в семье? Или отцы не уделяют должного внимания своим детям? Скорее всего, отцы больше заняты на работе, из-за недостатка времени не уделяют внимание своим детям. Социологический опрос показал, что мамы максимально открыты и откровенны со своими детьми, они всегда готовы выслушать проблемы ребенка, поделиться своими впечатлениями за пройденный день, обсудить завтрашние планы, провести вместе время.

На вопрос «Что же нужно делать, чтобы родители стали лучше Вас понимать? Больше половины – 56,6% опрошенных – ответили, что нужно показать, какой ты ответственный человек. Это радует. 33,3% указали, что нужно больше бывать дома и сделать так, чтобы родные были в курсе всех ваших дел. На вопрос «Почему многие подростки уходят из дома? Дети снова жалуются на непонимание, а также на невыносимые условия в семье. Как улаживают, недоразумения с родителями дети? Оказалось, что ровно половина из них просят прощения, предпочитают сохранять спокойствие – 26,6%, не обращать внимание на конфликты – 20%, а 3,3% считают, что родным нужно сделать маленький подарок.

По данным исследования выяснилось, что большая часть, или 35%, родителей предпочитают не возражать ребенку во время спора со своими детьми, чтобы не заставлять ребенка нервничать. Многие родители понимают, что дети могут вспылить, обидеться, и в дальнейшем не делиться какими-либо мыслями со взрослыми. Поэтому, чаще всего, старшее поколение предпочитает поступать мудрее и стараются не возражать.

Четверть опрошенных респондентов признают правоту ребенка, так как считают, что у детей должно формироваться собственное мировоззрение и логическое мышление, тем самым вырабатываться свой крепкий стержень. Другая четверть во время спора утверждают собственную правоту, чтобы научить ребенка мыслить правильно. 15% респондентов вовсе решают данную проблему уходом от спора, а у некоторых нет времени спорить.

Данные опроса показали, что больше половины респондентов отмечают в семье налаженные взаимоотношения, в этих семьях редко происходят конфликты, если даже и бывают, то они предпочитают спорить в отсутствие детей, чтобы не повлиять на их психическое развитие. Четверть опрошенных считает свои взаимоотношения в семье не очень хорошими, у некоторых это зависит от недопонимания между супругами. Четверть респондентов отмечают, что их взаимоотношения в семье являются идеальными. В своих детях они видят равных себе. Эти семьи часто собираются вместе, не только по выходным, но и каждый день, чтобы провести досуг, обсудить вопросы, связанные с обучением детей, построить совместные планы на будущее.

Проблема межпоколенных взаимоотношений – это проблема доверия друг другу. Если его нет, то очень часто авторитет родителей детям заменяет авторитет друзей или старших знакомых. У разных поколений всегда была разница во взглядах на жизнь, но, тем не менее, необходимо прислушиваться друг к другу, помогать и участвовать в решении возникающих проблем, уважать себя и других, быть терпимее и добрее друг к другу.

Исследование проблемы межпоколенных взаимоотношений всегда актуально. Отношения между детьми и родителями являются одним из существенных факторов развития и функционирования общества. В этих взаимоотношениях детям необходимо проявлять самостоятельность в любых трудных ситуациях, а родителям искать компромисс. Конечно же, всегда делать приятное не только детям, но и родителям.

ZAWODOWY MIENIEDŹMIENT

Әлмұратов Б.Т.

М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті, Қазақстан

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БАСҚАРУДА ЖЕРГІЛІКТІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ

Заманауи адамзат қоғамының даму кезеңінде демократиялық, құқықтық мемлекет өзін-өзі басқару жүйесінің дамыған сатысында ғана өзінің негізгі мәселелерін шеше алады деген түсінік қалыптасқан. «Құқықтық мемлекеттің конституциялық негізін қалай отырып, жергілікті өзін-өзі басқару, басқару аппаратының демократиялануына атсалысады, жергілікті мәселелерді тиімді шешеді және мемлекеттік саясатты жүргізуде жергілікті қауымдастықтардың мүддесін қамтамасыз етеді, сондай-ақ мемлекеттің мүддесі мен адамдардың құқығы және мүдделерін қолайлы үйлесіреді» [1].

Жергілікті билікті ұйымдастыру – теориялық негізін Алексис де Токвилл, Лоренц Штейн, Рудольф Гнест еңбектерінен кездестіруге болады.

А.Токвилл «ұлттың қауымдық институттарынсыз еркін үкімет қалыптасуы мүмкін, ал ондай жағдайда еркіндіктің шынайы рухы болмайды» деп атап көрсетсе, француз политологы Ги Сорман «орталықтансыздандыру мен жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту – ұлттың күшті жағы. Мемлекет күшті мықты болған жағдайда, қоғам керісінше әлсіз болады» деген ой айтады.

Осындай идеялар жергілікті басқару туралы ұсыныстардың қалыптасуына арқау болғаны рас. Уақыт өте келе қауым еркіндігінің идеясы жергілікті басқаруды дамытудың қоғамдың теориясына айнала бастады және бұл теорияның негізгі белгілері төмендегідей болды (оның негізін салушы ресейлік ғалымдар Н.М. Коркунов, П.П. Гронский, Н.И. Лазеревский, М.Д. Заграцков және т.б.):

- жергілікті басқару органдарының іс-әрекеттері мемлекеттік емес және олардың шаруашылық сипаты басым;
- жүргізілетін мәселелердің нақты тізімінің жоқтығы;
- қоғамдық мүдденің мемлекеттікпен сәйкес келмеуі және т.б.

Бірақ бұл аталған негізгі белгілердің сипаты қазіргі кезде толықтай өзгерген. 19 ғ. ортасында-ақ, мемлекетке орталық пен жергілікті билік арасында заңды түрде қарым-қатынас орнап, жергілікті билік заң шеңберінде дербес белгілі бір аумақта өмір сүріп жатқан халықтың мәселелерін шешуде белсенділік таныта бастады.

Одан кейін жергілікті биліктің қайта қалыптасуы Кеңес дәуірінің соңғы жылдары біліне бастады. 1990-1991 жж. «Кеңестік социалистік республикалар одағы жергілікті өзін-өзі басқару және жергілікті шаруашылықтың жалпы